

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**HÜSEYİN REMZİ'NİN “BİR FARENİN SEYAHATI”
ADLI ROMANININ YENİ HARFLERE AKTARILMASI
VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gamze Esra TAN**

**Danışman
Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ**

HAZİRAN 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Hüseyin Remzi’nin Bir Farenin Seyahati Adlı Romanının Yeni Harflere Aktarılması ve Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Gamze Esra TAN

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Program Adı: Yüksek Lisans

Tez Başlığı : “Hüseyin Remzi'nin Bir Farenin Seyahati Adlı Romanının Yeni

Harflere Aktarılması ve Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi”

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 133 sayfalık kısmına ilişkin 26/06/2024 tarihinde *IThenticate/Turnitin* intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 4'tür.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/06/2024

Danışman: Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ

Öğrenci: Gamze Esra TAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Hüseyin Remzi'nin Bir Farenin Seyahati Adlı Romanının Yeni Harflere Aktarılması ve Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Gamze Esra TAN

Danışman

Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ danışmanlığında Gamze Esra TAN tarafından hazırlanan “Hüseyin Remzi’nin Bir Farenin Seyahati Adlı Romanının Yeni Harflere Aktarılması ve Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nın Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

26/06/2024

JÜRİ:

Danışman	: Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA	İmza
Üye	: Doç. Dr. M. Emin ALTINIŞIK	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır .

...../...../.....

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Roman, yaşanmış ya da yaşanılabilir olayların yer, zaman ve şahıs kadrosu ile desteklenerek detaylı bir şekilde anlatıldığı edebi bir türdür. Zamanla roman yazımı o kadar artmış ve çeşitlenmiştir ki roman türü kapsamında yer alan eserler için tek bir tarif yapmak imkânsızlaşmıştır. Günümüzde yazılan bu çeşitli romanlar içerisinde çocuk için yazılan romanlar da yer almaktadır. Bu nedenle çocuk edebiyatında kullanılacak romanlar Türkçe öğretimi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmada Osmanlı Türkçesi ile yazılan “Bir Farenin Seyahati” adlı roman günümüz Türkçesine aktararak Türkçe öğretimi açısından incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, tanımlar ve ilgili araştırmalar verilerek giriş yapılmıştır. İkinci bölümde roman ve romanın özelliklerine, çocuk romanları ve çocuk romanlarında bulunması gereken özelliklere ve kitabın yazarı Hüseyin Remzi Bey’in hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve modeli belirlenmiş, veriler toplanmış analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde çevrilen romanın özetine, konusuna, yer alan şahıs kadrosuna, mekânına, zamanına, dil ve anlatım özelliklerine yer verilmiş, içinde barındırdığı değerler incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Beşinci bölümde ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş ve önerilere yer verilmiştir. EK 1 Başlığı altında “Bir Farenin Seyahati” isimli roman yeni harflere aktarılmıştır. Aktarımda orijinal metne sadık kalınmıştır. Sol başta eserin sayfa numaraları, metin başlıklarının üzerinde de bölüm numaraları verilmiştir. EK 2’de ise eserde geçen yabancı kelime ve tamlamaların anlamlarını içeren ve alfabetik olarak hazırlanan bir sözlük yer almaktadır.

Yüksek lisans sürecim ve tez aşamam boyunca her konuda bana yardımcı olan, desteklerini esirgemeyen, bilgi ve birikimiyle bana yol gösteren çok değerli hocam, danışmanım, sayın Doç. Dr. Erdoğan Uludağ’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda başta sevgili arkadaşım Demet Murat olmak üzere bu süreçte yanımda olan ve başaracağıma inanan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Gamze Esra TAN, Erzincan, 2024

**HÜSEYİN REMZİ’NİN “BİR FARENİN SEYAHATI” ADLI ROMANININ YENİ
HARFLERE AKTARILMASI VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Gamze Esra TAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2024

Danışman: Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ

ÖZET

Çalışmamıza konu olan “Bir Farenin Seyahati” adlı roman, Miralay Dr. Hüseyin Remzi Bey’in vefatından sonra çıkan metrûkât-ı kalemiye serisinin dördüncü kitabı olup 136 sayfa olarak 1316 yılında bastırılmıştır. Roman Hüseyin Remzi Bey’in ahlâka dair eserleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışma “Bir Farenin Seyahati” adlı romanı yeni harflere aktarıp içerisinde barındırdığı değerleri tespit etmek, kullanılan anlatım tekniklerini, dil ve anlatım özelliklerini belirlemek, elde edilen bulgular doğrultusunda eserin çocuk edebiyatına uygun olup olmadığını değerlendirmek ve çocuk romanlarında bulunması gereken özellikleri ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda da “Bir Farenin Seyahati” adlı romanın Türkçe öğretimi açısından ve çocuk edebiyatına uygun olup olmaması bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Çocuk Edebiyatı, Roman, Hüseyin Remzi

**TRANSPORTATION OF HÜSEYİN REMZİ'S NOVEL CALLED “BİR
FARENİN SEYAHATI” INTO NEW LETTERS AND INVESTIGATION IN
TERMS OF TEACHING TURKISH**

Gamze Esra Tan

Erzincan Binali Yıldırım University

Institute of Social Sciences

Master's Thesis, June 2024

Advisor: Associate Prof.Dr. Erdoğan ULUDAĞ

ABSTRACT

The novel "Bir Farenin Seyahati", which is the subject of our study is the fourth book of Metrûkât-ı Kalemîye series appeared after the death of Miralay Dr. Hüseyin Remzi and is published in 1316 consists of 136 pages. The novel takes place in Morolity works of Mr. Hüseyin Remzi.

This work is prepared for the purpose of determining the holding values it includes with transferring the new letters to define the narrative techniques, the features of language and expression and in line with the findings to evaluate whether it is suitable for the children's literature or not and to put forth the features of a child novel must have.

In line with the findings obtained as a result of the study, it is evaluated whether the novel “Bir Farenin Seyahati” is suitable for the education of Turkish and Children's literature or not.

Key Words: Turkish teaching, Children's Literature, Novel, Hüseyin Remzi

İÇİNDEKİLER

HÜSEYİN REMZİ’NİN “BİR FARENİN SEYAHATI” ADLI ROMANININ YENİ HARFLERE AKTARILMASI VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Tanımlar	3
1.6. Benzer Araştırmalar.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Roman.....	7
2.1.1. Romanların Genel Özellikleri:	7
2.2. Çocuk Romanı.....	8
2.2.1. Çocuk Romanlarında Bulunması Gereken Özellikler:.....	8
2.3. Hüseyin Remzi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği	9
2.3.1. Hüseyin Remzi'nin Eserleri	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni).....	13
3.2. Evren ve örneklem/Çalışma grubu	13
3.3. Verilerin Toplanması.....	14
3.4. Verilerin Analizi	14

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. “Bir Farenin Seyahati” Adlı Romanın İncelenmesi	16
4.1.1. Romanın Konusu.....	16
4.1.2. Romanın Özeti.....	16
4.1.3. Zaman.....	20
4.1.4. Yer, Mekân.....	23
4.1.5. Şahıs Kadrosu.....	25
4.1.6. Anlatım.....	27
4.1.6.1. Anlatıcı	27
4.1.6.2. Bakış Açısı.....	28
4.1.6.3. Anlatım Teknikleri	33
4.1.7. Dil ve Üslup Özellikleri	35

4.1.8. Yazım ve Noktalama.....	38
4.1.8.1. Günümüz Türkçesine Uygun Olmayan Kelimeler:	39
4.1.8.2. Bağlaçların Yanlış Yazımı:	40
4.1.8.3. Ünlü Düşmesine Uyulmamasından Kaynaklı Yazım Yanlışları:	40
4.1.8.4. Virgül ile İlgili Olan Hatalar:	41
4.1.8.5. Bitişik Yazılması Gerekirken Ayrı Yazılan Kelimeler:	41
4.1.8.6. Ayrı Yazılması Gerekirken Bitişik Yazılan Kelimeler:	43
4.1.8.7. Pekiştirmeli Sözcüklerin Yazımından Kaynaklı Yazım Yanlışları:	43
4.1.8.8. Zamanla Yazımı Değişen Kelimeler:	43
4.2. Değerler ve Kök Değerler.....	44
4.2.1. Dostluk	45
4.2.2. Dürüstlük.....	46
4.2.3. Saygı.....	47
4.2.4. Sevgi.....	48
4.2.5. Sorumluluk.....	49
4.2.6. Yardımseverlik	50
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	52
KAYNAKÇA.....	54
EKLER	58
ÖZ GEÇMİŞ	138

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK: Türk Dil Kurumu

s. : Sayfa

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 4. 1. : Romanda Yer Alan Anlamı Az Bilinen/Bilinmeyen Kelimeler I.....	36
Tablo 4. 2. : Romanda Yer Alan Anlamı Az Bilinen/Bilinmeyen Kelimeler II.....	37
Tablo 4. 3. : Romanda Yer Alan Tamlamalar	38
Tablo 4. 4. : Kök Değerler	45

GİRİŞ

Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar bütünü olan romanlar, her yaştan insanın içinde bulunduğu toplumu yansıtan bir ayna görevi görür. Aynı zamanda da hayatla ilgili önemli noktaları anlattığı için Türkçe öğretiminde ayrı bir öneme sahiptir. Geçmişten günümüze edebi eserler aracılığıyla bireysel ve toplumsal davranışlar aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle çocuklar için hazırlanan bu eserlerde çocuğu geleceğe hazırlama düşüncesi olduğundan eğitimin önemli bir parçası hâline gelmiştir.

“Roman sanat eseri olduğu için sahip olduğu estetik değerler dil zevki ve okuma alışkanlığı kazanmalarına büyük bir katkı sağlar. Bunun yanında çocuklar, romandaki olaylarla kendi hayatları arasında duygusal paralellik duyarlar. Romanda gördükleri olaylarla kendi hayatlarında karşılaşmaları hâlinde bu olaylara nasıl tepki vereceklerini önceden kestirebilirler. Hata yapma ihtimallerini zayıflatır ve onlara hayatla ilgili deneyimler kazandırır” (Aytaç, 2020, s.16). Romanlar çocuğa hayatı, olayları bütün yönleriyle tanıttığı ve olaylar arasında bağlantı kurduğu için de diğer edebi türlerden ayrı bir öneme sahiptir. *“Çocuklar roman yoluyla, bir oluş ve oluşumu rahatlıkla izleyebilirler” (Aytaç, 2020, s.24).*

Bu nedenle çocukların kendi özelliklerini keşfedip bunları ifade etmelerini sağlayan, hayal dünyalarını zenginleştiren ve sözcük dağarcığına katkıda bulunan romanların çocuk romanlarında bulunması gereken özelliklere sahip olması ve çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerekir.

Bu çalışmada, Hüseyin Remzi Bey’in 1316 yılında Osmanlı Türkçesi ile yazmış olduğu, yeni harflere aktarılmamış ve üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış “Bir Farenin Seyahati” adlı çocuk romanını günümüz Türkçesine aktararak yeni harfli metnini oluşturduk. Yazıldığı dönemin dil özellikleri dikkate alındığında, romanda geçen çok sayıda Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların kullanılmış olması sebebiyle çalışmanın sonuna Sözlük ilave ettik. Yeni harfli metnini oluşturduğumuz eseri roman inceleme yöntem ve teknikleri açısından değerlendirerek Türkçe öğretimi ve değer kavramları açısından inceledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

Bu bölümde çalışmanın problem durumuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve çalışmayla ilgili benzer araştırmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Türk tıp tarihinin önde gelen hekimlerinden biri olan Miralay Dr. Hüseyin Remzi Bey'in "Bir Farenin Seyahati" adlı Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan eseri hakkında şimdiye kadar hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın konusunu oluşturan bu eser yeni harflere aktarılarak Türkçe öğretimi açısından incelenmiştir. Söz konusu eserin neden bahsettiğini, hangi değerlere yer verdiğini, dil ve üslup özelliklerini, anlatım tekniklerini ve taşıdığı özellikler bakımından çocuk edebiyatına uygun olup olmadığını tespit etmenin bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

"Diller birbirlerinden çeşitli düzeylerde etkilenirler. Bunların en tipik örnekleri sözcük alışverişleridir. Özellikle çevirilerin artmasıyla birlikte metinler de bir dilden başka bir dile çevrilmişlerdir hatta bazı edebi türlerin ilk örnekleri başka dilden çevrilmiş eserler olmuştur. İnsanlar nasıl ki yaşadıkları sürece birbirleriyle iletişim kuruyorlarsa, birbirlerinden etkileniyorlarsa diller de bu şekilde birbirlerinden etkilenir, alışveriş içinde olur. Özellikle tüm insanlık için ortak değerler barındıran eserlerin başka dillere çevrilmesi, başka dillerden ilgi görmesi kaçınılmazdır"(Toprak, 2019, s.13). Bu çalışmada Hüseyin Remzi Bey'in "Bir Farenin Seyahati" adlı romanının yeni harflere aktarılarak Türkiye Türkçesine kazandırılması, eserin çeşitli yönlerden

incelemesi yapılarak çocuk edebiyatına uygun olup olmadığının belirlenmesi ve Türkçe öğretimi açısından durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Aslen Kastamonulu olan Hüseyin Remzi Bey, 19. yüzyılda Osmanlıda yaşayan önemli aydınlardan biridir. 1865 yılında Askeri Tıbbiyeden mezun olarak yüzbaşı rütbesiyle orduda görev yapmaya başlamıştır. Göreve başladıktan iki yıl sonra muallim muavini olarak tayin edilmiş, 1877’de ise kaymakam rütbesiyle muallim olmuştur. Yüksek öğretim kurumlarında zooloji ve koruyucu tıp olmak üzere çeşitli dersler vermiştir.

1886 yılında kuduz aşısını ve mikrobiyolojideki yenilikleri öğrenmesi için Paris’e gönderilen Hüseyin Remzi Bey, başka konularla da ilgilenerek çeşitli cemiyetlerin kurulmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Tıpla ilgili çalışmalarının yanı sıra mesleğiyle ilgili eserler de vermiştir. Yazdığı 59 kitaptan 35’i hayattayken yayımlanmış, vefatından sonra ise 6 kitabı oğlu Nureddin Remzi Bey tarafından bastırılmıştır. Hayatını da toplum sağlığıyla ilgili yayınlar yaparak toplumu aydınlatmaya ve modern bir cemiyet inşasına katkıda bulunmaya adanmıştır. Bu nedenle çalışmalarıyla ve kurduğu cemiyetlerle topluma bu derece büyük katkıları olan Hüseyin Remzi Bey’in eserlerini yeni harflere aktarmak ve eserleri Türkçe öğretimi açısından incelemek, bu alanda yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Hüseyin Remzi Bey tarafından yazılan ve tarafımızdan yeni harflere aktarımı yapılan “Bir Farenin Seyahati” adlı romanıyla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Roman: İnsanların yaşamlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen, duygu ve tutkularını anlatan, gerçek ya da kurmaca olaylara dayanan uzun bir metin türüdür.

Değer: Bireylerin objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi-kötü, doğru-yanlış, istenen-istenmeyen ve bunun gibi yargıları oluşturan ilkelerdir.

Eğitim: Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir.

Türkçe Öğretimi: Dört temel beceri ve dil bilgisi öğretimini kapsayan bir alandır.

Çocuk Edebiyatı: Çocukların hayal dünyasını ve kelime hazinelerini geliştiren, estetik bir özellik taşıyan, ulusal ve evrensel değerleri içeren ve her yönden gelişimine katkı sağlayan sözlü ve yazılı edebiyat ürünleridir.

1.6. Benzer Araştırmalar

Reyhan Erdoğan (2017)'in "Eflâton Cem Güney'in masallarındaki değerler ve bu değerlerin davranışa yansıma biçimleri" adlı çalışmasında Eflatun Cem Güney'in kitapları taranmış, sadece masal türünde yazdığı metinler ele alınmıştır. Bu araştırma hazırlanırken çocuğa kazandırılmak istenen değer ve davranışların en etkili yolunun masallar olduğu bilinciyle hareket edilmiştir. Güney'in masalları bu bağlamda zengin öğeler içerdiğinden kazandırılmak istenen değerlerin hangi davranışlarla ele alındığı belirtilmiştir.

Emre Karacaoğlu (2013)'nun: "Hüseyin Remzi Bey ve Hüseyin Hüsnü Bey'in Mikrob Adlı Yapıtı ve Türk Tıp Bilimine Katkıları" adlı çalışmasında daha yeni ortaya çıkmış olan mikrobiyoloji biliminin ülkemize geliş süreci işlenmiş, mikrobiyolojinin kurucularından olan Dr. Hüseyin Remzi Bey ve Baytar Hüseyin Hüsnü Bey'in "Mikrob" adlı yapıtı incelenmiştir. Aynı zamanda eserin yazım süreci, hangi amaçla hazırlandığı, mikrobiyoloji adına ne tür gelişmelerin yaşandığı irdelenerek, eserin bilim tarihindeki önemi gösterilmiştir.

"Duvlat İsabekov'un Qargın Romanı Üzerine Dil İncelemesi" adlı çalışmasında Dilara İriş (2023). Duvlat İsabekov'un hayatı, sanatı, edebi kişiliği ve "Kargın" romanına yer vermiştir. "Kargın" romanını Türkiye Türkçesine aktararak Türk edebiyatı ve Türk dünyası edebiyatlarının güçlenmesi amaçlamıştır.

Gülşah Sınıkcıoğlu (2023)'nin "Pirimkul Kadirov'un 'Erk (Özgürlük)' Adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi" adlı çalışmasında eser Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmada eserin şekil bilgisi açısından gramer yapısını ortaya çıkarmak ve eserde kullanılan Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasındaki farklı dil bilgisel yapıları belirlemek amaçlanmıştır.

Salim Pilav & Sevinç İnanç (2018)'in "Türkçe Eğitimi Açısından Celal Nuri İleri'nin 'Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri' Adlı Eseri" adlı çalışmasında Celal Nuri

İleri'nin eseri Latin harflere aktarılarak eserin Türkçe öğretimi açısından dil, biçim, içerik ve dil öğretim ilke, yöntem ve tekniklerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Eserde dört ilke, iki yöntem ve yedi teknik tespit edilmiştir. Eserin içerisinde de bu ilke, yöntem ve tekniklere örnekler verilmiştir.

“Daristana Şêrîn Masal Setindeki Masalların Türkçeye Çevrilmesi ve Bu Masalların Türkçe Eğitimi Açısından Uygunluğunun İncelenmesi” adlı çalışmada Adnan Toprak (2019). Kürtçe yazılmış bazı masalları Türkiye Türkçesine aktararak bu masalların Türkçe eğitimi açısından uygun olup olmadığını değerlendirmiştir. Aynı zamanda masalların okunabilirlik ve eğitsel değerlerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Recep Kılıç (2014)'ın “Ahmed Rasim'in ‘Yeni Sarf Dersleri’ Adlı Eserlerinin Metin Çevirisi ve Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Ahmed Rasim'in ‘Yeni Sarf Dersleri’ adını taşıyan eserlerinin metin çevirilerine yer verilmiş ve eserler başta dil bilgisi öğretimi açısından olmak üzere biçimsel açıdan ve Türkçe eğitiminin diğer alanları açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Ahmet İstanbullu (2023)'nin “Osmanlıca Sinema Süretilerinden ‘Sinema Yıldızı’ İsimli Gazetenin Transkripsiyonu ve Günümüz Türkçesine Çevrilmesi” adlı çalışmada “Sinema Yıldızı” adlı derginin mevcut olan dört sayısı çevrilmiş, derginin o dönemin şartlarına göre neden önemli olduğu ele alınmıştır.

“Mehmet Rauf'un Kadın İsterse Adlı Eserinin Yeni Harflere Aktarılarak İncelenmesi” adlı çalışmada Selin Lafcı (2016), eserde yer alan on bir hikâyeyi yeni harflere aktarmış, metin içerisinde hikâyelerin özetlerini vermiştir. Lafcı, hikâyeleri; şahıs kadrosu, mekân, zaman ve üslûp başlıkları altında ele almış ve incelemiştir. Çalışmada harflerin yanlış yazımı, noktalama işaretlerinin yanlış kullanımı ve baskı hatalarından kaynaklanan sorunlar da tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş, Osmanlı'da aile ve kadın meselesinin ele alındığı bu eserin psikolojik yönü ağır basan bir eser olduğu görülmüştür.

Hakan Nayman (2018)'in “Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun Köroğlu Eski Harfli Tarihî Romanının Çeviri Yazısı ve Tahlili” adlı çalışmada şimdiye kadar üzerinde tez çalışması yapılmayan Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nu edebiyat dünyasına geri kazandırmak ve onun eseri olan, fazla bilinmeyen “Köroğlu” adını taşıyan romanını yeni harflere aktarmak amaçlanmıştır. Çalışmada incelemeler

sonucunda Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun "Köroğlu" romanının popüler tarihî romana dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ceylan Toz (1999)'un "Ahmet Hamdi Konuk'un Hânende Mecmûası Osmanlıcadan Türkçeye Çevirisi" adlı çalışmasında Ahmet Hamdi Konuk'un hayatı ve müziğe yapmış olduğu hizmetler anlatılmış; bestecilik alanındaki çalışmaları, feyz aldığı hocaları, diğer bestecilerden yararlandığı ve kendi nazarında yaptığı önemli çalışmaları ile bazı makamlar üzerinde bestelemiş olduğu eserler incelenmiştir. Bu doğrultuda eserin günümüz Türkçesine aktarımı yapılarak da gelecekteki icracılara, bestecilere ve araştırmacılara yararlı olması amaçlanmıştır.

"Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları" çalışmasında Suat Urgan (2006), edebiyatımızın gittikçe dikkat çeken kolu çocuk edebiyatından bahsetmiş; çocuklar için yazılan fabl türünün kaynağına, edebiyatımızda yer alan fabl örneklerine, fabl türünün çocuk eğitimi için olumlu yanlarına ve günümüzde fabl türünden hangi alanlarda yararlanıldığına değinmiştir. Çalışmanın sonucunda fabl türünün çok amaçlı kullanıma müsait olması, görseller kullanılarak televizyon ekranına aktarılması, içerik ve şahıs kadrosuyla da zenginlik oluşturması bakımından çizgi filmlerde bu türe öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Nurullah Aykaç (2023)'in "Binbir Gece Masallarında Kök Değerler ve Masalların Çocuk Edebiyatına Katkısı Üzerine Bir İnceleme" çalışmasında Binbir Gece Masallarında bulunan kök değerlerin ve Binbir Gece Masallarının çocuk edebiyatına katkısını belirlemek amamaçlanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda da Binbir Gece Masallarının değerler eğitimi ve çocuk edebiyatı kapsamında kullanılabilceği sonucuna varılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Roman

TDK Sözlüğünde (2011, s.1982): “İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi tür. Bu türde yazılmış eser.” olarak tanımlanan roman gerçek ya da gerçeğe yakın tasarlanmış olayların kişi, zaman ve mekân unsurlarıyla anlatıldığı uzun sanatsal yazılardır.

Çelik (2016, s.30) Gündüz’den yaptığı aktarmada romanın on beş bin ve daha çok sözcükten oluşan, töreleri, duyguları, düşünceleri, tutkuları, toplumsal gerçekleri, tarihsel gerçekleri, olabileceği varsayılan olayları, karakterler ve tipler kullanarak, zaman ve mekân içinde kurgusal ve düzyazı olarak anlatan, çözümleyen, estetik kaygısı olan bir yazın türü olduğunu belirtmektedir.

“Roman, konusunu hayattan alır ve onu yeni bir kurmaca ile bize sunar. Bu eserler, hayattır ve hayatın kendisidir. Yazar, kurmaca olarak ele aldığı konuları fantastik bir forma sokar ve onu bize gerçeğin sınırları içinde aktarır. Gerçek ise, insanın hayatı farklı biçimlerde anlaması ve algılaması ile şekillenir” (Aytaş, 2020, s. 2).

2.1.1. Romanların Genel Özellikleri:

- Roman, Latince “gerçek ve hayali bir olayın düz yazı biçimindeki hikâyesi” anlamına gelen “Romanus” sözcüğünden doğmuştur.
- Olay örgüsü gerçek olsa bile anlatılanlar yazarın hayal süzgecinden geçirilerek yeniden şekillenir ve kurmaca bir yapıya dönüştürülür.
- Serim, düğüm ve çözüm kısımlarından oluşur.

- Genellikle geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır.
- Kişi sayısı fazladır.
- Olay, kişi, yer ve zaman bakımından ayrıntılarıyla ele alınır.
- Romanlar; serüven romanları, polisiye romanlar, aşk ve sevgi romanları, tarihsel romanlar, tahlil romanları, tezli romanlar, gelenek ve görenek romanları, egzotik romanlar olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2. Çocuk Romanı

“Çocuk edebiyatı, yazınsal değeri olan, çocuk gerçekliğine dayanan, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı verebilen ve nitelikli okur kimliği kazandırabilen, yaş sınırı olarak da okul öncesi dönemden çocuğun ergenliğe ulaştığı döneme kadar olan zaman dilimini esas alan bir edebiyattır” (Demir, 2019, s.1012). Bir başka deyişle çocuk edebiyatı; çocukların farklı bakış açıları kazanmasını sağlayan, onları heyecanlandıran, onlarda merak uyandıran ve en önemlisi eğlenirken öğrenmelerini sağlayan gizli bir dünyadır. Çocuklar bu dünyaya girdikleri andan itibaren hayatlarında yer edinmeye başlayacak olan kitapların da çocukların ilgi, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun birtakım nitelikleri taşıması gerekmektedir.

2.2.1. Çocuk Romanlarında Bulunması Gereken Özellikler:

- *"Romanların sağlam bir mantığa sahip olması gerekir. Çocuk romanı yazacak kimselerin, bu mantığı sürekli göz önünde bulundurması, anlatım planındaki dengeye dikkat etmesi gerekmektedir.*

- *Çocuğun ruh ve beden gelişimine uygun olmayan konulara yer verilmemelidir. Bu çağın getirdiği ahlak ölçülerine göre zaman içinde değişebilen değerlerle değişmeyen değerler olmak üzere ikiye ayrılmalıdır. Hırsızlık, yalan söyleme, başkalarına zarar verme genel geçer ölçüler olarak alınmalıdır. Bunun dışında batıda çocuk edebiyatı kitaplarında aile içindeki bazı olumsuzlukların çocuk edebiyatına yansıtılmaması düşüncesi, zenci beyaz ayrımı, erkek veya kız arkadaş edinme ölçüleri tamamen değişmiş bulunmaktadır.*

- *Eserlerde yer alan karakterler, gerçek hayatla uyumlu olmalı, abartılı ve gerçek hayattan kopuk tip ve karakterlere yer verilmemelidir.*

• Özellikle çocukların serüvenci yapıları göz önünde bulundurularak, detaylı ve uzun tanım ve tasvirlerden kaçınarak, diyalogları bol, heyecan, ilgi ve kurgusal gelişim zevki uyandıracak olaylara yer verilmelidir.

• Olaylar ve kahramanların anlatımında kahramanların kimlik ve kişilikleri ile ilgili bilgiler daha kesin bir dille anlatılmalı, olaylar arasındaki geçiş de yine kesin çizgileriyle verilmelidir”(Çelik, 2016, s.31).

• “Edebî nitelik taşıyan çocuk kitapları, içinde, bireye, tabiata, diğer canlı ve cansız varlıklara sevgi besleyen; kendini tanımak, anlamak ve kabullenmek ön koşulunu gerçekleştirerek kendisiyle barışık olabilen ve bu sayede çevresiyle de barışık;demokrasiye uygun bir kültür çerçevesinde yaşamını sürdürebilen, hoşgörü sahibi, hayırsever, sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan insan olmanın önemini barındırmalıdır” (Sağlam,2009, s.55).

• Kitaplarda dil zenginliği ve bu zenginliğin tanıdığı imkânlar ölçüsünde ana dili kullanma alışkanlığını geliştirici bir anlatım tercih edilmelidir. Argo söyleyişler ile bol mecaz ve istiarelerden kaçınılmalıdır. Çocukların kullanmakta güçlük çektiği edat ve bağlaçlar mümkün olduğu kadar anlatımda yer almamalıdır” (Sağlam, 2009, s.57).

2.3. Hüseyin Remzi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Hüseyin Remzi Bey 26 Mart 1839’ da İstanbul, Kasımpaşa’ da doğmuştur. Babası tersanede marangozluk yapan Emir Mustafa’dır. Hüseyin Remzi Bey, 1845’de mahalle mektebine, 1851’de Kasımpaşa Rüşdiyesi’ne başlamış, nihayet 1854’te Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne’nin idadi kısmına girmiş ve kısa süre sonra 1857’de açılan mümtaz sınıfa kabul edilmiştir. Daha sonra, Mekteb-i Tıbbiye’den 1866’da kolağalık rütbesiyle mezun olarak Üçüncü Ordu’da hekimlik görevine başlamış ve iki yıl Manastır’da ardından İstanbul’da çalışmıştır. İstanbul’dayken Afif Bey adında nüfuzlu birinin tedavisi için onunla beraber Viyana yakınlarındaki Darmstad’a gitmiş, dönüşünden sonra Bahriye Teşkilatı’nda çalışmıştır. Çeşitli vazifelerden sonra 1873’de Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne müfredât-ı tıb ve sonra müsabaka ile mevâlid-i selâsela muallim muavinliğine, ayrıca Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye menâfic-ül-a’za (fizyoloji) muallimliğine atanmıştır.1874’te Dr. Macarlı Abdullah Bey’in (1799-1874) ölümünden sonra ilm-i hayvânât (zooloji) dersi hocalığına getirilmiş ve buna 1876’da Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne’de açılan hıfz-üs-sıhha dersi hocalığı da eklenmiştir. Ayrıca,

Darüşşafaka'da ücret almadan ilm-i hayvânât dersi okutmuş, gönüllü olarak kurumun hekimliğini yapmış ve Târih-i Tabic î Müzesi'ni kurmuştur (Karacaoğlu,2015, s.69-70).

93 Harbi sırasında Niş Fırkası'na katılmış, İstanbul'a döndüğünde kaymakamlığa yükseltilmiş ve Muhacir Hastanesi Başhekimliği'ni fahri olarak yürütmüştür. 1878'de Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Baytar Mektebi'nde dersler vermeye başlamıştır. Bunlara ek olarak ahlak dersi hocalığı da yapmıştır. 1886 yılında Padişahın isteği üzerine Zoeros Paşa ve Hüseyin Hüsnü Efendi ile kuduz aşısı ve mikrobiyolojideki yeni gelişmeleri takip etmek için Paris'e gönderilmiştir. Buradaki araştırmaları bittikten sonra yurda dönerek gözlemlerini, yazdığı mikrobiyoloji yapıtlarıyla Osmanlı bilim çevrelerine duyurmuştur. 1887' de miralaylığa (albaylığa) terfi eden Dr. Hüseyin Remzi Bey, çeşitli heyetlerde görevde bulunmuş hatta 1889'da Mülkiye Baytar Mektebi açıldığında burada zooloji dersi vermeye başlamıştır.

Hüseyin Remzi Bey, tıp eğitiminin Türkçe yapılmasını savunarak başta Fransızca olmak üzere Batı dillerinden güncel bilimsel eserleri Türkçeye tercüme eden Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin kurucu üyelerindendir. Ayrıca, uzun yıllar çiçek aşısı üzerinde çalışmış ve aşı müfettişliği görevinde bulunmuştur. Aşı konusundaki tecrübelerine istinaden 1890'da kolera etkenini incelemek üzere Haleb'e gönderilmiştir. Paris'ten dönüşünde, başka memleketlerde olduğu gibi bir telkihhâne (aşı evi) açılarak çiçek aşısı üretiminin yapılması ve gerekli yerlere dağıtılması için bir layiha hazırlamış ve böylece 1892'de resmen açılan Telkihhâne-i Şâhâne'nin başına getirilerek ölümüne kadar çalışmalarını sürdürmüştür. 18 Aralık 1896' da vefat etmiştir (Karacaoğlu, 2015, s.70-73).

2.3.1. Hüseyin Remzi'nin Eserleri

Yüksek Öğretim İçin Zooloji, Tıp Zoolojisi ve Parazitoloji Ders Kitapları

İlm-i Hayvânât

İlm-i Hayvânât (Tarih-i Tabiî-yi Tıbbî Kısım-ı Evvel

İlm-i Hayvânât-ı Tıbbiye

Dürûs-ı İlm-i Hayvânât-ı Tıbbiye

Zootekni; İlm-i Hayvânâtın Çiftliklere Tatbîki

Orta Öğretim İçin Doğa Bilimleri Kitapları

Mebâdi-i Mevâlid-i Selâse

Mevâlid-i Selâse

Târih-i Tabiî

Hayvânâtın Teşrih ve Fizyolojisi

Muhtasar Târih-i Tabiî

Târih-i Tabiî

Mikrobiyoloji Kitapları

Mikrob, Emrâz-ı Sârîye ve Şarboniyenin Vesâil-i Sirâyeti ve Usûl-i Telkîhiyesi

Kuduz İlleti ve Tedâvîsi

Aşı Dersi

Telkîh-i Hayvânî Usûl-i Ameliyesi

İhtimâr

Amelî ve Nazarî Aşı Dersi

Hıfzıssıhha Kitapları

Risâle-i İhtisâr-ı Fevâid

Hıfz-üs-Sıhhat-i Askerî

Ömür ve Afiyet-i Beşer

Hıfz-üs-Sıhhat-i Şübbân

Aile Hıfz-üs-Sıhhası

Validelere Yâdigâr

Evlilik Konulu Kitaplar

Sağdıç-Rehber-i İzdivac

Hıfz-üs-Sıhhat-i Müteehhilîn

Rehnümâ-yı Tefîş-i Lühû

Doğum Bilgisine Dair Kitap

Fenn-i Vilâde

Veteriner Hekimlikle İlgili Kitaplar

Keçilerin Terbiyesi ile Emrâzı

Rehnümâ-yı Teftîş-i Lühûm

Tıp Tarihine İlişkin Kitaplar

Târih-i Tıb

Terakkiyât-ı Tıbbiye

İslam Dini ile İlgili Kitap

Tıbb-ı Nebevî

Ahlâka Dair Kitaplar

Ahlâk Dersleri

Ahlâk-ı Hamidî

Hoca Hanım

Müntehabât-ı Hüseyin Remzi'den

Bir Farenin Seyahati

Mirât'ül-Beyt:

Kızlara Mahsûs Kıracat Kitâbı (Birinci Sene)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, modeli, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

“Bir Farenin Seyahati” adlı romanın Osmanlı Türkçesinden yeni harflere aktararak Türkçe öğretimi açısından değerlendirildiği bu çalışmada tarama ve doküman incelenmesi modeli kullanılmıştır. “*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar*” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.187). “*Doküman analizi yöntemi az zaman almaktadır ve bu nedenle diğer araştırma yöntemlerinden daha verimlidir*” (Sak,2021, s. 237).

3.2. Evren ve örneklem/Çalışma grubu

Çalışmanın örneklemini “Hüseyin Remzi’nin “Bir Farenin Seyahati” adlı eski harflerle basılmış ve bugüne kadar yani harflere aktarılmamış romanı oluşturmaktadır. Yazarın eseri değerlendirmeye alınmadan önce kuramsal çerçeveyi oluşturmak amacıyla değerler eğitimi, Türkçe eğitimi, roman, hikâye ve masallarla ilgili tez, makale, kitap ve diğer bilgi kaynakları taranmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler, doküman İncelenmesi nitel araştırma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. “Hüseyin Remzi’nin “Bir Farenin Seyahati” adlı romanı Osmanlı Türkçesiyle yazılmış aslından yeni harflere aktarılmış ve eser çeşitli yönleriyle çocuk edebiyatı için uygun olup olmaması bakımından detaylı incelenerek analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen bulgular sınıflandırılmıştır. Diğer yandan kaynakçada belirtilen ilgili yayınlar, kitaplar, akademik çalışmalar, sözlükler ve genel aç adreslerinden de yararlanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

“Nitel araştırmalar, araştırma sırasında elde edilmiş verileri ya da bulguları inceleyerek hipotezlerini çürütmek ya da desteklemek için bir çaba içerisinde değildirler. Aksine, elde edilen verilerin sistemli ve planlı bir şekilde incelenmesi sonucunda, tümevarım yöntemiyle kuram üretme yoluna gidilir”(Ekiz, 2003).

“Nitel araştırmalarda veri analizini iki grupta incelemek mümkündür. Betimsel analiz ve İçerik analizi. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. İçerik analizinde ise, temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen ve farklılaşan verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı bir biçimde organize ederek yorumlamaktadır” (Yıldırım ve şimşek, 2005).

Çalışmada ilk olarak “Bir Farenin Seyahati” adlı roman, tarafımızdan Osmanlı Türkçesinden yeni harflere aktarılmıştır. Daha sonra metin içinde yer alan bazı tamlamaların ve yabancı kelimelerin bulunduğu sözlük hazırlanmıştır. Çalışmada nitel veri analizlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Kullanılan içerik analizi ile romanın Türkçe öğretilimi açısından çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi yapılmıştır.

Eser yeni harflere aktarılırken eserin orijinaline sadık kalınmıştır. Sadece bölüm başlıkları ve sayfa numaraları koyu harflerle yazılmıştır.

•Eserden yararlanmak isteyenler için romanın eski harfli orijinal haliyle yeni harflere aktarılmış halinde bölüm başlıkları ve sayfa numaraları aynı tutulmuştur.

- Eserin yeni harflere aktarımı uzman görüşleri doğrultusunda denetleme ve düzeltmeler yapılarak son hâlini almıştır.

- Eserin içinde yer alan tamlamaların ve yabancı sözcüklerin anlamları, sözlük bölümünde günümüz Türkçesiyle verilmiştir.

- Eser; konusu, şahıs kadrosu, mekânı, zamanı, dil ve anlatım özellikleri, anlatıcı bakış açısı, anlatım teknikleri, içinde barındırdığı kök değerler, yazım ve noktalama yanlışları gibi çeşitli açılardan detaylı bir şekilde incelenmiştir.

- Tezin amacına uygun olarak Osmanlı Türkçesinden yeni harflere aktarılan romandan elde edilen bulguların, çocuk romanı için uygun olup olmaması ve Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. “Bir Farenin Seyahati” Adlı Romanın İncelenmesi

4.1.1. Romanın Konusu

Osmanlı Türkçesinden yeni harflere aktardığımız Hüseyin Remzi Bey’in “Bir Farenin Seyahati” adlı romanının konusunu “büyük bir mağazanın bodrum katında yaşayan Ratto’nun Viskarandos ile tanışıp gemi seyahatlerinde çeşitli maceralar yaşaması ve aynı bodrumda yaşayan iki fukara çocuğun başından geçen olaylar” oluşturmaktadır.

4.1.2. Romanın Özeti

Ratto, yedi fare kardeşi ile büyük bir mağazanın bodrumunda yaşamaktadır. Vaktiyle kabileleri İngiltere’ye gelmiş, seyyar ve vahşi farelerin soyundan üreyip burada yaşamaya devam etmiştir. Ratto’nun fareler içinde en samimi olduğu fare Barok’tur. İki birlikte kendilerinden yaşça büyük olan koca a’mâ fareye bu bodrumda bakmaktadırlar.

Sonbaharda bir akşamüzeri fakir iki çocuk, soğuktan korunmak için Ratto ve Barok’un yaşamış olduğu bodruma girerler. İlk başlarda Ratto ve Barok, Bob ve Billy isimli bu iki fakir çocuktan korksalar da zamanla onların elinden yemek yiyecek derecede aralarında bir dostluk hâsıl olur. İki fukara çocuk olan Bob ve Billy yiyecek bulamadıklarından bodrumda çoğu kez aç kalırlar. Billy topal olduğundan yiyecek aramaya Bob kendisi gider. Bob yiyecek bulamadığı bir gün bir efendiyi takip edip elini cebine yavaşça sokarak hırsızlığa yeltenir ancak o esnada efendi onu fark eder ve

Bob'un elini yakalar. Bob'a bu yaptığının yanlış olduğunu söyler ve onu uyarır. Efendi, Bob'un başından geçenleri öğrenince ona bir ekmek ve bir palto alır. Daha sonra da iyiyi ve kötüyü öğrenmesi için onu bir fakara mektebine yazdırır. Akşam Bob başından geçenleri kardeşi Billy'e anlatır, bundan sonra mektebe gideceğini ve bu iyilikleri yapan efendinin onlara hep yardım edeceğini söyler. Bob ve Billy uzunca bir süre mektebe devam ederler ve onlara bu iyiliklerde bulunan efendi ile iletişimlerini hiç kesmezler. Mektepten hocaları olan Meri de bu çocukları çok sevdiği için onlardan ayrılamaz, evlenince kocası Vilgaranic ile onları yanlarına alarak birlikte yaşamaya başlarlar.

Bir gün Ratto, büyük mağazada dolaşırken fareler arasında namıdiğer Kahraman olarak bilinen Viskarandos ve onun refakatindeki sincâbî bir fare ile karşılaşır. Ratto Viskarandos'tan korktuğu için ona çok yaklaşmaz fakat refakatindeki sincâbî fare, yanından geçerken Ratto'nun kulağını ısırır. Ratto ne kadar canı yansa da Viskarandos'tan dolayı ses çıkarmaz ve bir köşede yemek yemeye devam eder. Bir müddet sonra Viskarandos ve yanındaki sincâbî farenin deliğin içerisinden yemek kokusu gelen fare kapanına doğru ilerlediğini görür. Hemen onları uyarmak için yanlarına gider, onlara deliğin içerisinde bir fare kapanı olduğundan söz eder. Viskarandos biraz duraklasa da sincâbî fare orada fare kapanı olduğuna inanmaz aksine Ratto'nun yemeği kendisine ayırdığını düşünür. Bu yüzden Ratto'ya hakaret dolu sözler ederek delikten içeri atlar ve kapana yakalanır. Olanları gören Viskarandos hayatını kurtardığı için Ratto'ya teşekkür eder ve onunla ömürlerinin sonuna kadar dost olmayı teklif eder. Ratto bu teklife çok sevinir ve Kahraman Viskarandos ile dost olurlar. İkisinin nesli birbirlerinden farklı olsa da buna aldırılmazlar ve birlikte seyahatlere çıkarlar.

Bir gece Ratto, Kahraman Viskarandos ile uzun bir sefere çıkar. Bu sefer sırasında bir hayvanat bahçesinin içerisine girerler. Burada farklı cins farelerle karşılaşır hatta Ratto bu farelerden dağ faresi, Sibiryâ faresi ve misk faresiyle tanışıp onlarla sohbet eder. Ratto ve Kahraman Viskarandos hayvanat bahçesinde birkaç hafta kaldıktan sonra yola devam ederler. Yolculuk esnasında karınları acıkır ve yolda karşılaştıkları sincabî fareler ile bir mutfağa girerler. Mutfakta karınlarını doyurduktan sonra insanların ayak seslerini işitirler ve orayı terk ederler. Ratto, Viskarandos'tan ayrılıp yaşadığı bodruma geri döner, sonra bu yolculuk sırasında başından geçen olayları arkadaşı Barok'a hikâye

eder ve ondan Bob, Billy ve koca a'mâ fare hakkında malumat alır. Bob ve Billy'in bir mektebe başladıklarını ve hâllerinin daha iyi olduğunu öğrenir.

Ratto bir ilkbahar sabahı eski arkadaşı Kahraman Viskarandos'u ziyarete gider. Viskarandos, Ratto'nun memalik-i ecnebiyeyi (yabancı ülkeler) merak ettiğini bildiğinden ona yakında bir geminin geleceğini ve isterse birlikte gemi seferi yapabileceklerini söyler. Yalnız bu sefere Barok'un da onlarla gelmesini ister ve oradan ayrılıp Barok'un yanına gider. Bir gemi seferine çıkacağını, onun da katılmasını istediğini Barok'a söyler. Barok bu teklifi kabul etmez, Ratto bu duruma üzülse de çeşitli yerler görme isteği ağır bastığından sefere katılır. Gece olunca Viskarandos ile geminin halatına tırmanarak gemiye girerler. Gemide sincabî fareler ve siyah fareler olmak üzere birçok farenin olduğunu görürler. Bir zaman sonra Ratto geminin içinde Viskarandos'u çok göremez olur, ayrı ayrı takılırlar. Ratto gemide Visky isimli bir Rus faresiyle tanışıp onunla ahabap olur. Bir sabah geminin çarhı durur ve farelerin hepsi dışarı çıkmak için geceyi bekler. Gemi Petersburg'a vardığında Ratto, Viskarandos ve Visky ile geminin halatından aşağı inerek Petersburg sokaklarında dolaşmaya başlarlar. Visky'in refakatinde bir Petersburg mutfağına girerler. Burada çok sayıda hizmetçinin olduğunu görünce çok şaşırırlar hatta o esnada bululdukları yere bir uşağın "Yuan! Yuan!" diye bağırarak içeri girdiğini görürler. Neler olduğunu bir kenarda durup izlerler. Akşam olup herkes gittiğinde matbahtan ayrılırlar ve Petersburg'daki çarşıları gezmeye başlarlar. Bir gün Viskarandos bir yer keşfettiğini ve çeşitli farelerin de oraya rahatlıkla girebildiğini Ratto'ya söyler. Visky'i de alarak bir gece oraya giderler. Burası Rusya'nın ithalat ve ihracatının yapıldığı yer olduğundan etrafta Çin çayları, Arabistan kahveleri, Hint şekerleri, çerviş yağı tulumları ve buğday çuvaları vardı. Ratto, Viskarandos ve Visky sabaha kadar burayı gezerler. Birdenbire insanların ayak seslerinin çoğaldığını fark edince de Ratto'nun tavsiyesi üzerine buğday çuvalının içine saklanırlar. İnsanlar gemiye eşyaları yüklerken Rattoların içinde bulunduğu çuvalı da gemiye yüklerler.

Ratto, Viskarandos ve Visky insanların onları değirmene götürdüklerini zannederek korkarlar. Bir zaman sonra değirmende değil de bir yelken gemisinde olduklarını fark ederler. İki gün gemiyle gittikten sonra geminin su aldığı, insanların gemideki çuvaları denize attığını işitirler. İçlerinde buldukları çuvalın da denize atılmasıyla çuvalı kemirerek su yüzüne çıkarlar. Suda bulunan bir fiçinin üstüne çıkarak bir müddet ilerleyip sahile çıkarlar. Ratto ve Viskarandos sahilde bir şeylerle karınlarını doyururlar. Biraz dinlendikten sonra susadıkları için Viskarandos'un dediği bir haneye buldukları bir delikten içeri girerler. Tam su içecekleri sırada bahçe kapısından içeriye bir adam ve köpekleri girer. Bunu gören Ratto delikten içeri atlar, Viskarandos ise tulumbanın arkasına saklanır. Adam Viskarandos'un saklandığı yeri fark edip onu kuyruğundan tutarak havaya kaldırır ve incelemeye başlar. Köpekler de Viskarandos'u görünce hırlar. Ratto bu sırada olup bitenleri delikten izliyordur. Adam, Viskarandos'un hareketsizliğinden öldüğünü zannedip onu deliğe doğru fırlatır ve Viskarandos'u parçalamaları için köpeklerine işaret eder. Viskarandos henüz yere düşmeden gözlerini açar, Ratto'nun bulunduğu delikten içeri girer. Ratto Viskarandos'un ölmediğini görünce şaşırır ve ona yaralı olup olmadığını sorar. Viskarandos ona iyi olduğunu, ölü taklidi yaparak kurtulduğunu söyler. Birlikte haneden çıkarak tarlalardaki hendek kenarında bulunan suya doğru giderler. Su içerken çitlerin arasından bir ses işitirler, Ratto sesin geldiği tarafa doğru baktığında eski bir arkadaşı olan Aliluvizân'ı görür, ona Barok'u sorar. Barok'un yemek ararken bir değirmen taşına takılıp öldüğünü öğrenir ve buna çok üzülür. Bu esnada Viskarandos yanlarına gelerek Aliluvizân'a Londra'nın ne kadar uzaklıkta olduğunu sorar. Aliluvizân, onlara yürüyerek on beş günlük mesafede olduğunu ama gemiyle daha kısa sürede gidebileceklerini söyler. Ratto karadan veya denizden gidebilecek güçte olmadığı için Barok'un öldüğü şehirde bir müddet kalmak ister. Viskarandos da ona eşlik eder.

Ertesi gün Ratto ve Viskarandos dolaşmaya çıktıklarında tarlalarda çalışmakta olan çiftçileri görürler. Yanlarına giderek onların yiyecek ve içeceklerinden faydalanmak isterler. Oraya vardıklarında güzel kokulu bir paket dikkatlerini çeker, ona doğru ilerlerler, tam paketi alacakken bir fare önlerine çıkıp buna izin vermez. Viskarandos ve Ratto neye uğradıklarını şaşırırlar. Ratto biraz öne gelerek onlara engel olan farenin Barok olduğunu fark eder. Sevinçle ona sarılır ve neler olduğunu sorar. Barok yemek yerken bir değirmen taşına sıkıştığını, bir adamın onu kurtardığını ve

yanına alarak birlikte yaşamaya başladıklarını söyler. Viskarandos ve Ratto, fare cinsinden birinin insanlarla yaşayıp onlara hizmet etmesini tuhaf bulurlar. Barok yaşadığı evi ve birlikte zaman geçirdiği insanları onlara anlatır hatta sonradan Bob ve Billy'nin de onlarla yaşamaya başladığını söyler. Ratto bunları duyunca merak ederek Barok'u bir de yaşadığı kişilerle görmek ister. Barok gece olunca onlara kendilerini izleyebilecekleri yeri gösterir. Ratto ve Viskarandos onları bir müddet dışarıdan izler, Barok'un onların yanında ne kadar mutlu olduğunu görürler. Ardından Viskarandos Londra'ya geri döner, Ratto sonbahar geldiği için tarlalarda yaşamayı tercih eder. Barok ise Bob, Billy, Vilgarnic ve Meri ile yaşamaya devam eder.

4.1.3. Zaman

"Zaman kavramı anlatma esasına dayalı edebî metinlerde üç ayrı boyutla karşımıza çıkar: Bunlardan ilki; "maceranın kendi zamanı" (anlatılan olayların yaşandığı zaman ve süre), ikincisi; "anlatma zamanı" (yaşanılan olayların ne zaman algılanıp ifade edildiği zaman), üçüncüsü ise; "yazıya geçirme zamanı" (yazarın eserini yazdığı tarih ve süre) ve "okuma zamanı" (Aktaş, 1984, s.113-114). Olayların gerçekleştiği zaman kendine mahsus bir mantığı gerektirir, yani "kurmaca zaman"dır. Anlatıcı, vaka zamanına şahit değilse, vaka zamanının yanında "anlatma zamanı"ndan söz edilir; bu zaman da kurmacadır. Yazma zamanı, ölçülebilen gerçek bir süredir. Okuma zamanı ise, yayımlanan metnin okurla karşılaştığı farklı süreleri ifade eder. Narlı (2002), Zamanı ele alırken dikkate alınması gereken bir diğer husus da "kronoloji" (süredizim)dir, dedikten sonra şöyle devam eder:

Bir metinde zamanın akışı kronolojik olabilir. Zamanda geriye dönüşler veya ileriye atlayışlar da olabilir. Vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki mesafe de anlatıcının algısını etkileyen hatta belirleyen bir zaman kavramıdır. Anlatıcı, geçmişte yaşanmış olayları anlatabileceği gibi, halen içinde yaşadığı zamanı da aktarabilir. Bazı romanlarda bu mesafe ileriye doğru da uzayabilir. Bir romanda zamanla ilgili olarak söz konusu olan bir oluşum da vaka şahıslarının yaşadıkları zamandilimlerini idrak şekilleridir. "İç zaman" diyebileceğimiz, bu zamanın algılanışında sübjektif veya objektif tavırlar takınılabılır. Mevsimler, bir günün bölümleri, bir olay anını olduğu gibi yansıtılabileceği gibi, insan duygularıyla yeni bir anlam da kazanabilir.

Şahısların ruh durumlarına göre zamanı algulamalarına "psikolojik zaman", evrenin anlayışından etkilenen zaman anlayışına ise "sosyal zaman" diyebiliriz. (s.93).

Bir Farenin Seyahati'nde zaman daha ziyade sabah, akşam, gece, gündüz, öğleden sonra gibi günün belirli bölümleriyle ilerlemektedir.

*"Eyyvah, **geceyi** bunlar kapan içinde ızdırıp ve elem ile geçirecekler. **Sabah** hepsini alıp bir torbaya koyacaklar, kedilere yedirecekler" (s.9).*

*"(Bob) **sabahleyin** çıkar, **akşam** gelir, yiyecek getirdiği zaman kardeşi ile taksim ederler idi" (s.14).*

*"**Bir akşam** yine küçük (Billy) kardeşi (Bob)'a dedi ki:*

— Kardeşim ben bugün fareleri gözetledim, aman neler gördüm neler..." (s.15).

*"**Sabah** oldu, mendili aldı, gitdi. **Akşam** ekme getirdi" (s.25).*

*"**Bu gece** kahraman (Viskarandos) ile şimdiye kadar yapmamış olduğum bir uzun sefere çıktım" (s.31).*

*"Bulduğum hayvanat bahçesine **öğleden sonra** bir efendi geldi" (s.42).*

*"Sonra yetim çocuklara dönerek burada kendilerini **bir gece** bile bırakmayacağını söyledi" (s.65)*

*"(Barok) bizim sözlerimize kulak asmayarak **gündüzleri** bir çok vakit mağazada ve biraz da bodrumda eğleniyor idi" (s.68).*

*"(Viskarandos) ile sahile indik, gazlar yanmış, **gece** olmuşdu. Başımız üstünde gûnâgûn kevâkib ile rûy-ı semâ tezeyyün etmiş idi. Hâsılı bir güzel gece idi" (s.72).*

*"Kapudanın mahdûmu **gündüz** gayet şen ve mesrûr iken şimdi mahzun ve mükedder bulunuyordu" (s.74).*

*"Zira **gündüzleri** meydana çıkmak pek mazarratlı idi" (s.76).*

*"Yalnız **geceleri** kahraman (Viskarandos) ile mülakat edebilir idim. Zira **gündüzleri** meydana çıkmak pek mazarratlı idi. Yine bir **açık gecede** (Viskarandos) ile buluşduk" (s.76).*

*"Dışarıya çıkmak için dört gözle **geceyi** bekledim" (s.77).*

“**Bir sabah** geminin çarhları durdu, geldiğimizi anladım” (s.77).

“**Sabahdan akşama kadar** haricdeki şemane ve gürültüyü, gelenlerin meşî vü seyri âsârını geminin karinesinde dinler idik”(s.78).

“**Akşam** oldu, ortalık karardı”(s.78-79).

“**Gece** oldu, artık bizim de çıkmak vaktimiz geldi” (s.86).

“(Petersburg) sokaklarını **gecenin sükûnetli bir vaktinde** gezmekte iken dükkânların mağazaların duvarlarında sahiplerinin sanatını meş’ar bir takım yazıları ile resimler gördüm, (Rus) militanın nakkaşıltaki mahareti hayretimi mûcib oldu” (s.88).

“**Ertesi gece** birlikde oraya gittik, bilâ-vukû’at içeriye dâhil olduk” (s.93).

“**Sabah** olmaya başladı, biz hâlâ müte’accibâne oralarda dolaşmakta idik” (s.93).

“**Akşam** olunca tekrar gezeriz”(s.94).

“**Sabah** oldu, ümidimiz arttı, etrafa daha dikkatlice bakdım, müteharrik adamızın sahile yaklaştığını gördüm, dalgalar sükûnete ermiş idi” (s.99).

“(Viskarandos) ile ben zaten yorgun olduğumuzdan biraz bulunduğumuz mahalde yattık. **Ertesi gün** kalkıp tarlalara girdik” (s.111).

“(Londra)‘dan buraya geldiğim zaman karnımı doyurmak için **bir akşam** değirmenin birisine girdim”(s.117).

“Nihayet **akşam** o yetimi getirtmeye karar verdiler, **akşam** oldu”(s.122).

“— Şurada hanemiz vardır. **Akşam** oraya gel, etrafı gül dalları ile örtülmüş olan pencereye çık” (s.128).

“**Gece** mehtap layığıyla etrafı aydınlatdığı zamanda güller arasına girdik, râyihâ-yı tayyibesi olan bu mübarek çiçekleri ayırarak başımızı sokduk” (s.130).

Zaman kavramı olarak dört mevsimi de roman içerisinde görüyoruz:

“**Sonbaharda** bir akşam üzeri gayet soğuk bir rüzgâr esiyor, yağmur dökülüyordu” (s.12).

“Bulduğumuz mevsim **kış** olduğu hâlde girmiş olduğum dairenin harareti **yaz** zamanı harareti gibi idi. Pek zevkime gitdi” (s.36).

“*İlkbaharın vürûdunda bir sabah eski arkadaşım kahraman (Viskarandos)’u ziyarete girdim*” (s.69).

4.1.4. Yer, Mekân

Bir romanın vakadan, zamandan veya mekândan bağımsız olması, bu kayıtların dışına çıkması mümkün müdür? Bunun tamamen mümkün olacağını gösteren bir roman henüz yok. Bazı romanlar, masalsi bir yapı içinde mekândan bağımsız görünseler bile en azından belirsiz bir mekâna sahiptirler. Bir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce ve en azından olayların bir dekorudur. Ama genel olarak mekân, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. Bununla birlikte şahısların içinde buldukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda imkânlar sunabilir. Şahısları tanıtmaya yollarının biri olarak dramatik bir iş de üstlenerek vakanın temel ögesi olur ve şahsın çevresini, algılayış şekillerini, o çevredeki ruh durumunu hatta karakterini etkiler. Yer değiştirmelerin vakaya ve davranış biçimlerine kattığı değişiklikleri de gözden uzak tutmamak gerekir.

Narlı (2002), *romanlarda mekân türlerini belirten açık, kapalı, geniş, dar, özel gibi adlandırmalar kullanıldığını belirttikten sonra. Mekânları açık ve kapalı olmak üzere ikiye ayırır ve bunları şöyle açıklar:*

Açık mekân (ülke, bölge, deniz, şehir, dağ, park v.s.) vaka parçalarının yaşandığı diğer mekânları kapsayıcı özelliğe sahiptir. Kapalı mekânlar (ev, oda, hastane, fabrika vs.) bazı şahısların içinde yaşadıkları diğer şahısların giremedikleri "kapsanan" mekânlardır. Bu sıfatlandırılan mekânların birbirlerine göre konumları değişebilir. Meselâ bir şehir, kapalı; onu kuşatan ülke, açık olarak adlandırılabilir. Geniş ve darlık da birbirine göredir. Ülke-şehir birlikteliğinde ülke, geniş; şehir, dar iken; dünya-ülke birliğinde, dünya geniş; ülke dar olarak nitelendirilir. "Yabancı, geçici, daimi, dış" gibi kelimeler de mekân konusunda sıfat olarak kullanılabilirler. Sadece belirli kişilerin tasarrufunda olan mekânlar "özel", herkesin girip çıkabildiği yerler (okul, hastane, fabrika) "genel", bir yolculukta binilen bir araç "geçici", bir şahsın sürekli yaşadığı yer "dâimi" olarak adlandırılır. (s.100).

Bir Farenin Seyahati'nde açık mekân olarak; İngiltere'de Taymıs kıyılarında Polyer adlı bir yerin yakınındaki büyük bir mağazadan ilk olarak bahsedilir:

*“Çocukluk yadigârlarım Taymıs yanında Polyar karbinde **büyücek mağazanın ittusalında bulunan bir bodrum içinde dolaşıp gezdiklerimdir**” (s.3).*

Diğer bir açık mekân olarak ise Londra, Petersburg ve Petersburg rıhtımı ve sokakları dikkat çeker:

*“— Oğlum bilirsin ki yarın **Londra'yı** bırakıp gideceğiz. Avdetimde o çocuğu tekrar teftiş edeceğim. Eğer mektepde terakki etmiş ise ona dair daha başka şeyler düşünüyorum” (s.47).*

*“**(Petersburg)**'a gider iken gemide (Rusya) farelerinin birisiyle ahbap oldum. İsmine (Visky) denilen bu (Rusya) faresinden çok istifade etdim. Gemimiz **(Petersburg) rıhtımına** yanaşıp hamûlesini boşaltıncaya kadar hiçbir fare deliğinden harice çıkmadı” (s.78).*

*“(Visky)'nin refakatinde olarak **(Petersburg) hanelerinden** birine girdik. Doğru **matbaha** gidip gizlendik” (s.81).*

*“**(Petersburg) sokaklarını** gecenin sükûnetli bir vaktinde gezmekte iken dükkânların mağazaların duvarlarında sahiplerinin sanatını meş'ar bir takım yazıları ile resimler gördüm, (Rus) militanın nakkaşlıktaki mahareti hayretimi mûcib oldu” (s.88).*

Kahramanın fare olduğu bir romanda hayvanat bahçesi de önemli mekânlar arasındadır:

*“**Hayvanat bahçesinin** demir parmaklıkları hizâsına vâsıl olduk” (s.32).*

*“Her ne hâl ise **hayvanat bahçesine** geldik” (s.34).*

*“**Hayvanat bahçesinde** birkaç haftalar kaldım, daha birçok müddet burada kalmayı arzu eyledim ise de hayvanatı muhafaza memurları bizim gibi farelerin bulunmamasını iltizam ederek etrafı araştırmaya başladıklarından artık bizim savuşup gitmemiz iktiza etdi” (s.49).*

Kapalı mekân olarak, “matbah (mutfak), yelken gemisi, çiftlik ve hane”yi sayabiliriz:

*“Sonra birlikde **büyük ve geniş bir matbaha** vasıl olduk” (s.53).*

*“Gördüğümüz ip vasıtasıyla **gemiye dâhil** olduk” (s.73).*

“— Zan ederim **yelken gemisinde** bulunuyoruz” (s.96).

“**Bir büyük hanenin önüne** geldiğimizde (*Viskarandos*) dedi ki:

—Behemehal bu hanede **içecek su** bulunur, içeri girelim” (s.101).

“**Çiftlikde** kendisi için bir hizmet olduğunu beyan eyledi” (s.123).

“Gayet zarif ve güzel bir **ufacık matbah** gördük, ocağa yakın, üzerine kar gibi beyaz örtülü bir masa konulmuş, onun üzerine de gayet a'lâ ve nefis Ta'âmlar yaz'edilmiş idi” (s.130-131).

“Yine pencereden **matbahın derûnuna** baktık”(s.132).

Ayrıca “**güller arası**” ifadesinin geçtiği bir cümlede bir **gül bahçesi** de mekân olarak dikkat çekiyor:

“Gece mehtap layıkıyla etrafı aydınlatdığı zamanda **güller arasına** girdik, râyihâ-ı tayyibesi olan bu mübarek çiçekleri ayırarak başımızı sokduk” (s.130).

4.1.5. Şahıs Kadrosu

Romanda yabancı isimlerle anılan bir şahıs kadrosu ağırlıkta, ancak insan karakterler de yer almaktadır:

Ratto: İngiltere’ de büyük bir mağazanın bodrumunda yedi kardeşi ile yaşayan romanın başkahramanıdır. Olaylar onun etrafında geçmekte ve onun gözleminde anlatılmaktadır. Kabilesi Kahraman Kilyum önderliğinde İngiltere’ye gelmiş, seyyar ve vahşi farelerden üremiş ve eski Britanya silsilesinden kalmıştır. Ratto, boyca küçük, kılları siyah ve parlak, kuyrukları uzun, kulakları güzel ve enli bir faredir.

Barok: Ratto’nun arkadaşı, keder ve sıkıntı içinde olan aynı zamanda sabırlı bir faredir. Fiziksel olarak benekli, yusuvarlak gövdeli ve ince başlı bir yapıya sahiptir. Bir gün değirmen kenarında yemek yerken kafasını değirmenin taşına sıkıştırmıştır. Oradan geçen Vilgaranic Barok’u alarak evinde tedavi etmiş, onu evcil hayvan gibi beslemiştir. Barok da Vilgaranic’in yaptığı bu iyiliğe karşılık onun eşyalarını korumayı kendisine görev edinmiş ve Vilgaranic’in ailesiyle beraber yaşamaya başlamıştır.

Viskarandos: Farelerin kahramını olarak bilinen, şan ve metanet sahibi Sincabî bir faredir. Dağ gelinciği ile girdiği mücadeleyi kazanmasından ötürü fareler arasında “Kahraman” ünvanını almıştır. Bir mağazada refikî ile birlikte gezerken Ratto onu fare

kapanına düşmekten kurtarmıştır. O günden sonra Ratto ile dost olmuş, onu her türlü belaya karşı koruyup kollamış ve birlikte gemi seyahatlerine çıkmışlardır.

Bob: Annesi vefat etmiş, babası hapiste olan fakir bir çocuktur. Kardeşi Billy ile birlikte Rattoların yaşadığı bodrumda kalmaktadır. Bir gün Bob, kardeşine yiyecek bulmak için başka bir çaresi olmadığından hırsızlık yapmaya yeltenmiş ve elini bir efendinin cebine sokmaya çalışmıştır. Ancak efendi onu fark edince Bob'un hâlini görmüş ve ona yardım etmiştir. Efendi, Bob'u kolundan tutup mektebe yazdırmış ve oğluyla birlikte onlara kalacak yer ayarlamıştır. Bob bu efendinin yardımlarını hiç unutmayarak derslerine çok çalışmıştır. Daha sonra mektepten hocası olan Meri, Vilgaranic ile evlenerek Bob ve kardeşini yanlarına almıştır.

Billy: Bob'un kardeşidir. Topal olduğundan çok fazla bir şey yapamamaktadır. Daha çok bodrumda farelerle birlikte zaman geçirmektedir. Bob'un bir efendi ile tanışması ve mektebe yazılmasıyla hayatları değişmiştir.

Keremkâr Efendi: İyilik yapmayı seven, şefkatli bir kişidir. Bir gemide kaptanlık yapmaktadır. Mavi gözlü ve saçları uzun bir oğlu vardır. O gün Bob'a yardım etmiş, mektebe yazdırmış ve oğluyla birlikte onlara kalacak yer ayarlamıştır.

Keremkâr Efendinin oğlu: Mavi gözlü ve saçları uzun bir çocuktur. Babasının işinden dolayı gemiyle ülkeleri dolaşmaktadır.

A'mâ fare: Ratto ve Barok ile birlikte yaşayan gözleri körve oldukça yaşlı bir faredir.

Visky: Ratto ve Viskarandos'un gemi seyahati sırasında tanıştıkları Rusyalı bir faredir. Petersburg hanelerini Ratto ve Viskarandos' a gezdirmiştir.

Vilgaranic: Barok'u değirmen taşından kurtaran ve onu evcilleştiren kişidir. Meri ile evlenerek onun mutluluğu ve isteği üzerine Bob ve Billy'i yanlarına almıştır.

Meri: Bob'un mektepten hocasıdır. Vilgaranic'in eşidir.

Berısık: Ratto'nun fare arkadaşlarından birisidir.

“Hamster” denilen dağ faresi: Ratto'nun hayvanat bahçesinde tanıştığı faredir.

Sibirya Faresi: Ratto'nun hayvanat bahçesinde tanıştığı bir diğer faredir.

“Zibetikus” namıyla bilinen misk faresi: Ratto’nun hayvanat bahçesinde tanıştığı fare.

Yuan: Petersburg’da bir matbahta hizmetçidir.

Genç adam: Viskarandos’u yakalayan ve onu ölü sanıp köpeklerinin önüne atan kişidir.

Sincabî Fare: Ratto ile Kahraman Viskarandos’a yol tarif eden fare.

4.1.6. Anlatım

4.1.6.1. Anlatıcı

Eserlerde olup biten her şeyi bilen ve bunları kendine özgü bir dil ve üslup kullanarak okuyucu veya dinleyicilere anlatan varlıktır. *“Anlatıcı, kurmacanın içindeki merkez kişi (kahraman anlatıcı, ben-anlatıcı) olabilir, kurmacadaki ikinci bir karakter (ikinci tekil kişi- anlatıcı) ya da yazarla özdeşleşen soyut bir anlatıcı (yazar anlatıcı /üçüncü tekil kişi- anlatıcı) olabilir” (Akyıldız, 2016, s.97).*

Hüseyin Remzi’nin “Bir Farenin Seyahati” adlı romanında da anlatıcı olayların merkezinde olan kişi yani Ratto’dur. Olaylar Ratto’nun ağzından anlatılmaktadır. Aşağıda Ratto’nun anlatımından örneklerle yer verilmiştir:

“Çocukluk yadigârlarım Taymıs yanında Polyar karbinde büyücek mağazanın ittusalında bulunan bir bodrum içinde dolaşıp gezdiklerimdir” (s.3).

“Yedi kardeşlerim ile beraber benim bu bodrum içinde geçirdiğim ömür şâyân-ı temâşâdır” (s.3).

“Kabilece bu bodrumdan haz etmiş idik. Kabilemiz zaten vaktiyle kahraman (Kilyum) ile İngiltere’ye birlikte gelmiş, seyyar ve vahşi farelerin neslinden üremiş ve eski Britanya silsilesinden kalmıştır. Biz böyle vahşet âleminden buralara düşmüş olmakla iftihar ediyoruz” (s.4).

“Kabilemizin efrâdı boyca küçük, kollarımız siyah ve parlak, kuyruklarımız uzun ve kulaklarımız güzel ve enli olmasıyla sair fare kabâ’ilinden mümtazdır” (s.4).

“Kâinatın ser firâzı olan insan, âlemde hilkatem bahtiyar olmayan mahlûkat-ı âcizeye merhamet ve âttifet ile nazar ider. Biz ise kabilemiz içinde en gençleri olduğumuzdan insanın nazar-ı merhametine şayan bulunuruz” (s.4).

“Geminin kapudanı geldiğini, iskelede verdiği emirlerden anladım. Biraz sonra kamarasına geldi. Kamaraya giderken kapudanı tanıdım. Zira o mâ’i gözlü güzel çocuğun pederi, ya’ni hayvanat bahçesinde görmüş olduğum efendi idi. Zan ederim kapudanı tanıdığımdan dolayı nasıl sevindiğimi söylemeye hacet yoktur” (s.74).

“Kari’! İşte burada perde kapandı. Hikâyem dahi nihayet buldu” (s.136).

“Nice vekâyi’-i mecâlis vardır ki onları zevât-i âliye ancak anlayabilir. Benim tercüme-i hâlim gibi onlar küçük şeyler değildir” (s.136).

4.1.6.2. Bakış Açısı

“Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan, mekan, zaman şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir” (Akyıldız,2016, s.96).

Bakış açıları kendi içinde üçe ayrılır:

A) Kahraman Bakış Açılı Birinci Tekil (Ben) Anlatıcı: Eserde yer alan kahramanlardan biridir. Her zaman kendi bildiklerini, hissettiklerini, gördüklerini öne çıkarır; yaşananlar onun gözlemi, yeteneği ve bilgisiyle sınırlıdır.

B) Gözlemci Bakış Açılı (Ben ve O) Anlatıcı: Bu bakış açısında anlatıcı, olayları gözlemlemekle yetinir ve gözlemlediklerini tarafsız bir şekilde okuyucu veya dinleyiciye aktarır. Az bir bilgiye sahiptir.

C) Hâkim/İlahi Bakış Açılı Üçüncü Tekil (O) Anlatıcı: Yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların hepsini bilir, görür ve duyar. Kahramanların aklından geçenleri de okur. Bu bakış açısına “Yazar-anlatıcı” da denilir.

Hüseyin Remzi’nin “Bir Farenin Seyahati” adlı romanında kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Çünkü olaylar, Ratto etrafında gelişmiş olup onun gözlemi ve bilgisi dâhilinde okuyucuya aktarılmıştır. Aşağıda Ratto’nun olayların içinde olduğuna dair örneklere yer verilmiştir:

“Bir gün mağazaya acele acele girdik, bizim koca fare âlil olduğundan arkada kalmış idi” (s.7).

“Deliğe doğru bakdım. Vah! Vah! Yazık oldu” (s.8).

“Bu biçareler, kemikleri sayılacak derecede zayıf idiler. Ayakları çıplak idi. Hatta birisinin topuğu yarılmış. Adeta ilhâblanmışdı” (s.12).

“Bu çocukları ilk gördüğümüzde ziyadesiyle korktuk. Bir müddet sonra kendimizi toplayıp biraz yanlarına sokulduk, küçük çocuk bizi görünce korktu, biraderine:

—Aman! (Bob) kardeşim! Bak!.. Bak!..” (s.12-13).

“Biçare çocuk topal idi. Nadiren bodrumu terk eder, ekser orada kalır idi.(Bob) sabahleyin çıkar, akşam gelir, yiyecek getirdiği zaman kardeşi ile taksim ederler idi. Soğuktan sakınmak üzere birbirlerine sım sıkı sarılırlardı. Küçük (Billy) bazen açlık ve soğuktan ağlar, gözünün yaşları yanağı üzerinde yol yapardı. (Bob) ağlamazdı hatta çok kederlendiğini bile belli etmemek için cebr-i nefis ederdi. Kardeşinin saçlarını tarar, düzeltir ve çok lutf ile muamele ederdi. Bu haline bakarak onu (Billy)’den ziyade sever idim. Küçük (Billy) çok geveze idi. (Bob) ise tecrübe görmüş adamlar gibi ağırbaşlı idi” (s.14).

“Bir gün büyük mağazada bulunuyordum, şimdiye kadar bulunmuş olduğu mücadele ve mübarezelerde hayatını mehalikden kurtarmış, boynunda ve kulaklarında müteaddid yara ve bereler kazanmış olan (Viskarandos) geldi!” (s.18).

“(Bob)’un hâlinden ben daima şüpheleniyordum. Birkaç defa (Bob) haricten bodruma bazı eşya getirdi. Dikkat etdim: Bu eşyayı o ne kullanabilir ne de yiyebilir idi. Zira getirdiği eşya hâliyle mütenasib değildi. Bunları nereden alıyor? Ne için buraya getiriyor? Sonra ne yapıyor? Bir türlü kestiremez idim” (s.24).

“Bu gece kahraman (Viskarandos) ile şimdiye kadar yapmamış olduğum bir uzun sefere çıktım. (Barok) da bize refakat edebilirdiyse de mağazayı beklemeyi daha ziyade tercih eyledi. Çünkü (Barok) a’mâ olan koca fareyi yedirdiği için onun yanından ayrılamıyor idi. Koca farenin hâli günden güne ağırlaşıyordu. Ben de böyle kocamış ve a’mâ olmuşbir fareyi yalnız bırakmayı kabul etmez isem de seyahat fikri yakamı bırakmıyordu” (s.31).

“Her ne hâl ise hayvanat bahçesine geldik. Kimseye sezdirmeksizin ve duhûliye vermeksizin bahçeye girdik. Soğuk münasebetiyle uyuşup da uykuya dalmış olan memâlik hâre hayvanatını göremedik. Fakat beyaz tüylü, iri vücutlu koca ayıları gördüm. Kurtlar da onlara yakın bir mahalde bulunuyorlardı. Kuşlar ise kanatlarını

temizlemek ile meşgul idiler. Hele maymunların çığlıkları, gürültüleri, kulaklarımı tıkadı” (s.34).

“Ben hemen orada yığılı olan otların ve saman parçalarının arasına gizlendim. Karanlık basıncaya kadar kimsenin gözüne ilişmemeye karar verdim” (s.41).

“Bulduğum hayvanat bahçesine öğleden sonra bir efendi geldi. Yanında saçları uzun, yanakları al, sıhhati yerinde, gözleri mâi, zekâsı nâsiye-i hâlınden anlaşılan gayet güzel bir çocuk var idi” (s.42).

“Hayvanat bahçesinde birkaç haftalar kaldım, daha birçok müddet burada kalmayı arzu eyledim ise de hayvanatı muhafaza memurları bizim gibi farelerin bulunmamasını iltizam ederek etrafı araştırmaya başladıklarından artık bizim savuşup gitmemiz iktiza etdi” (s.49).

“Demesiyle refikimin göstermiş olduğu yolu tutduk, (Viskarandos) önde olduğu halde biz de onu takip ediyor idik. Yolda vahşi oldukları çehrelerinden belli olan iki sincabî fareye rast geldik” (s.50).

“Artık bunun üzerine yolumuza devam eyledik. Sincabî fareler bizi bir deliğe sevk eylediler. Sonra birlikde büyük ve geniş bir matbaha vasıl olduk” (s.53).

“Adeta biz korkumuzdan canımız çıkdı sandık. Fakat matbahın içine yiyecek olmak üzere kavanozun derûnundan birçok şeyler döküldü. Oh! Biz ziyafeti bulduk, ondan istifade için başına çökdük” (s.55).

“Meskenim olan bodruma vasıl oldum (Barok) ile buluşdum. Başıma gelen vak’aları hikâye etdim” (s.56).

“Bodrumun haricinden bir takım sadâlar geliyordu. Küçük (Billy) bunları dinlemeye başladı. İki kişi şu yolda görüşüyorlardı” (s.61).

“(Barok) bodrum refiki olan küçük (Billy)’den ayrıldığı için ziyadesiyle müteessir oldu. Ben de ona bu hususa dair tesliyet-bahşa sözler söyledimse de derece-i tesîrini bilemiyorum” (s.68).

“Bir gün koca fareyi mağazada ölmüş bulduk! Filhakîka ömrü şu ihtiyarlık, a’mâlık ile kendisine bir bâr-ı sakîl olmuş idi. Ondan kurtuldu” (s.69).

“İlkbaharın vürûdunda bir sabah eski arkadaşım kahraman (Viskarandos)’u ziyarete gittim” (s.69).

“Gördüğümüz ip vasıtasıyla gemiye dâhil olduk. Pek çoğu benim ırkımdan olan fareler ile içerisi dolu idi. Adeta gemicilerden ziyade fare mevcut idi. Sincâbî fareler bir tarafda, siyah fareler diğer tarafda ayrı ayrı bir mahal intihâb etmişlerdi. Artık (Viskarandos)’u çok göremez oldum. Kapudanın kamarasına yakın bir mahal intihâb edip yerleştim. Filhakika burası benim için çok tehlikeli ise de ‘âkilâne hareket eder isem tehlikeyi savuşturacağımı cezmediyor idim. Hemen orada bulunan bir deliği tevsi’ ederek geminin sâ’ir mahalleriyle dahi münasebet peyda eyledim” (s.73).

“Yalnız geceleri kahraman (Viskarandos) ile mülakat edebilir idim. Zira gündüzleri meydana çıkmak pek mazarratlı idi. Yine bir açık gecede (Viskarandos) ile buluşduk” (s.76).

“(Petersburg)’a gider iken gemide (Rusya) farelerinin birisiyle ahbap oldum. İsmine (Visky) denilen bu (Rusya) faresinden çok istifade etdim. Gemimiz (Petersburg) rıhtımına yanaşıp hamûlesini boşaltıncaya kadar hiçbir fare deliğinden harice çıkmadı. Sabahdan akşama kadar haricdeki şemane ve gürültüyü, gelenlerin meşî vü seyri âsârını geminin karinesinde dinler idik” (s.79).

“(Petersburg) sokaklarını gecenin sükûnetli bir vaktinde gezmekte iken dükkânların mağazaların duvarlarında sahiplerinin sanatını meş’ar bir takım yazıları ile resimler gördüm, (Rus) militanın nakkaşlıktaki mahareti hayretimi mûcib oldu” (s.88).

“Ertesi gece birlikde oraya gittik, bilâ-vukû’at içeriye dâhil olduk. Hakikaten burası şaşılacak bir mahal!.. Kâmilin (Rusya)’nın ithalatı ve ihracatı burada tecemmü’ etmiş!. Çin çayları, Arabistan kahveleri, Hint şekeri sandıkları ve kakuleler, karanfiller, paket paket dolmuş!.. Hele Hint’in misk kokuları burnumuzu doldurdu” (s.93).

“(Viskarandos) teklifimi kabul etdi. Çuvala girdik, sessizce çuvalın içinde oturur iken insan sesleri bize ziyadesiyle yaklaştı, ben korkup arkadaşımaya sokulmaya başladım. Birdenbire bizim derûnunda bulunduğumuz çuvalı sarstılar. Ba’de kaldırdılar, ben artık kendimi kaybetme derecesine geldim” (s.94).

“Bu dehşetli seyahat çok sürmediyse de bana bir asır kadar geldi. Çuvalın içinde gidiyoruz, bilmem neredeyiz, arası biraz geçdi, çuval tekrar şiddetle havalandı,

birdenbire yere atdılar, ben de artık takat kalmayıp bayılmışım. Bir müddet kendime gelemedim, neden sonra biraz açıldım, çuvala girmek re'yini kendim verdiğimden hele refikımı da belaya uğrattığımdan pek me'yûs idim. Çok ağladım” (s.95).

“(Viskarandos) bu müteharrik adayı görünce ziyadesiyle memnun oldu, fiçının bulunduğu yere doğru yaklaşarak, ıslanmış olduğumuz halde titreyerek fiçının üzerine çıktık” (s.98-99).

“Sahil kenarında bulduğumuz bir (necmü'l-bahr) parçasıyla karnımızı doyurduk, gemiye girdiğimizden bu ana kadar içmediğimiz cihetle fena hâlde susamış idik. Gerçi soğuktan ve yorgunluktan bir adım atmaya muktedir değil isek de susuzluğumuzu def için şehre sokulmaya mecbur olduk” (s.101).

“(Viskarandos) bunları görünce yıldırım gibi bir süratle tulumbanın arkasına koşup saklandı. Ben deliğin önünde telaşla titreyerek bunların hâlini seyir ediyordum. Biçare (Viskarandos) ‘un bu kadar köpeğin önünde ne yapacağını düşünüp şaşıyordum. Genç adam (Viskarandos) ‘u gördü, çok sevindi. İnsanların ne garip tabiatları var, müdafaaya gayr-ı muktedir bir mazlumu görmekle ne kadar memnun oluyorlar idi” (s.103).

“— Ah(Viskarandos)! Böyle bir mahalde bulunduğumu ve seni böyle bir halde gördüğümü hiç unutmayacağım” (s.104-105).

“(Aliluvizân)’ı görünce şaşırdım, başıma gelen bu kadar işlerden sonra böyle bir mahalde aziz bir dostu tesadüf edişime taaccüb eyledim” (s.108).

“(Viskarandos) ile ben zaten yorgun olduğumuzdan biraz bulunduğumuz mahalde yattık. Ertesi gün kalkıp tarlalara girdik. Orak vakti olduğundan hava gayet sıcak idi ve kadın ve erkek çiftçiler tarlalarda çalışmakta idiler” (s.111).

“(Viskarandos) böyle bî-muhâbâ, kendisine hitapta bulunanı görünce hayrette kaldı, ben biraz daha ileri sokulup bağırmanın kim olduğunu görmek istedim”(s.113).

“Biz de olanca kuvvetimiz ile süratle savuştuk, zira çiftçi tarafından görülür isek başımıza ne geleceği malumdur! Herhalde biz fareden başka bir şey değiliz”(s.129).

“Gece mehtap layıkıyla etrafi aydınlatdığı zamanda güller arasına girdik, râyihâ-ı tayyibesi olan bu mübarek çiçekleri ayırarak başımızı soktuk. Bir farenin pek nadir olmak üzere görebileceği bir şeyi müşahede etdik”(s.130).

“Gayet zarif ve güzel bir ufacık matbah gördük, ocağa yakın, üzerine kar gibi beyaz örtülü bir masa konulmuş, onun üzerine de gayet a’lâ ve nefis ta’âmlar vaz’edilmiş idi. Bu ta’âm masanın etrafına çiftçi ve zevcesi ve (Bob) ile (Billy) oturmuş idiler. Bu çocuklar hasta iken bugün kemal-i afiyette bulunuyorlardı. Çiftçinin nâsiyesinden keremkârlığı görüldüğü gibi zevcesi dahi güzellikte emsalsiz idi”(s.130-131).

“Refikim (Viskarandos)‘dan ayrıldım. O (Londra)‘da ikamet etmek üzere oraya gitmeyi ihtiyâr eyledi. Ben ise sonbahar geliyor diye tarlalarda biraz daha durmayı arzu etdim. (Barok) da efendisiyle aile içinde kaldı”(s.136).

4.1.6.3. Anlatım Teknikleri

Roman ya da hikâyelerde olayları okuyucuya daha etkili bir biçimde aktarmak için kullanılan tekniklerdir. “Bu teknikler sadece romanda değil birçok edebi metinde de kullanılabilir; ama daha çok öykü ve romanlarda kullanılan anlatım teknikleri, konunun içeriğinden çok işleniş şekliyle ilgilidir” (Gönüllü,2019, s.19).

Romanlarda kullanılan anlatım teknikleri şunlardır:

- 1) **Anlatma Tekniği:** Eserde ele alınan olayların veya durumların okuyucuya anlatıcı tarafından aktarıldığı anlatım tekniğidir. Okuyucu olayları anlatıcının aktardığı kadar bilebilir.
- 2) **Gösterme Tekniği:** Olaylar, okuyucuya bir aracı tarafından değil direkt verilir.
- 3) **İç Konuşma Tekniği:** Olayda yer alan kahramanların duygu ve düşüncelerinin bizzat kendisi tarafından verilmesidir. Kahramanlar kendi kendine konuşuyordur.
- 4) **İç Çözümleme Tekniği:** Kahramanın duygu ve düşüncelerinin okuyucuya üçüncü kişi ağzından aktarılmasıdır.
- 5) **Bilinç Akışı:** Kahramanın iç dünyası tüm boyutlarla okuyucuya aktarılır.
- 6) **Diyalog Tekniği:** Eserde yer alan kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanan tekniktir.
- 7) **Özetleme Tekniği:** Olayların dağılmadan ve tekrara düşmeden anlatılmasıdır.
- 8) **Tasvir (Betimleme) Tekniği:** Olayların, mekânların ve kahramanların okuyucunun zihninde canlandırılmasıdır.
- 9) **Geriye Dönüş Tekniği:** Romanlarda geçmiş zamana gidilmesidir.

Hüseyin Remzi Bey'in "Bir Farenin Seyahati" adlı romanında anlatma, iç konuşma, diyalog ve tasvir(betimleme) teknikleri kullanılmıştır. Aşağıda bu teknikleri içeren birkaç örneğe yer verilmiştir:

Anlatma Tekniği

"Çocukluk yadigârlarım Taymıs yanında Polyar karîbinde büyücek mağazanın ittusalında bulunan bir bodrum içinde dolaşp gezdiklerimdir. Yedi kardeşlerim ile beraber benim bu bodrum içinde geçirdiğim ömür şâyân-ı temâşâdır" (s.3).

"Kari"! İşte burada perde kapandı. Hikâyem dahi nihayet buldu.

Nice vekâyi'-i mecâlis vardır ki onları zevât-i âliye ancak anlayabilir. Benim tercüme-i hâlim gibi onlar küçük şeyler değildir" (s.136)

İç Konuşma Tekniği

"Dehşetinden tüylerim ürperdi. Başladım kendi kendime söylenmeye:

—Ah! Benim izbe ve karanlık bodrumum! A'mâ olan koca fare, Sevgili (Barok), ey benim sükûnet ve istirahatda oturmakda olan arkadaşlarım! Rahat ediniz! Hiç yerinizden hareket etmeyiniz! Benim gibi deli olmayınız! Âlemi göreceğim, seyahat edeceğim diyerek bak başıma neler geldi!.." (s.33).

"Delîğin haricinde bu vukû'âtı müşâhade ediyor ve kendi kendime:

— Ah(Viskarandos)! Böyle bir mahalde bulunduğumu ve seni böyle bir halde gördüğümü hiç unutmayacağım" (s. 104-105).

Diyalog Tekniği

"(Billy) sordu ki:

—Ne getirdin?

— Koca bir ekme!

Dedi. Çabuk (Billy) ekmeği alıp kırdı" (s.26).

"—Peki bu çocuğa daha başka iyilik edilebilir mi?

— Oğlum bilirsin ki yarın (Londra)'yı bırakıp gideceğiz. Avdetimde o çocuğu tekrar teftiş edeceğim. Eğer mektepde terakki etmiş ise ona dair daha başka şeyler düşünüyorum.

— Aman babacığım! Bugün birlikte mektebe gidip o biçareyi görmek mümkün olmaz mı?..

— Peki, oğlum seni oraya götüreyim” (s.47).

Tasvir Tekniği

“Kafesler derûnunda bulunan farelerin hallerine dikkatle bakdım: İnce başlı, kısa kuyruklu, uzun bıyıklı, büyüklük de bana yakın fareler vardı” (s.36).

“Bu farenin başı büyük, çehresi çok kıllı, bıyıkları ve gözleri çok iri, kulakları büyük ve açık, arkası ve başının kılları kızılca esmer renginde, yanakları kırmızı, ayakları beyaz, gövdesinin her bir tarafında üçer adet beyaz leke olup ön ayaklarının pençelerindeki tırnaklar sair farelerden ziyade büyük ve uzun idi” (s.37).

4.1.7. Dil ve Üslup Özellikleri

Çocuklar için yazılan edebi eserleri diğer eserlerden ayıran en önemli özellik sadece konu değil, kullanılan dil ve üslup özelliklerinin de çocukların seviyesine uygun olmasıdır. Dil ve üslup; yazarların duygu, düşünce, hayal ve eylemlerini anlatma biçimi ya da bunları ifade ederken kendilerine özgü olarak kullandıkları teknik ve söyleyiş biçimidir. Bu nedenle çocuk romanı özelliği taşıyan edebi eserlerde yazarlar, konuyu işlerken kullandıkları kelimeleri çocuğun seviyesine ve sözcük dağarcığına uygun olarak seçmelidir.

“Kitaplarda kullanılan giriş cümleleri, çocukların ilgisini çekebilecek şekilde olmalıdır ki çocuklar kitabı okumaya istek duysunlar, daha kitabın başında kitaptan vazgeçme eğilimini göstermesinler. Yine kullanılan cümlelerde ortalama beş ya da altı kelime kullanılmalı; içinde tek özne ve yüklem bulunan, tek yargılı cümleler kurulmalıdır. Çocukların zaman ve dilek bildiren cümlelerin ayrımını yapabilmesi, metindeki akıcılığın sağlanabilmesi için değişik kiplerde cümleler kurulmalıdır; hatta ara sıra soru cümleleri de kullanılmalıdır. Çocuk gerçeğiyle ilgili, onların dünyasına seslenen ses, isim ve sıfatlara yer verilmeli; lüzumsuz sıfat kullanımından mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Günümüzde kullanımı nadir ve telaffuzu zor olan, çocuğun gündelik hayatında hiçbir zaman karşı karşıya gelmeyeceği kelimelere yer verilmemelidir. Eski, canlılığını yitirmiş ve çocuklar tarafından ne anlama

geldiğinin anlaşılması güç olan kelime ve deyimlerle okuma zevki ve okuma kültürü oluşturmak imkânsızdır” (Sağlam,2009, s.48).

Çocuk kitaplarında kullanılan anlatım sade, açık ve anlaşılır olmalı, süsten ve gösterişten uzak olmalıdır.

Tüm bu özellikler dikkate alındığında “Bir Farenin Seyahati” adlı romanda kısa, uzun, devrik ve kurallı cümlelerin yanında anlamı bilinmeyen, eski dönemlerde kullanılan, günümüzde ise bazıları önemini yitirmiş birçok sözcüğe ve tamlamalara rastlanılmıştır. Romanın dil ve anlatımı sade, açık ve anlaşılır değildir.

Romanda yer alan yabancı tamlamalar ve sözcükler şunlardır:

Tablo 4. 1. : Romanda Yer Alan Anlamı Az Bilinen/Bilinmeyen Kelimeler I

ANLAMI AZ BİLİLEN/BİLİNMEYEN KELİMELEER I					
Âciz	Def’	İfâ	Merhûm	Müteaddid	Tabib
A’da	Delalet	İftihâr	Mesbûk	Müteessir	Ta’cib
‘Âdât	Denâ’et	İhtâr	Mesdûd	Müteharrik	Tahdîs
Adâvet:	Der’akab	İhtimâm	Meserret	Mütelezziz	Tahkîk
Add	Derece	İhtiyâr	Mesken	Mütemeddin	Tahlîs
Âdi	Der-kâr	İstifsâr	Mesrûr	Mütenasib	Tahsîl
‘Adû	Derûn	İsti’mâl	Meş’ar	Müyesser	Tahsin
Ahvâl	Dîde	İstîsmâm	Meşakkat	Nâ’il	Takdir
‘Âkilâne	Dil-nüvâz	İta’ât	Metâ’ib	Nâfi’	Taksîm
Akdemce	Dîvâr	İtimâm	Metânet	Nâşir	Talîm
Akrabâ	Dûçâr	İzâle	Metrûkât	Nazar	Taltîf
Akrân	Duhûl	İzbe	Mevtâ	Nâsiye	Târik
Akvât	Duhûliye	İzhâr	Mey’ûs	Nebat	Tasaddî
‘Alâ’im	Ecnebi	Kabâ’il	Meyl	Nefs	Tatbik
Alelumûm	Efkâr	Kâbil	Mezrû’	Nevâziş	Tayyib
Âlîl	Efrâd	Kahren	Mıkraz	Ni’am	Ta’allukât
Âliye	Ekber	Kâin	Mihnetkeş	Nigâhbân	Tâbîyyûn
A’mâ	Ekser/Ekserî	Kamara	Minnet	Nişane	Tahtelarz
Amûdî	Ekdâr	Kâmil	Miralay	Pâk	Te’essûf
Âsâr	Emvâl	Kâmilen	Miskin	Payidâr	Teadî
Âsmân	Encâm	Kâri	Mu’âvenet	Râh	Teşne
Atf	Eser	Karîb	Mu’tâdî	Rayihâ	Tevsî’
Âtîfet	Et’ime	Katran	Muallim	Rahm	Tebdîl
Âtî	Etvâr	Kemâl	Muamele	Re’y	Tedrîs
Avdet	Eyyâm	Keremkâr	Mûcib	Refâh	Tefrîk

Tablo 4. 2. : Romanda Yer Alan Anlamı Az Bilinen/Bilinmeyen Kelimeler II

ANLAMI AZ BİLİLEN/BİLİNMEYEN KELİMELER II					
Azîmet:	Fa'âl	Kesbî	Muhabbe	Refakat	Teftîş
Ba'de	Ferfe	Kesret	Muhâtara	Refîka	Tekmîl
Bahr	Fezâ'il	Keşfiyât	Muhâverât	Resm	Tenvîr
Batt	Fitrî	Kevâkib	Muhâvere	Rivâyet	Tenzîl
Bahş	Filhâkika	Kifâyet	Muhtac	Rûba	Tebdîlât
Bahtiyâr	Fîmâba'd	Ku'ûd	Muhtel	Sâ'ir	Tecemmü'
Bâ-husûs	Galebe	Lutf	Muhterizâne	Sa'y	Tehevûr
Bâr	Garibe	Lütufkâr	Mukâbele	Sada	Terahhüm
Beden	Gazap	Ma'al-memnuniye	Mukaddemât	Sâika	Terakkî
Behemehal	Giribân	Ma'îşet	Mukâta'a	Sâir	Terettüb
Be'is	Gûnâgûn	Ma'mûl	Mukâvemet	Sâkil	Tesîr
Bend	Hâcet	Mağmûm	Muktedir	Sâkim	Tesliyet
Bende	Hâil	Mahal	Muntazam	Sarfîyat	Tezeyyün
Bende-nüvaz	Hâl	Maharet	Musâhabet	Sefâin	Tonoz
Beşerî	Halâs	Mahbes	Mutâvaat	Sefîne	Ulema
Beyân	Halel	Mahdûm	Muvafak	Sehâvet	Ummân
Bi'l-mecbûriye	Handek	Mahlûk	Muvaffakat	Serfirâz	Ûnsiyet
Bi'l-münâsebe	Harâb	Mahlûkat	Muvaffik	Serîan	Vak'a
Bîçâre	Hâre	Mâhsûlât	Muzdarip	Sevdavî	Vâsıl
Bî-huzûr	Hareket	Mahzur	Mübâhesât	Sıyânet	Vech
Bilâ	Hassas	Mahzuz	Mübâreze	Si'a	Veda
Bilâ-hareket	Hasbihâl	Mâi	Mecâlis	Sintene	Vusûl
Bilâ-sebep	Hâsıl	Mâiyet	Müdâfâ	Suâl	Vürûd
Bilâ-vukû'at.	Hasr	Malumât	Müdâvemet	Suhûlet	Yadigâr
Bî-muhâbâ	Havâdis	Manî	Müdâvim	Sûret	Yâver
Cebânet	Hayf	Maarif	Mülâhazât	Şâkirdân	Yevmiye
Cebrî	Heyâkil	Ma'rûf	Mümtâz	Şâyân	Zarûret
Cehâlet	Hicâb	Mazeret	Münâsebet	Şecâ'at	Zâyi
Celb	Hidmet	Mazhar	Münkâd	Şefkat	Zekâvet
Celîl	Hilkaten	Mehâlik	Mürebbiye	Şetâret	Zenbil
Cevelân	Hüsn	Memâlik	Mürüvvet-kâr	Şikâr	Zevât
Cezm	İtlâ	Memlû	Müsâvî	Şükrân	Zift
Çivid	İttisal	Memnûn	Müstahberât	Ta'dat	Ziyân
Çûbek	İzdirâbât	Menhûs	Müşâbehet	Taaccüb	Zuhûr
Dâima	İbret	Mensûbât	Müşâhede	Taâm	
Dalkavuk	İbtidâ	Merhamet	Mütâvaat.	Tab	
Dâmin	İctinâb	Merhamet-şi'ar	Müteaccibâne	Tâbi'	

Tablo 4. 3. : Romanda Yer Alan Tamlamalar

ROMANDA KULLANILAN TAMLAMALAR				
‘Adû-yı ekber	Hayât-ı tâze	Memalik-i ‘Irak-ı Acem	Ni’am-ı celîl	Tahlis-i giribân
Akvât-ı yevmiye	Havf u telâş	Memalik-i ecnebiye	Nûr-ı ma’ârif	Tahsil-i ilim
Atf-ı nazar	Hüsn-i hizmet	Memnûn u mesrûr	Pâk ü sehavet-kâr	Tahsil-i maarif
Bahr-i ummân	Hüsn-i isti’mâl	Meta’ib-i ekdâr	Râh-ı rast gûy	Tarîk-ı selamet
Bâr-ı sakîl	İkdâm-ı ekser	Metrûkât-ı kâlemiyye	Râyihâ-i gıda’iye	Tarîk-ı şekâvet
Beyân-ı mazaret	Îlân-ı meserret	Meyl ü isti’dâd	Râyihâ-ı tayyibe	Te’essûf ü te’sir
Derece-i tesir	İzhar-ı şâdmâni	Meyl ü muhabbet	Rahm ü şefkat	Tercüme-i hâl
Ebnâ-yı cins	İzhâr-ı şükran	Minnet-ü şükran	Refâh-ı hâl	Ulüvv ü cenab
Ehl-i hibre	Kemâl-i afiyet	Muamele-i dil-nüvâz	Resm-i vedayı ifâ	Vaka-i garibe
Eser-i mahâret	Kemâl-i iştah	Muhtâc-ı mu’âvenet	Rûy-ı semâ	Vekâyî-i mecâlis
Ezher-i cihet	Kesb-i itlâ	Mümtâz ü fâik-ül akrân	Sa’y ü gayret	Zât-ı ‘âli-kadr
Fecr-i kâzib	Kesb-i itidâl	Nazar-ı ibret	Suret-i daima	Zekâvet-i fitriye
Fezâ’il-i beşeriye	Lutf-ı dîde	Nazar-ı merhamet	Şayan-ı temâşâ	Zevât-ı âliye
Hasâ’il-i mümtâze	Mahlûkat-ı âcize	Nazar-ı takdir	Tahdîs-i ni’met	Zîr-i zemin

4.1.8. Yazım ve Noktalama

Çocuklar için yazılan edebi eserlerin çocukların dil gelişimi üzerindeki en önemli etkilerinden biri de dilin doğru öğrenilmesindeki rolüdür. Çocuk, yazılan bu edebi eserlerde dili kullanırken uyulması gereken yazım kuralları ve noktalama işaretlerini öğrenmektedir. Bu bakımdan “*Düzgün cümle kurma, kelimeleri yerinde ve uygun anlamlarıyla kullanma, noktalama işaretlerinden doğru biçimde yararlanma, yalın bir anlatım biçimine, kısaca gelişmiş bir dile sahip olmada çocuk kitapları çok önemli işlevler görmektedirler*” (Özkan ve Yılmaz, 2001, s.152).

Bir başka deyişle edebi eserlerdeki yazım ve noktalama yanlışları ne kadar fazlaysa anlatımın ikna ediciliği o derece azalır. Yazım ve noktalamada yapılan bu hatalar, çocuklardaki okuma isteğini azaltabilir ve onlardaki dil duyarlılığına zarar verebilir. Bu sebepten özellikle çocuklar için yazılan edebi eserlerde yazım kuralları ve

noktalama işaretlerine çok dikkat edilmesi gerekmektedir. “Daha açık bir deyişle, çocuklara yazım yanlışı olan kitapları sunmak, onlara o yanlışları benimsetmek sonucunu doğurabilmektedir. Çünkü kitaplarda yanlış metinlerle karşılaşan çocuklar, bu yanlışları kolayca öğrenecek ve daha sonra kendi dilinin imlasını bilmeyen yetişkinler olarak karşımıza çıkacaklardır” (Özkan ve Yılmaz, 2001, s.153-154).

Bir Farenin Seyahati” adlı roman da yazım ve noktalama açısından incelenmiş, tespit edilen yazım ve noktalama yanlışları aşağıda gösterilmiştir:

4.1.8.1. Günümüz Türkçesine Uygun Olmayan Kelimeler:

“Bu bodrum bizim için gezip sıçrayıp **saklanbaç** oyunları icra edebileceğimiz bir mahal idi” (s.3).

Kelimenin doğru yazımı “**saklambaç**”.

“Eyvah, geceyi bunlar kapan içinde **ızdırıp** ve elem ile geçirecekler” (s.9).

Kelimenin doğru yazımı “**ızdırıp**”.

“— Demek, bir fiçinin **çemberini** deler iken kırılan dişi zâyi’ oldu” (s.56).

Kelimenin doğru yazımı “**çemberini**”.

“**Tamam** suyun başına yaklaşacağım zaman elleri cebinde bir genç adam, arkasında birkaç köpek olduğu hâlde bahçe kapısından zuhur etdi” (s.103).

Kelimenin doğrusu “**tam**”.

Şimdi ise **arşlan** gibi olmuş, saadet kendisine yar u yaver olduğundan yüzüğülmekte idi ise de bazı mülâhazâtdan dolayı eski ızdırâbâtı büsbütün mahvolmamış idi” (s.123).

Kelimenin doğrusu “**arşlan**”.

“— Az kaldı unutuyordum, küçük (Billy) şimdi çiçek **zenbili** örmeyi öğrendi” (s.58).

Kelimenin doğrusu “**zenbili**”.

“Hele (Bob) zaten **boylu boslu** idi” (s.123).

Kelimenin doğru yazımı “**boylu poslu**”.

4.1.8.2. Bağlaçların Yanlış Yazımı:

“Bağlaç olan *da/de* ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar” (TDK,2012, s.10). Osmanlı Türkçesinde bu kurala, yazma özelliklerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı uyulmamıştır.

“*Berısık — Bah! Adam sende, bu afyonu insanlara bırakalım. Bu bizim işimize hiç gelmez*”(s.6).

Bağlacın doğru yazımı “**sen de**”

“(Billy) soğuktan bunalma derecesine gelmiş iken böyle kalın bir paltoyu **alıpda** onun içine girince pek zevkine gitdi ve ağzı ekmek ile dolu olduğu hâlde:” (s.26).

Bağlacın doğru yazımı “**alıp da**”.

“*İnsanlar da kendi tuzaklarını böyle tesadüfî gördükleri zaman ondan ibret **alıpda** ictinâb etmezler mi?..*” (s.11).

Bağlacın doğru yazımı “**alıp da**”.

“**Bide** (Meri)’nin ellerinden tutup birlikte yaşadıkları müddetce bahtiyar olacaklarını temin etdi” (s.121).

Bağlacın doğru yazımı “**bir de**”.

“*Bu mazeretten halâs çaresini insanlarca **düşünmekde** tâbi’idir*” (s.10).

Bağlacın doğru yazımı “**düşünmek de**”.

4.1.8.3. Ünlü Düşmesine Uyulmamasından Kaynaklı Yazım Yanlışları:

“*Elini **omuzuma** koyup ayakda duran hoca efendiye benim için birçok şeyler söyledi*”(s.28).

Kelimenin doğrusu “**omzuma**”.

“(Viskarandos) **burunu** ucuyla bana büyük bir daire gösterdi” (s.35).

Kelimenin doğru yazımı “**burnu**”.

“*Dedi ve **burunu** ucuyla işaret ederek ilave etdi:*” (s.128).

Kelimenin doğru yazımı “**burnu**”.

“*Hele Hint’in misk kokuları **burunumuzu** doldurdu*” (s.93).

Kelimenin doğrusu “**burnumuzu**”.

“**Boyunundan** taşa tutulduğu zaman sedasını işitdim, onun bu hâlini görmemek ve müteessir olmamak için savuştum” (s.109).

Kelimenin doğrusu “**boynundan**”.

4.1.8.4. Virgül ile İlgili Olan Hatalar:

“Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz” (TDK, 2012, s.30).

“**Gâh** güverteye çıkıyor, **gâh** kamaraya iniyor, hiçbir yerde durmayıp baş ağrısından şikâyet ediyordu” (s.74).

“Buraya zaten seni ben sevkettim, re’yim ile yola çıktık, yol hâli her daim müsait bulunmaz, **kâh iyi, kâh fenadır**, bunlara katlanmalıdır” (s.95).

“— **Hem** gider, **hem** de bu fiçıyı yeriz!” (s.99).

İkilemeler (Tekrar Grupları), Karahan (2017,s.60): “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grupları” olarak tanımlanmaktadır. “Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır.Kelimeler arasına virgül konmaz”(Karahan, 2017, s.62).

“Yuan **ağır, ağır** kalkdı, esneyerek, gerilerek gözlerini oğuşturdu, raftan bir bardak alıp su ile doldurdu” (s.84).

“Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da/de bağlacından sonra virgül konmaz” (TDK,2012, s.30).

“Berisik — Bah! Adam sende, bu afyonu insanlara bırakalım. Bu bizim işimize hiç gelmez” (s.6).

4.1.8.5. Bitişik Yazılması Gerekirken Ayrı Yazılan Kelimeler:

“**Birden bire** (Bob) bodruma girdi” (s.26).

“**Birden bire** bizim derûnunda bulunduğumuz çuvalı sarstılar” (s.94).

“Genç adam ise ölü zan edip de yere atdığı farenin **birden bire** sıçrayıp kaçtığı görünce çığılığı basdı” (s.105).

“Efendi su **emr ettiler**, kilerci Yuan nerededir?” (s.84).

“Hanım bayıldı, efendi su **emr etti**”(s.84).

“Bir iki dakika zarfında buğday deniz içerisinde **kayıp oldu**”(s.98).

“Arkasından köpekler rüzgâr gibi seğirtile ise de çoktan şikârlarını **kayıp etmişlerdi**” (s.105).

“Ba’de kaldırdılar, ben artık kendimi **kayıp etme** derecesine geldim”(s.94).

“Sıkıştığım zaman kendimi **kayıp etmedim**. Lakin bu yanımdan biri kuvvetle tuttuğu zaman helâk oldum” (s.117).

“— Böyle **bir kaç** saman üstünde uyunulur mu?” (s.38).

“— Ben bir şey **keşf etdim!**” (s.53).

“Bodrumun haricinden **bir takım** sadalar geliyordu” (s.61).

“(Barok) bizim sözlerimize kulak asmayarak gündüzleri **bir çok** vakit mağazada ve biraz da bodrumda eğleniyor idi” (s.68).

“Farelerin kemirebileceği **bir çok** şeyleri gemiye yükletmiş, haydi söz ver bakalım birlikteyiz, değil mi?” (s.69).

“— Yer çok, bizim gibi başka **bir çok** fareler daha gemide barınabilirler” (s.70).

“Hatta hilal biraz büyümekte ve nurunu denize **aks ettirmekte** idi” (s.72).

“— Ben **bir kaç** gün mukaddem iki gemicinin muhâveresini işitdim, sözlerini dinledim” (s.77).

“(Petersburg) sokaklarını gecenin sükûnetli bir vaktinde gezmekte iken dükkânların mağazaların duvarlarında sahiplerinin sanatını meş’ar **bir takım** yazıları ile resimler gördüm, (Rus) militanın nakkaşıhtaki mahareti hayretimi mûcib oldu” (s.88).

“Zira diğer memâlikten vürud edenlerin nazar-ı hayretlerini ancak buranın kışı **celb eder**” (s.89).

“Sa’y ü gayretin mahsûlâtı müteaccibâne **seyir eder iken** semada hafîf bir kırmızılık zahir oldu” (s.91).

“**Bir çok** seda birden” (s.98).

“Ben deliğin önünde telaşla titreyerek bunların hâlini *seyir ediyordum*” (s.103).

“—Bu fare çok kavgacı! Zira kulaklarını kemâlen gâip eylemiş. Ah! Ölmeseydi köpekler ile mücadelesini *seyir eder idim*” (s.104).

“Dedi. Kapı açılınca içeri kim girdi *keşf edebilir misiniz?*” (s.121).

“İşte bu kadar fakat (Ratto), karındaşım refakatinde bulunduğun (Viskarandos)’u tanırım ve *pek iyi bilirim*” (s.114).

4.1.8.6. Ayrı Yazılması Gerekirken Bitişik Yazılan Kelimeler:

“Bundan çok yiyen adamlara fena hâlde *tesireylediğini* gördüm!” (s.5)

“Buralara *arzetten* geldiğimizden kimsenin haberi yokdur!.. Dedi” (s.23).

4.1.8.7. Pekiştirmeli Sözcüklerin Yazımından Kaynaklı Yazım Yanlışları:

“Soğukdan sakınmak üzere birbirlerine *sım sıkı sarılırlardı*” (s.14).

Kelimenin doğrusu “**sımsıkı**”.

“Efendi, evladının şimdiye kadar ebnâ-yı cinsinden hiçbir ferdi böyle sefalet içinde, bu kadar zarurete düşmüş, farelere arkadaş olmuş, *çırıl çıplak* görmemiş olduğunu bildiğinden bunları ilk defa olarak görüşünde te’essüf ü te’sirini müşahede etmek ve kalbinde hâsıl olan âsâr-ı şefkat ü merhametini görmek üzere dikkatle oğlunun yüzüne bakdı” (s.62).

Kelimenin doğrusu “**çırılçıplak**”.

4.1.8.8. Zamanla Yazımı Değişen Kelimeler:

“Hâlbuki ben en vahşi hayvanlar ile *güleştim*, bu kadar sıkılmadım” (s.106).

Kelimenin doğrusu “**güreştim**”.

“(Bob) cevap vermek istedi ise de öksürük mani *olmagla* bir şey söyleyemedi” (s.62).

Kelimenin doğrusu “**olmakla**”.

“Yuan ağır, ağır kalkdı, esneyerek, gerilerek gözlerini *oğuşturdu*, raftan bir bardak alıp su ile doldurdu” (s.84).

Kelimenin doğrusu “**ovuşturdu**”.

4.2. Değerler ve Kök Değerler

Değerler, insanların ve toplumların hayata bakış açısını oluşturan, davranışlarına yön veren, onları etkileyen ve toplumdaki kimliklerinin şekillenmesini sağlayan temel ilkelerdir. Bu bakımdan insanların sahip oldukları değerler; kişiliklerini, inançlarını, kültürlerini ve içindeki buldukları çevreyi yansıtır. Bir toplumdaki değerlerin varlığı, bireylerin birbirleriyle olan iletişimlerinde ve toplumların geleceklerini belirlemede önemli bir yere sahiptir. Özellikle toplumla bütünleşen değerler bireylerdeki sorumluluğu arttırarak bireyin çevreyle olan uyumunu kolaylaştırır, toplumsal birliği, beraberliği güçlendirir ve topluma ortak bir bakış açısı kazandırır.

“Türk Milli Eğitim sisteminin genel hedefleri göz önünde bulundurulduğunda bireylere kazandırılması gereken evrensel ve millî değerler vardır. Bu değerler bireyleri beden, düşünce, ahlak, ruh ve hissiyat açısından tutarlı ve olumlu bir biçimde olgunlaşmış bir kişiliğe ve karaktere sahip olmaya teşvik eder. Öğrencilere bağımsız ve pozitif düşünme kabiliyeti kazandırmayı, evrensel bakış açısını edinmiş olmalarını, insan haklarına saygılı olmalarını, kişiliklerine ve girişimciliklerine değer vermelerini, milletine karşı hassasiyet duymalarını, yapıcı, yaratıcı ve verimli bireyler olmalarını hedefler” (Altıntaş, 2023, s.18). Öğretim programında yer alan ve kazandırılması hedeflenen kök değerler ise şunlardır: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverliktir.

Tablo 4.4. : Kök Değerler

DEĞERLER	DEĞERLERE AİT ÖZELLİKLER
Adalet	Adil olma, eşit davranma
Dostluk	Güven duyma, vefalı olma, dayanışma, anlayışlı olma
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olmak, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma
Öz Denetim	Öz güvenli olma, davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme
Sabır	Tahammül etme, beklemeyi bilme, zorluklara katlanma
Saygı	Diğer insanlara değer verme, alçakgönüllü olma, başkalarına kendisine davranılmasını istediği şekilde davranma, muhatabının durumunu gözetme
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma,
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme
Vatanseverlik	Sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, çalışkan olma, kurallara ve kanunlara uyma, toplumu önemseme
Yardıms severlik	Cömert olma, iş birliği yapma, misafirperver olma, paylaşma, merhametli olma

Bu doğrultuda Hüseyin Remzi Bey'in yazmış olduğu "Bir Farenin Seyahati" adlı romanını programda yer alan kök değerleri dikkate alarak incelediğimizde dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardıms severlik değerlerini tespit ettik. Eserdeki kök değerler örnekleriyle birlikte aşağıda verilmiştir:

4.2.1. Dostluk

Dostluk, insanların kan bağı olmadan da birbirlerine karşı duydukları koşulsuz güven ve çıkarsız sevgidir. Dostluk insanların kendilerini güvende hissetmelerini,

sorunlarını, mutluluklarını ve zor zamanlarını birlikte paylaşabilmelerini sağlar. “Dostluk, güçlü bağı ve kuvvetli sevgiyi içinde barındırır. Dostluk, çıkar ilişkilerinin olmadığı ilişkilerde yer alan bir değerdir” (Turgut, 2023, s.14).

Bir Farenin Seyahati’nde dostluk değerine yönelik çok sayıda örnek görmek mümkündür. Bunlara birkaç örnek verelim:

“Biçarelerin hepsi de fare kapanına tutulmasınlar mı?!.. Başladık kapanın kenarlarını kemirmeye lakin kâbil midir? Kapan telden yapılmış, dişlerimiz teli kesmiyor”(s.9).

“— Fare! Benim hayatımı kurtardın, bu iyiliğini hiç unutmayacağım, gerçi sen siyah, ben sincabî fareyim, asılca farkımız var ise de bu farkın aramızdaki dostluğumuza mani olacak bir tesiri yokdur. Fîmâba’ d seninle dost olalım, ömrümüzün nihayetine kadar birlikte bulunalım” (s.20-21).

“(Viskarandos)’un hali farelere tesir etdi. Artık aramızda dostluk hasıl oldu”(s.52).

“O ne! Yusuvarlak gövdeli, ince başlı ve (Barok)’un derisinin renginde bir fare gördüm. Biraz daha dikkatle bakdım. Evet! Ta kendisi karındaşım (Barok)! Ta’accüb ü hayretim son derecede arttı, artık dayanamayıp üzerine doğru atıldım. (Barok) da bana sarıldı:” (s.113).

4.2.2. Dürüstlük

Dürüstlük, doğruluk anlamına gelmektedir. İçerisinde güvenilirlik, içtenlik, tutarlılık gibi kavramları barındırır. “Dürüstlük, başkalarıyla olan iletişimde ve ilişkilerde doğruyu söyleme, doğru davranışlarda bulunma ve taahhütlerini yerine getirme anlamına gelir. Bir insan dürüst olduğunda, diğer insanlar ona güvenebilir ve ilişkilerin temeli sağlamlaşır. Dürüstlük, insanların birbirlerine güven duymasını sağlar ve toplumda işbirliği ve dayanışma kültürünün gelişmesine katkıda bulunur” (Altıntaş, 2023, s.35). Bu sebeple insanların sahip olması gerektiği değerlerin temelinde önemli bir yere sahiptir.

Aşağıda romanda yer alan dürüstlük değeriyle ilgili örneklere yer verilmiştir:

“— Aferin (Bob)! Bunu nereden buldun?”

Dedi, (Bob) cevap vermedi. (Billy) de yemek yemeğe devam etti. Bir müddet sonra tekrar dedi ki:

—Ne olursun (Bob) bana işlerini söyle! Bunları nasıl tedarik ediyorsun?

— Sokakta efendiden bir zatın arkasına düşdüm. O gitdi, ben gitdim. Yavaş yavaş, cebine elimi sokdum. Efendi de elini cebine sokup benim elimi yakaladı!..

(Billy) 'nin gözleri yaş ile doldu ve telaşla dedi ki:

—Aman! Sonra? Seni teslim etmek üzere polis çağırdı mı?

— Hayır! Çağırmadı. Hatta bana lütfkârlık ile: “Sen fena bir yola sülûk etmişsin! Bu yolun muzrını biliyor musun?” dedi. Beni bir ekmekçi dükkânına götürdü. Yemekde olduğun ekmeği alıyordu. Sonra bir mağazaya götürdü. Bu paltoyu alıp bana giydirdi (Billy) kardeşim ben dünyada böyle lütfkâr bir adam görmedim”(s.27-28).

“— Sen fareler arasında kahraman lakabına mazhar olmuşsun. Bilirim. Göz diktiğin bu paketi senin elinden benim gibi aciz fare alamaz, fakat ben de muhafazama terk edilmiş olan bu paketi ağzımda bir diş, bedenimde bir damla kan bulundukca müdafaadan geri durmayacağım!” (s.115).

“—Senin için bir güzel fare dedi, ha! Hakikat güzel değilsin, fakat bir insanın lutf-ı dîdesi olup da onun ulüvv-i cenâbı sayesinde ölümden kurtulmak, bir güzel kadın tarafından sevilme, bir çocuk tarafından takdir olunmak, doğrusu bunlar güzel şeyler! Herkes ister, lakin (Barok) gibi bir farenin güzel ve latîf olması! İşte bu gülünecek bir söz!” (s.126).

4.2.3. Saygı

Saygı TDK Sözlüğünde (2011, s.2047): “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır.Saygı, insanlar arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan değerlerin başında gelir ve kişilerin davranışlarını biçimlendirerek onların başkalarına nasıl davranmaları gerektiğini belirlemelerine yardımcı olur.

Romanda Viskarandos; yaratılışındaki zekiliği, karar vermede ve tedbirli olmadaki çabukluğu, dişlerinin keskinliği, sağlamlığı ve dişlerini çok güzel kullanması

gibi özellikleriyle diğer farelere göre üstünlüğü vurgulanırken diğer farelerin onu adeta bir kahraman olarak görmeleri saygı değeri için güzel bir örnektir:

“— Zekâvet-i fitriyesi tedbir-i mehâlikde çabukluğu dişlerinin metaneti ve onları hüsn-i isti'mâl etmesi gibi birtakım hasâ'il-i mümtaze sayesinde diğerlerinden ziyade şöhret kazanmış idi. Buna (Viskarandos) namı verilmiş idi. Bu adeta farelerin kahramanı idi” (s.17-18).

Bir başka örnekte ise; en büyük düşmanları olan farenin kendilerinden kuvvetli olduğunu kabul edip, ona yol vermeyi münasip gören fareler, burada düşman olmasına rağmen onun üstünlüğüne saygı duyma erdemini göstermişlerdir.

“Zira düşündüler, şuna karar verdiler:

— Bu fare bizim 'adû-yı ekberimiz, hem de bizden daha kuvvetli olduğu besbelli! Buna yol vermek daha münasip olacaktır” (s.52).

4.2.4. Sevgi

Sevgi, TDK Sözlüğünde (2011, s.2081): “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”olaraktanımlanmaktadır.“Sevgi sürdürülebilir, bütünleyici bir değerdir. Bu değerın içselleştirilmesi nitelikli bir yaşam için son derece önemlidir. Sürekli gelişim ve değişimi benimseyen, kendini gerçekleştirme çabasına giren, empati kuran, kendini tanıyan, yeteneklerini bilen, eleştiriye açık, hoşgörülü, üreten ve paylaşımcı bireyler sevgi değerine sahip bireylerdir” (Kılıç, 2019, s.40).

Bir Farenin Seyahatinde “sevgi” değerine yönelik pek çok örnek bulabiliriz. Bunlardan bazıları:

“Yavaş yavaş çocuklar ile aramızda alışkanlık hâsıl oldu. Hatta o kadar alıştık ki küçük (Billy) ekmek yerken biraz da bana verirdi. Benim de onun elinden alıp yemek pek zevkime gider idi” (s.13).

“Kardeşinin saçlarını tarar, düzeltir ve çok lutf ile muamele ederdi. Bu haline bakarak onu (Billy)'den ziyade sever idim” (s.14).

“— (Bob)! (Bob)! Kardeşim!.. Validem gibi sen de hasta olma! Sakın sen de beni bırakıp ölme!” (s.60)

“— Aman! Kardeşim sen eksik olma! Sonra ben sensiz nasıl yaşarım?..”(s.60).

“— Küçük efendi! Gitmezden ikdam-ı ekser zamanımı aralarında geçirdiğim koca fareyi ve onu çöp ile iden sırtı benekli fareyi bir kerecik daha göreyim. Resm-i vedayı ifâ edeyim diye bakınıyordum” (s.67).

“O ne! Yusuvarlak gövdeli, ince başlı ve (Barok) ’un derisinin renginde bir fare gördüm. Biraz daha dikkatle bakdım. Evet! Ta kendisi karındaşım (Barok)! Ta ’accüb ü hayretim son derecede arttı, artık dayanamayıp üzerine doğru atıldım. (Barok) da bana sarıldı:” (s.113).

“Söze başladılar. Efendim (Meri) için satın aldığı şeyleri saydı, dökdü. Sevdiği çiçeklerin envâ ’ını bahçeye dikip yetiştirdiğini ve hatta bahçe kapısının üstü de Frenk gülü dallarıyla örtüldüğünü beyan etdi. Bir de (Meri) ’nin ellerinden tutup birlikte yaşadıkları müddetce bahtiyar olacaklarını temin etdi”(s.120-121).

4.2.5. Sorumluluk

Sorumluluk, insanların yapmak zorunda olduğu şeyler, yerine getirecekleri bir görev ya da yaptıklarının sonuçlarını üstlenmeleridir. Altıntaş (2023, s.47) sorumluluk hakkında; “bireylerin kendi iradeleri ile karar verip bir tercihlerini şekillendirmesi, aldıkları görevi gereklerini yerine getirerek eyleme dönüştürmesi ve bu eylemlerinin kendilerinde ve çevrelerinde oluşturduğu olumlu ya da olumsuz sonuçlarını üstlenmeleri” görüşündedir. Sorumluluk, insanların hayatlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmasını ve bunların üstesinden rahatlıkla gelmesini sağlayan önemli bir değerdir.

Romanda kahramanların sorumluluk değerini çok sık üstlendiklerini ve böylece okuyuculara sorumluluk hakkında önemli mesajlar verdiğini gözlemliyoruz:

“Bizimkilerin uğradığı tuzağa –fare kapanına- düşecekler. Hemen onları şu tehlikeden haberdar etmek istedim. Dedim ki:

— Aman! Kahraman (Viskarandos) cenapları! Yavaş gidiniz! Acele etmeyiniz! Zira yolunuz üzerinde bulunan o delik bir fare kapanıdır!.. Dikkat ediniz!..” (s.19).

“Sonra bana bakarak dedi ki: “Her gün buraya geleceksin, sana bazı şeyler talim edecekler, öğretdikleri şeyleri okuyup layıkıyla bileceksin”(s.29).

“(Barok) da bize refakat edebilirdiyse de mağazayı beklemeyi daha ziyade tercih eyledi. Çünkü (Barok) a'mâ olan koca fareyi yedirdiği için onun yanından ayrılamıyor idi” (s.31).

“— (Ratto) sen telaş eyleme! Buraya zaten seni ben sevk itdim, re'yim ile yola çıktık, yol hâli her daim müsait bulunmaz, kâh iyi, kâh fenadır, bunlara katlanmalıdır” (s.95).

“Bir müddet kendime geledim, neden sonra biraz açıldım, çuvala girmek re'yini kendim verdiğimden hele refikımı da belaya uğrattığımdan pek me'yûs idim” (s.95).

“— Sen fareler arasında kahraman lakabına mazhar olmuşsun. Bilirim. Göz diktiğin bu paketi senin elinden benim gibi aciz fare alamaz, fakat ben de muhafazama terk edilmiş olan bu paketi ağızımda bir diş, bedenimde bir damla kan bulundukca müdafaaadan geri durmayacağım!” (s.115).

“(Viskarandos) insanlardan birisi gelip de bizi yakalamaması için nigâhbânlık etmeye başladı”(s.116).

4.2.6. Yardımseverlik

Yardımseverlik, insanların sahip olduğu maddi ve manevi her şeyi karşılık beklemeden başkalarıyla paylaşması, insanlar arasında iletişimi ve etkileşimi artırıp güçlendiren bir duygudur. “Yardımseverlik; dayanışmayı, iş birliğini ve birlikteliği içinde barındıran bir kavramdır. Toplumlar gelecekte de var olabilmek için bu değere sahip olmalı ve bu değerlere göre hareket etmelidir” (Turgut, 2023, s.19).

Yardımseverlik Bir Farenin Seyahatin'de insanlar ve hayvanlar açısından sıkça ele alınmıştır:

“— Kocamış ve a'mâ olmuş fare, uzunca bir çûbek ucundan ağzı ile tutmuş diğer ucunu dahi güzel tüylü fare ağzına almış olduğu hâlde onu istediği mahale götürüyordu. Ben bunları ürkütmemek ve korkutmamak için ölü gibi durdum. Ekmek kırıntısı attığım köşeye geldiler. Orada bulunan ekmek parçalarını kendileri yimeyip hemen cümlesini a'mâ olan koca farenin önüne koydular, yedirdiler. Sonra koca fareyi alıp yine geldikleri yere gittiler, dedi” (s.15-16).

“— Oğlum bilirsin ki yarın (Londra)’yı bırakıp gideceğiz. Avdetimde o çocuğu tekrar teftiş edeceğim. Eğer mektepde terakki etmiş ise ona dair daha başka şeyler düşünüyorum..” (s.47).

“— Oğlum senin yapabileceğin iyilik gerçi az bir şey ise de yine iyiliktir. Damlaya damlaya göl olur, derler pek doğrudur. Bildiğin bahr-i umman damlalarından mürekkebdir. İşte yavrum, sakın sende böyle düşmüşlere yardım etmekden geri kalma! Biçarelere nazar-ı merhamet ile bakmaktan geri durma!” (s.47-48).

“— Evet, bunların sıcak bir mahalde ikamet etmesine kifâyet eder. Ben de onların o mahalde yiyecek ve içeceklerini temin ederim” (s.65).

“Keremkâr efendinin nasiyesinde oğlunun sözlerine muvafakat ‘alâ’imi göründü. Sonra yetim çocuklara dönerek burada kendilerini bir gece bile bırakmayacağını söyledi. Bunları, bir fakire kadının hanesine götürmeye karar verdi”(s.65).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Hüseyin Remzi Bey'in yazmış olduğu “Bir Farenin Seyahati” adlı romanın günümüz Türkçesine aktarılarak değerlendirildiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Latin harflere aktarılırken romanın orijinaline sadık kalındığından romanda çok sayıda günümüzde kullanılmayan ya da az kullanılan Arapça-Farsça tamlama ve kelimeler bulunmaktadır.

2. Roman o dönemin Türkçesine göre yazıldığından dil ve üslup özellikleri bakımından çocukların seviyesine uygun değildir.

3. Romanda anlatımı destekleyen resimler bulunmamaktadır.

4. Roman, Osmanlı Türkçesi ile kaleme alındığından yazıldığı dönem Türkçesinin dil ve anlatım özellikleri söz konusudur. Özellikle bazı eklerin yazımındaki farklılıklar Osmanlı Türkçesinin yazım özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak biz bu romanı günümüz Türkçesine göre değerlendirdiğimiz için çok sayıda yazım ve noktalama yanlışları içermektedir.

5. Romanın konusu itibarıyla Türkçe öğretim programında yer alan, çocuklara kazandırılması gereken kök değerleri içermektedir.

6. Romandaki olayların anlatılışında çeşitli anlatım tekniklerine yer verilmiştir.

Tüm bu sonuçlar dikkate alındığında “Bir Farenin Seyahati” adlı romanın orijinal hâliyle çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretimi açısından uygun bir eser değildir.

ÖNERİLER

1. Romanın dili çocukların seviyesine uygun olarak sadeleştirilerek çocukların severek okuyacağı bir eser haline dönüştürülebilir.
2. Romandaki Osmanlı Türkçesine uygun ancak günümüz Türkçesine aykırı yazım ve noktalama yanlışları düzeltilerek roman tekrar düzenlenebilir.
3. Romanın uygun yerlerinde olay akışı dikkate alınarak çocukların ilgisini çekebilecek ve daha kolay anlamalarını sağlayacak olaylarla bağlantılı resimler eklenebilir.
4. Roman çocuk edebiyatı eserlerinin dış ve iç yapı özellikleri dikkate alınarak yeniden düzenlenebilir.
5. Roman, çocuklar için bir animasyon filmi olarak sinemaya uyarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akalın, Ş. (2021). *Yazım Kılavuzu*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akşam, F. (2023). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Anlatım Teknikleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aktaş, Ş. (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. İstanbul: Birlik Yay.
- Altıntaş, İ. (2023). *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Kök Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Amman, M. (2015). *Son Dönem Osmanlı Ahlâk Terbiyecileri ve Ahlâk Terbiyesi: (İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi:80)*. Pasifik Ofset.
- Anaz, Z. (2018). *Mavisel Yener'in Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Dil Özellikleri, Söz Varlığı, Anlatım Teknikleri ve Dış Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi* (Doktora Tezi). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, R. (2022). *Muzaffer İzgü'nün "Ökkeş" Adlı Çocuk Romanı Serisinin Söz Varlığı ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Söz Varlığı Kazanımlarına Uygunluğu* (Yüksek Lisans Tezi). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aykaç, N. (2023). *Binbir Gece Masallarında Kök Değerler ve Masalların Çocuk Edebiyatına Katkısı Üzerine Bir İnceleme* (Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aytaş, G. (2020). Romanın Çocuk Edebiyatı Açısından Önemi. *ZFWT. Vol 12, No.3, 1-24*.
- Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu'nun "Merhaba Sevgi" Adlı Çocuk Romanının Değerler Eğitimi ve On Kök Değer Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 57, 248-272*.
- Çelik, Ö. (2016). *Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Tarihi Çocuk Romanlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğelerine Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, S. (2016). *Necdet Neydim'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değer Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı*. (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, A. (2019). Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Düşünme. *İdil. 60, 1011-1025*.
- Deveci, A. (2021). *Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkiizleri" Adlı Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dikmen, M. (1994). *Hânende Mecmûası'nın İlk Yedi Makâmı'nın Eserleri'nin Güfteleri'nin Osmanlıcadan Çevirisi ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erdoğan, R. (2017). *Eflâtun Cem Güney'in Masallarındaki Değerler ve Bu Değerlerin Davranışa Yansıma Biçimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gedik, Y. (2021). *Hüseyin Remzi ve Ahlâk-ı Hamîdî Adlı Eseri* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gönen, M. (2017). *Çocuk Edebiyatı Yazarı ve Çizeri Olarak Feridun Oral'ın Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Eğitsel Değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gönüllü Erdem, B. (2019). *Ayfer Tunç'un Romanlarında Kullanılan Anlatım Teknikleri* (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hüseyin Remzi Bey (1316). *Bir Farenin Seyahati*. (A.Asaduryan) Şirket-i Mürettebiye Matbası.
- İnanç, S. (2018). *Türkçe Eğitimi Açısından Celal Nuri'nin "Yeni Alfabe ve İmla" Adlı Eseri* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İriş, D. (2023). *Duvlat İsabekov'un Qargın Romanı Üzerine Dil İncelemesi (Hayatı-Eserleri-Dil İncelemesi-Metin)* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İspirt Erşahan, K. (2019). *Michael Ende'nin Çeviri Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Çocuk Edebiyatına Uygunluğu ve Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İstanbulu, A. (2023). *Osmanlıca Sinema Süretilerinden "Sinema Yıldızı" İsimli Gazetenin Transkripsiyonu ve Günümüz Türkçesine Çevrilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacaoğlu, E. (2013). *Hüseyin Remzi Bey ve Hüseyin Hüsnü Bey'in Mikrob Adlı Yapıtı ve Türk Tıp Bilimine Katkıları* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacaoğlu, E. (2015). *Doktor Hüseyin Remzi Bey (Ö.1896) Hayatı, Eserleri ve Bilimsel Bir Diyalogu*. *Lokman Hekim Dergisi*, 5(2), 69-83.
- Karakaya Çelikkaya, Z. (2022). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kilit, Anahtar, Kapı Romanlarının Anlatım Teknikleri, Deyim ve Atasözü Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karakaya, N. (2023). *Aytül Akal'ın "Süper Çocuklar" Adlı Serisinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi ve Türkçe Eğitimine Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karataş, A. (2016). *Râşid'in Külliyyât-ı Kavâid-i Lisân-ı Osmânî Adlı Eserinin Metin Çevirisi ve İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, R. (2014). *Ahmed Rasim'in "Yeni Sarf Dersleri" Adlı Eserlerinin Metin Çevirisi ve Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koca, E. (2022). *Türk Çocuk Edebiyatı Kitapları ve Çeviri Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Belirlenen Estetik Ölçütler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Kostak, E. (2022). *Reşat Nuri Güntekin'in Üç Romanında (Çalıkluşu, Acımak, Yeşil Gece) Değerler Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Küçük, H. (2007). *Serîf Ahmed B. Yûsuf'un Risâle Fî 'Ulûmi'l-Belâga Adlı Eserinin Tahkiki ve Osmanlıca Tercümesinin Latinilize Edilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük, S. (2010). İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve "Çocuklara Mahsus Gazete". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 221-257.
- Küçük, S. (2019). *Çocuk Kitaplarının Temel Değerler Bakımından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lafcı, S. (2016). *Mehmet Rauf'un Kadın İsterse Adlı Eserinin Yeni Harflere Aktararak İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Narlı, M. (2002). Romanda zaman ve mekân kavramları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (7), 91-106.
- Nayman, H. (2018). *Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun Köroğlu Adlı Eski Harfli Tarihî Romanının Çeviri Yazısı ve Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdinç, A. (2019). Türkiye'de Basılan İlk Tıp Tarihi Kitabı: Tarih-i Tıbb ve Mukaddimesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 530-544. DOI: 10.29000.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- Sağlam, Ö. (2009). *Harf Çocuk Edebiyatı Çeviri Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sak, R., Sak, İ., Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). *Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi*. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Sınıkcıoğlu, G. (2023). *Pirimkul Kadırov' Un "Erk (Özgürlük)" Adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Aktarma)* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tanbaşı, N. (1996). *Osmanlıca Bir Seyfî'l- Mülûk Hikâyesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tatlı, T. (2015). *Edebiyat Başucu Kitabı*. Palme Yayıncılık.
- Toprak, A. (2019). *Daristana Şêrîn Masal Setindeki Masalların Türkçeye Çevrilmesi ve Bu Masalların Türkçe Eğitimi Açısından Uygunluğunun İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toz, C. (1999). *Ahmet Hamdi Konuk'un Hânende Mecmûası Osmanlıcadan Türkçeye Çevirisi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Ö. (2022). *Behiç Ak'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Turgut, M. (2023). “Çıtır Çıtır Felsefe” Adlı Çocuk Kitap Serisinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uludağ, E. (2019). Lâmi’î’nin, Salâmân ve Absâl Mesnevisinde Aktarılan Değerler, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]*, 2(1), 250-278.
- Uludağ, E. (2013). *Lâmi’î, Salâmân ve Absâl*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Ungan, S. (2015). Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14.
- Yaşaroğlu, M. (2023). *Bazı Yerli ve Yabancı Romanların Kök Değerler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yaylı, B. (2022). *Sevgi Değerinin Kazanılmasında Yaratıcı Drama Kullanımının Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşlerine Yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcıoğlu, S. (2022). *Çok Okunan Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım Şihlaroğlu, B. (2019). *Hüseyin Nihal Atsız’ın “Bozkurtlar” Adlı Romanındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

EK 1

“BİR FARENİN SEYAHATI”NİN YENİ HARFLERE AKTARIMI

Muallim Şehir Tabibi Miralay Hüseyin Remzi

Bey merhûmun metrukât-ı kâlemiyyesinden:

Dördüncü kitap

Mektep ve aile romanı

BİR FARENİN SEYAHATI

Sahib-ü nâşiri: Nureddin Remzi

Nezaret-i Celile-i Ma'ârifin 29 Zilhicce 315 ve 2 Mayıs

314 tarihli ve 198 numaralı ruhsatnamesiyle (A. Asaduryan)

Şirket-i Mürettibiye maatbasında tab' olunmuştur.

İstanbul

1316

İkinci Tab'

3

1

BİR FARE KABİLESİ

Çocukluk yadigârlarım Taymıs⁽¹⁾ yanında Polyar karîbinde büyücek mağazanın ittısasında bulunan bir bodrum içinde dolaşıp gezdiklerimdir.

Yedi kardeşlerim ile beraber benim bu bodrum içinde geçirdiğim ömür şâyân-ı temâşâdır.

Bu bodrum bizim için gezip sıçrayıp saklanbaç oyunları icra edebileceğimiz bir mahal idi.

4

Kabilece bu bodrumdan hazzetmiş idik. Kabilemiz zaten vaktiyle kahraman (Kilyum) ile İngiltere'ye birlikte gelmiş, seyyar ve vahşi farelerin neslinden üremiş ve eski Britanya silsilesinden kalmıştır. Biz böyle vahşet âleminden buralara düşmüş olmakla iftihar ediyoruz.

Kabilemizin efrâdı boyca küçük, kıllarımız siyah ve parlak, kuyruklarımız uzun ve kulaklarımız güzel ve enli olmasıyla sair fare kabâ'ilinden mümtazdır.

Kâinatın ser firâzı olan insan, âlemde hilken bahtiyar olmayan mahlûkat-ı âcizeye merhamet ve âtıfet ile nazar ider. Biz ise kabilemiz içinde en gençleri olduğumuzdan insanın nazar-ı merhametine şayan bulunuruz.

İçimizden en ziyade mihnetkeşimiz (Barok)'dur. Bir gün (Barok) bodruma girip, çıkıp dolaşıyor idi. O esnada karındaşlarımızdan (Berısık) namından olan genç fare telaş ile bodruma gelip dedi ki:

5

— Arkadaşlar size havâdis getirdim. Hind'den bir gemi gelmiş, derûnunda pirinç, şeker, çivid varmış.

Bu sözleri köşede duran a'mâ fare işidip dedi ki:

¹ İngiltere'de

— Çivid bir meyveden çıkarılır. Mai boyadır.

Berısık — Gemide afyon da varmış...

A'mâ fare — Afyon, haşhaş denilen nebatın donmuş suyudur. Bundan çok yiyen adamlara fena hâlde tesireylediğini gördüm! Bunu yiyenlere ibtida bir secâ'at, metanet gelip mehâlike delice atılırlar!

Dostlarıyla mücadeleye kalkarlar!... Düşmanlarına karşı izhâr adavet ederek kendi kendilerine güler, oynarlar!. Bilâ- sebep izhâr-ı şâd-mâni ederler!!

Sonra uykuya dalarlar, uykudan kendilerini -tehlike bile olsa- alamazlar! Biraz uyuduktan sonra uyanırlar, üşürler, fakat başlarını kaldıramazlar. Bir gevşeklik ve düşkünlük hissederler. Adeta hasta olurlar.

6

Bu hâl her gün devam eyler ise kudret ve kuvvetleri zâyi olup sıhhat ve afiyetleri muhtel olur. Kemiklerinden etleri ayrılır! Bakışları sönük ve vücutları adeta mevta gibidir!..

Berısık;

— Bah! Adam sende, bu afyonu insanlara bırakalım. Bu bizim işimize hiç gelmez.

7

2

FARE KAPANI

Bir gün mağazaya acele acele girdik, bizim koca fare âlil olduğundan arkada kalmış idi.

Mağazada evvela gözüme ilişen şey bir diş idi!.. Ama nasıl diş!..Başından kuyruğu ucuna kadar iki fare boyunda bir diş! Acaba böyle bir diş nasıl hayvanın ağzındadır? O ne kadar büyük hayvandır? Dedim. Arkamda oynamakta bulunan (Barok) dedi ki:

8

— Fil dişi denilen sakın bu olmasın?

Böyle bir alet müdâfası olan büyük fare var mıdır?.. Ne gezer!.. Eğer öyle bir fare olsa onunla dünyayı gezmek dolaşmak ne kadar faydalı olurdu.

Karındaşlarım karınlarının acıktığını söylediler.

Berısık dedi ki:

— Çok uzağa gitmeye hacet yok. Şurada yukarıda peynir tulumu var. Güzel râhiyasını istişmâm ediyorum.

(Barok) hemen peynirin olduğu mahale atf-ı nazar eyledi. Peynirin yanına ilk yaklaşanının hassası çokdur. A'mâ fare kemikle kalsın!.. Biz yedi kişiyiz... Bir, iki, üç, dört, beş öndeyiz. (Barok) arkadan geliyor. Zaten (Barok) daima öyle yapar. İbtidâ atılıp ve birbiri üzerine tırmanıp çıkan karındaşlarım, ufacık bir delikten içeri girdiler.

Deliğe doğru bakdım. Vah! Vah! Yazık oldu.

9

Karanlık bir delik acaba nereye gittiler?..

Biçarelerin hepsi de fare kapanına tutulmasınlar mı?!.. Başladık kapanın kenarlarını kemirmeye lakin kâbil midir? Kapan telden yapılmış, dişlerimiz teli kesmiyor. Sa'ylerimiz boşuna gitdi. Eyvah, geceyi bunlar kapan içinde ıztırap ve elem ile geçirecekler. Sabah hepsini alıp bir torbaya koyacaklar, kedilere yedirecekler.

Arkadaşıma dedim ki:

— İnsanlar, farelere böyle tuzak kurmakla fenalık ediyorlar.

Tesadüf bu ya! Sözlerimi bizim koca alîl fare işitmiş.

— İnsanlar, farelere böyle tuzak kurmakla fenalık ediyorlar!.. Ha öyle diyorsun değil mi?.. İyi biliniz ki insan fareleri tutmak için böyle kapan kurmakta haklıdır. Çünkü biz - yani fareler- başkalarının emvâlinden geçinmeye mecburuz. Onun

10

için elbette mazeretimiz der-kârdır. Bu mazeretten halâs çaresini insanlarca düşünmekte tâbi'idir.

— İnsana da tuzak kuran var mıdır?..

— Benim bildiğime kalırsa insanların tuzaklarına meyhane derler. Çoklarını bu tuzağa düşmüş olduğu hâlde gördüm. Bu tuzakların enva'ı vardır. Bu tuzağa konulan yemler, su gibi şeylerdir, ama geçen de tarif eylediğim afyondan çok muzırdır. Biçare insan onun dâmına bend olur. Vâkı'â görünüşte farelerin demir telden kapanlarına benzemez

ise de daha fenadır. Zira tutulanların aklı sıhhat bedeniyelerini harab ü encâm onları helâk eder.

(Barok) dedi ki:

— Peki, bir سوالim daha var. Ben bu bizim için kurulmuş olan tuzağı gördüm. İçine düşenleri kurtarmaya çabaladım. Ne çare muvaffak olamadım. Fakat kendim iyice onu öğrendim. O tuzağa kâbil değil

11

düşmem!. İnsanlar da kendi tuzaklarını böyle tesadüfi gördükleri zaman ondan ibret alıpda ictinâb etmezler mi?..

— Ne gezer!.. Zavallı insanlar bu tuzağı öğrenirler ve helâki mûcib olduğunu görürler de yine oraya koşarlar. Mesela: Bu tuzağa tutulan insan fakir olur, hasta düşer fakat yine oraya düşmekden kendini alamaz. O tuzağa baş eğmiş, boyun vermiş olduğu hâlde müdavemet ve mütâvaat gösterir.

— Öyle ise insanların aklına şaşarım.

12

3

İKİ FAKİR ÇOCUK

Sonbaharda bir akşamüzeri gayet soğuk bir rüzgâr esiyor, yağmur dökülüyordu. Bu esnada iki fakir çocuk titreyerek bizim bodruma girip bir köşeye sokuldular. Bu biçareler, kemikleri sayılacak derecede zayıf idiler. Ayakları çıplak idi. Hatta birisinin topuğu yarılmış. Adeta ilhâblanmışdı.

Bu çocukları ilk gördüğümüzde ziyadesiyle

13

korkduk. Bir müddet sonra kendimizi toplayıp biraz yanlarına sokulduk, küçük çocuk bizi görünce korkdu, biraderine:

— Aman! (Bob) kardeşim! Bak!..Bak!..

Dedi, büyüğü soğuk kanla bizim bulunduğumuz mahale bakdı, içini çekdi. Küçüğü ceketinin yakasını çekip büzüldü ve:

— (Bob) ben burada kalamam.

dedi. Birbirlerine sarıldılar, (Bob) kardeşine dedi ki:

— Ben de istemem... Ama nereye gidelim...

(Billy) kardeşim korkma, bu farelerden bize zarar gelmez...

Yavaş yavaş çocuklar ile aramızda alışkanlık hâsıl oldu. Hatta o kadar alıştık ki küçük (Billy) ekmek yerken biraz da bana verirdi. Benim de onun elinden alıp yemek pek zevkime gider idi.

14

Biçare çocuk topal idi. Nadiren bodrumu terk eder, ekser orada kalır idi.

(Bob) sabahleyin çıkar, akşam gelir, yiyecek getirdiği zaman kardeşi ile taksim ederler idi.

Soğuktan sakınmak üzere birbirlerine sım sıkı sarılırlardı. Küçük (Billy) bazen açlık ve soğuktan ağlar, gözünün yaşları yanağı üzerinde yol yapardı.

(Bob) ağlamazdı hatta çok kederlendiğini bile belli etmemek için cebr-i nefis ederdi. Kardeşinin saçlarını tarar, düzeltir ve çok lutf ile muamele ederdi. Bu haline bakarak onu (Billy)'den ziyade sever idim.

Küçük (Billy) çok geveze idi. (Bob) ise tecrübe görmüş adamlar gibi ağırbaşlı idi.

Korkak (Barok) bir gün tesadüfi olarak bodruma uğradı. (Billy) onu görünce gülümsemeye başladı ve:

15

(Bob) bak! Ne güzel fare! Neler yapıyor.

diyerek çocukların ekserisinin yaptığı gibi iki ellerini çırpmaya başladı.

Bir akşam yine küçük (Billy) kardeşi (Bob)'a dedi ki:

— Kardeşim ben bugün fareleri gözetledim, aman neler gördüm neler...

— Ne gördün bakalım? Bana da söyle!.

— Dün dikkat ile etrafa bakıyordum, bodruma büyük bir fare geldi. O aralık iki büyük fare daha çıktı! Bu sonrakilerden biri ihtiyarlamış ve gözleri kör olmuş idi.

— Ne diyorsun? Kardeşim! K r bir farenin açlıktan ölmesi lazım gelir!...

— Kocamış ve a'm  olmuş fare, uzunca bir  b k ucundan ağzı ile tutmuş diğer ucunu dahi güzel tüylü fare ağzına almış olduğu hâlde

16

onu istediği mahale götürüyordu. Ben bunları ürkütmemek ve korkutmamak için  l  gibi durdum. Ekmek kırıntısı attığım köşeye geldiler. Orada bulunan ekmek parçalarını kendileri yimeyip hemen cümlesini a'm  olan koca farenin önüne koydular, yedirdiler. Sonra koca fareyi alıp yine geldikleri yere gitdiler, dedi.

17

4

KAHRAMAN FARE İLE DOST OLUŞUM

Büyük mağazada (Norveçli) sincâbî farelerin kesretli olduğunu işitir, pek çok oraya devam edemez idim. Zira kulaklarımı ısırtmaktan korkardım.

Buraya m davim olan sinc bi farelerden biri:

— Zekâvet-i fitriyesi tedbir-i meh likde  bukluğu dişlerinin metaneti ve onları hüsn-i isti'm l etmesi gibi birtakım has 'il-i mümtaze sayesinde diğerlerinden ziyade şöhret kazanmış idi.

18

Buna (Viskarandos) namı verilmiş idi. Bu adeta farelerin kahramanı idi.

Hatta bu kahraman farenin bir zaman dağ gelinciği ile karşı karşıya pen eleşdiğini ve ona galebe etdiğini rivayet ederler!...

Bir gün büyük mağazada bulunuyordum, şimdiye kadar bulunmuş olduğu mücadele ve m barezelerde hayatını mehalikten kurtarmış, boynunda ve kulaklarında müteaddid yara ve bereler kazanmış olan (Viskarandos) geldi!

Refakatinde de bir sincâbî fare var idi.

Ben (Viskarandos)'un hâl ve şanına bakarak çok korkdum, lakin o bana dokunmadan yanımdan geçdi;  nk  şan ve metaneti icabı olarak kendisinden zayıf olanlara teadi etmezdi.

Fakat refakatindeki dalkavuk fare bu kahraman gibi asil değil! Efendisinden aldığı cesaret ve metanet üzerine yanımdan geçer iken kulağımı şiddetlice ısırıldı. Bağırarak uzağa kaçtım. Ben

19

bu fareye mukâbele eder ve pek güzel tepeler idim, lakin sahibinden korkardım.

Bir kenara çekildim. Yemek yemek ile meşgul bulunuyordum. Tesadüfi olarak mağazanın o menhus deliğine gözüm ilişti, bakdım, bir râyiha-i gıda'ıye (Viskarandos) ile refikını oraya çekmekte olduğunu gördüm. Yazık acıdım. Bizimkilerin uğradığı tuzağa –fare kapanına- düşecekler. Hemen onları şu tehlikeden haberdar etmek istedim. Dedim ki:

— Aman! Kahraman (Viskarandos) cenapları! Yavaş gidiniz! Acele etmeyiniz! Zira yolunuz üzerinde bulunan o delik bir fare kapanıdır!.. Dikkat ediniz!..

(Viskarandos) gazapla benden tarafa baktı, birkaç adım geri çekildi.

Maiyetinde bulunan fare hiddetle efendisine dedi ki:

— Deliğin derûnunda bulunan leziz et'imeyi kendisine hasretmek için bize mani oluyor!..

20

Kahraman cenapları! Siz adeta bu miskinın cezasını vermelisiniz! Boynundan tutup kahren telef etmelisiniz!..

Bu farenin benim hakkımda hakaretle söylediği sözlerden ziyadesiyle hiddetlendim. Ve dedim ki:

— Siz eğer benim sözüme kulak asmayıp bir adım daha atar iseniz! Kokusunu duyduğunuz et'imeyi bulursunuz!

Lakin size çoğa oturur!..

Maiyette bulunan fare hiddetle:

— Lanet olsun cebânete!..

Deyip süratle ilerledi, fare kapanına tutuldu!..

(Viskarandos) birkaç saniye bilâ-hareket tevakkuf eyledi, refikının tuzağa tutulduğunu gözüyle gördü, oradan onu kurtarmak kâbil olmadığını iyice kesdirdi. Benden tarafa dönüp:

— Fare! Benim hayatımı kurtardın, bu iyiliğini hiç unutmayacağım, gerçi sen siyah, ben sincâbi fareyim, asılca farkımız var ise de bu farkın

21

aramızdaki dostluğumuza mani olacak bir tesiri yoktur. Fîmâba'd seninle dost olalım, ömrümüzün nihayetine kadar birlikte bulunalım.

Deyip bulunduğumuz mahale tenzilen geldi:

— Dostluğumuzu ma'almemnuniye kabul ederim!..

Dedim, ünsiyetimize delalet etmek üzere burnumuzu kaşıdık!..

Artık kahraman (Viskarandos)'un sözlerinden korkmaz oldum. Bununla beraber buldukça aç kalmak tehlikesi dahi yok idi. Zira birlikte yola çıktığımız zaman onu gören fareler hayf eyleyip yiyeceklerini terk ederek birer köşeye çekiliyorlardı.

Cihanı gezmek, seyahat etmek efkârında bulunduğumdan yol arkadaşı olmak üzere (Viskarandos)'tan daha iyisini bulmak kâbil olamayacağından refakatinden istifade etmeyi kurdum. Bu kahramanın, bizim koca a'mâ kadar seyahat etmediğini, daha hiç deniz geçmediğini sözlerinden

22

anladım. Bir münasebet getirip ecnebi limanlarına giden sefâinden birisine girerek birlikte deniz seyahati etmemizi söyledim, kabul etdi.

Bu kahraman (Viskarandos) ile musâhabet eder iken ekser zaman fikrime gelirdi ki bizim refakatimizi bozabilecek ve aramızda payidar olan dostluğumuzu düşmanlığa tebdil edebilecek bir şey var ise o da bu kahraman farenin nesli ile bizim neslimizin bir olmaması.

Kocamış, a'mâ olmuş, gün görmekle ehl-i hibre denilecek derecede malumat ve si'a sahibi olmuş olan bizim ihtiyar fareden öğrenmiş idim ki: Sincâbi fareler İngiltere'ye (Hanüvera)'dan⁽¹⁾ birinci (Jori) ile gelmişler. Hâlbuki biz, bunlardan çok

¹ Almanya dâhilinde kâin bir beldedir.

23

eskiyiz. İşte bu aramızdaki fark, Sincâbî fareleri ziyadesiyle mey'ûs ettiğinden bizi çok sevmezler idi.

Hatta bir gün kahraman (Viskarandos) bana dedi ki:

—Sizin nesliniz 1066 senesinde (Normandiya)'dan, bizim aslımız 1714 senesinde (Hanura)'dan geldiğini bilirsin zannederim! Lakin bu ne kadar yanlış malumattır! Âdeta denâ'ettir !..Eskilikte biz sizden çok eskiyiz, biliyor musunuz? Bizim aslımız memalik-i 'ırak-ı Acem'den gelmiştir. Neslimiz çok zamanlar mütemeddine halkı ile birlikte yaşamıştır. Buralara arzeten geldiğimizden kimsenin haberi yoktur!.. Dedi

24

5

(BOB) BİR VAK'A-YI GARİBEYE TESADÜF ETMİŞ!

(Bob)'un hâlinde ben daima şüpheleniyordum. Birkaç defa (Bob) haricden bodruma bazı eşya getirdi. Dikkat etdim: Bu eşyayı o ne kullanabilir ne de yiyebilir idi. Zira getirdiği eşya hâliyle mütenasib değildi. Bunları nereden alıyor? Ne için buraya getiriyor? Sonra ne yapıyor? Bir türlü kestiremez idim.

Bir gün yine (Billy)'ye beyaz, kenarı kırmızı

25

renkde bir mendil gösterdi. Fakat hava çok soğuk olduğu, kendisi ve kardeşi ziyadesiyle üşümekte bulunduğu hâlde bile bu mendili boynuna sarmadı, güzelce katlayıp cebine koydu. Küçük kardeşi dedi ki:

— (Bob) kardeşim korkmuyor musun?

— Ne yapalım (Billy)? Açlıktan ölelim mi?!..

Diye cevap verdi. Sabah oldu, mendili aldı, gitdi. Akşam ekmek getirdi.

Ertesi gün hava bozdu. Fırtına çıktı. Şiddetli rüzgâr esmeye başladı. Lapa lapa dökülen kar ile bizim bodrumun her mahali doldu ve basacak yer kalmadı. (Billy) şaşırıp, oturacak yer bulamadı. Ortalık kararıp hava bozdukça kardeşi (Bob)'u düşünürdü.

Zavallı (Billy) iki gündür bir şey yememiş, karnı aç, yüzü soğukdan morarmış, dudaklarında hiç kan kalmamış idi. Bodrumda yalnızca

26

kalmış idi. Birden bire (Bob) bodruma girdi. Hatta kardan ayağının gürültüsü bile işitildi. Kapıdan içeri girdiğini gördük. Saçlarının arasına biriken kar parçaları, kendisini ak saçlı gibi gösteriyordu. Kardeşinin yanına oturdu ve:

— Ah! (Billy)!..

Diyerek ağlamaya, gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

(Billy) sordu ki:

— Ne getirdin?

— Koca bir ekme!k!

Dedi. Çabuk (Billy) ekmeği alıp kırdı.

Kemâl-i iştah ile yemeye başladı.

(Bob) kardeşinin önüne bir kalın palto atıp:

— Al!..

Dedi. (Billy) soğukdan bunalma derecesine gelmiş iken böyle kalın bir paltoyu alıpda onun içine girince pek zevkine gitdi ve ağzı ekme!k ile dolu olduğu hâlde:

27

— Aferin (Bob)! Bunu nereden buldun?

Dedi, (Bob) cevap vermedi. (Billy) de yemek yemeğe devam etti. Bir müddet sonra tekrar dedi ki:

— Ne olursun (Bob) bana işlerini söyle! Bunları nasıl tedarik ediyorsun?

— Sokakda efendiden bir zatın arkasına düşdüm. O gitdi, ben gitdim. Yavaş yavaş, cebine elimi sokdum. Efendi de elini cebine sokup benim elimi yakaladı!..

(Billy)'nin gözleri yaş ile doldu ve telaşla dedi ki:

— Aman! Sonra? Seni teslim etmek üzere polis çağırıldı mı?

— Hayır! Çağırmadı. Hatta bana lütufkârlık ile: “Sen fena bir yola sülûk etmişsin! Bu yolun muzrını biliyor musun?” dedi. Beni bir ekmekci

28

dükkânına götürdü. Yemekde olduğun ekmeği alıyordu. Sonra bir mağazaya götürdü. Bu paltoyu alıp bana giydirdi (Billy) kardeşim ben dünyada böyle lütufkâr bir adam görmedim. Sonra bana dedi ki: “Oğlum! Şimdiye kadar sana iyi ile fenayı kimse bildirmedi mi?”

Cevaben: “Hayır, iyi ve fena nedir, onlara dair bana kimse bir şey bildirmedi.” dedim. “Hiç mektep falan bilmez misin?” dedi. “ Hayır bilmiyorum.” dedim. Beni aldı, yavaş yavaş dar bir sokağa girdik. Bir mahale geldik, orası fakara çocuklarına mahsus mektep imiş!..

— O fakara çocuklarına mahsus mektep dediğin nasıl yer?..

— Bu mahal, büyük bir oda olup içinde fakara çocukları toplanmış okuyup yazıyorlardı.

Bu efendi beni bu odaya götürdü. Orada ayakda duran bir adama teslim etdi. Elini omuzuma koyup ayakda duran hoca efendiye benim için birçok

29

şeyler söyledi. Ben onları belleyemedim. Sonra bana bakarak dedi ki: “Her gün buraya geleceksin, sana bazı şeyler talim edecekler, öğretdikleri şeyleri okuyup layıkıyla bileceksin. Ben (Londra)’yı bu günlerde bırakıp gideceğim. Birkaç hafta sonra yine gelirim. Senin hâlini hocandan sual ederim. Hoşnutluk gösterirler ve layıkıyla gidip geliyor derler ise seni artık hiç bırakmayacağım anladın mı? Sevgili Dostum!” dedi.

— (Bob) çabuk söyle o zata benim hakkımda bir şey söylemedin mi?

— Söyledim kardeşim, hiç seni unuttur muyum? Dedim ki: “Benim bir topal kardeşim vardır. Validemiz vefat etdi. Pederimiz mahpusa gitti. Bize bakacak kimse yokdur. Biz iki kardeş çok kere aç yatarız. Soğuktan barınacak yerimiz de yokdur.” Bu sözümden çok müteessir oldu.

30

— Sahih mi? Kardeşim, bunları kâmilten söyledin öyle mi? Ah! Ne a'lâ! Demek sen artık fakara mektebine devam edeceksin!

— Elbette gideceğim, gitmez isem böyle keremkâr efendiyi zayı etmiş olurum!..

Dedi.

31

6

HAYVANAT BAHÇESİNDE BİR CEVELAN

Bu gece kahraman (Viskarandos) ile şimdiye kadar yapmamış olduğum bir uzun sefere çıktım. (Barok) da bize refakat edebilirdiyse de mağazayı beklemeyi daha ziyade tercih eyledi. Çünkü (Barok) a'mâ olan koca fareyi yedirdiği için onun yanından ayrılamıyor idi. Koca farenin hâli günden güne ağırlaşıyordu. Ben de böyle kocamış ve a'mâ olmuş bir fareyi yalnız bırakmayı kabul etmez isem de seyahat fikri yakamı bırakmıyordu.

32

Kahraman fare ile (Londra)'nın zîr-i zemînde olan eğri büğrü tonozlarının derûnundan geçerek ilerledik. Yollarda öyle farelere rast geldik ki hûn-rîz ü kıyaklıkta bunlar gibi hiçbir fare yoktur. Yanımda kahraman (Viskarandos) bulunmaya idi ben korkumdan adım bile atamaz idim.

(Viskarandos) bir şeyden korkmaz, her a'dâya karşı saldırır. Bir kahraman olduğundan onun refakatinden ayrılmayarak gitmekte bir be'is görmez idim. Çünkü onu gören fareler karşısına çıkamazlardı.

Birçok zaman böyle karanlıkta gitdik, sonra aydınlığa çıktık. Aydınlığı ve güneşi görünce çıldırmasıya sevindim!..

Hayvanat bahçesinin demir parmaklıkları hizâsına vâsıl olduk. (Viskarandos) dedi ki:

— Buralarda kedilerin çok olduğunu bilmeseydim, biraz seninle gezelim derdim, lakin bizim

33

için bu kedilerin buldukları yerler mahzurludur.

Bu sözleri işidince yüreğime bir hayf-u telaş düşdü. Zira ben ömrümde kedi görmedim. (Viskarandos)'a dedim ki:

— Aman! Bu hayvana tesadüf etmeyelim.

— Seni şimdi bir mahale götüreceğim. Orada büyük kediler göreceksin.

— Aman! Başıma gelen!..

Dehşetimden tüylerim ürperdi. Başladım kendi kendime söylenmeye:

— Ah! Benim izbe ve karanlık bodrumum! A'mâ olan koca fare, Sevgili (Barok), ey benim sükûnet ve istirahatda oturmakta olan arkadaşlarım! Rahat ediniz! Hiç yerinizden hareket etmeyiniz! Benim gibi deli olmayınız! Âlemi göreceğim, seyahat edeceğim diyerek bak başıma neler geldi!..

Koca kahraman yüzüme bakınca kalbimden geçenleri anladı. Bana dedi ki:

34

— Bu koca kedilerin bize zararı yoktur. Zira onlar insanlar tarafından demir kafesler derûnuna konmuşdur. Bu kafeslerden çıkamazlar ki kekeme ve sair fareleri tutup onlar ile oynayabilsinler!..

Her ne hâl ise hayvanat bahçesine geldik. Kimseye sezdirmeksizin ve duhûliye vermeksizin bahçeye girdik. Soğuk münasebetiyle uyuşup da uykuya dalmış olan memâlik hâre hayvanatını göremedik. Fakat beyaz tüylü, iri vücutlu koca ayıları gördüm. Kurtlar da onlara yakın bir mahalde bulunuyorlardı. Kuşlar ise kanatlarını temizlemek ile meşgul idiler. Hele maymunların çığlıkları, gürültüleri, kulaklarımı tıkadı.

Rehberim olan (Viskarandos)'a hitaben dedim ki:

— Büyük küçük düşmanlarımız olan kedileri, diğer hayvanları gördüm. Lakin bunlardan ziyade bizim akrabâ vü ta'likatımızı görmek ister idim. Onlardan kimse

35

yok mudur? Biraz da onları görsek...

(Viskarandos) burunu ucuyla bana büyük bir daire gösterdi. Dedi ki:

— Bu dairede akrabamızdan pek çokları vardır. Hatta onlar 43 kabiledir. Bu kabileler dışlarının birbirlerine müşabebetleriyle tefrik olunur. Sen oraya git, ben şu maymunların odasını ziyaret ederek biraz yiyecek ele geçireceğim. Zira maymunların odası bir fare için münasip ve faydalı şeyler tedarikine muvâffıktır. Gerçi kapı açık değilse de beklerim. Kapıcı gelir, elbet kapıyı açar, o vakit girerim.

O aralık bir şey de çocuklarının birisinin elinden düşmüş, “baba” tatlısı parçası buldum. Sevinerek yemeğe başladım. Ondan sonra biraz daha cesaret alarak akrabamın buldukları daireye yaklaştım. Dîvârı yokladım. Bir fare tarafından açılmış delik buldum. O delikten içeri girdim. Burada müteaddid tel kafesler var idi. Birisinin içinden iyice sesler geliyordu. Hemen oraya koşdum.

36

7

AKRABAYI BULDUM

Bulduğumuz mevsim kış olduğu hâlde girmiş olduğum dairenin harareti yaz zamanı harareti gibi idi. Pek zevkime gitdi.

Kafesler derûnunda bulunan farelerin hallerine dikkatle bakdım: İnce başlı, kısa kuyruklu, uzun bıyıklı, büyüklük de bana yakın fareler vardı. Onun yanında derisi beyaz, acayip bir fare familyası gördüm. Haber aldım ki :

(Sibirya)’nın farelerinden imiş!.. Biraz ötede sıra

37

ile (Norveç, Çaponya) ve memâlik-i saire fareleri celp edilip dizilmiş idi.

Bir diğer kafesde, bulunduğu kafesin tel parmaklıklarına atılır şiddetli bir hayvana rast geldim, meğer bu (hamster) denilen (Almanya)’nın dağ faresi imiş!..

Bu farenin başı büyük, çehresi çok kıllı, bıyıkları ve gözleri çok iri, kulakları büyük ve açık, arkası ve başının kılları kızılca esmer renginde, yanakları kırmızı, ayakları beyaz, gövdesinin her bir tarafında üçer adet beyaz leke olup ön ayaklarının pençelerindeki tırnaklar sair farelerden ziyade büyük ve uzun idi.

Bu hayvanın kafesine yaklaşım dedim ki:

— Ahbap, ne var?.. Bakalım!..

— Ne mi var? Beni memleketimde olduğu gibi uykuya bile koyvermiyorlar!..

38

— Bu ne demek!..

Dedim. Ayakları ile tepinerek dedi ki:

— Böyle birkaç saman üstünde uyunulur mu? Böyle tahta üzerinde yatılır mı?.. Ben ise zemini kazarak köylere yakın bir mahalde, tarlalarda yatıp uyumaya alışmış idim...

— Fakat herhalde burada ma'îşetiniz yani yiyeceğiniz iyidir değil mi?

— Ma'îşetiniz iyidir, diyorsunuz, öyle mi?

Ben buraya geldiğimden beri daha hakkıyla bir yiyecek yiyemedim, bir defa ağzımı buğday ve arpa ile istediğim gibi dolduramadım. İnsanlar diyorlar ki: Her gün bu hayvana verilmek üzere şu kadarlık yiyecek kifayet eder. Hiç düşünmüyorlar ki tabiatın vermiş olduğu bu kesenin derûnu bir lokmada yirmi beş dirhem birden buğday alır. Hâlbuki benim gibi bir hayvanı bu kadar az gıda idare eder mi?..

39

Ne yapayım insan idaresinde kaldım!

Deyup sükût etdi. Şu me'yûs (hamster) i biraz taltif etmek istedim, dedim ki:

— Sizin keseniz pek tuhaf ve güzeldir! İsteddiğiniz gibi dolarsa çehrenize çok güzel yakışır! Manzaranız pek hoş olur!..

Bu sözüm üzerine yırtıcı (hamster) başını sallayarak cevaben dedi ki:

— Bu kese beni çok belalara uğrattı!

— Nasıl?..

— Ben ölesiye mücadele edebilirim, hatta çoban köpeklerine bile karşı koyabilirim, lakin kesem dolmuş, ağzımın içi buğday ile memlû bulunmuş olursa o zaman ısırmaya muktedir olamam. İşte bir gün yine ağzım ve kesem böyle dolu olduğu halde üzerime (Almanya) köylülerinden biri geldi, beni tuttu. Ağzımı boşaltmaya vaktim kalmadı, beni gafil

40

avladı! Ahh! Boşaltabilseydim, onu nasıl ısırır idim. O da görür idi...

Diye, derdini yana yakıla söyledi.

Bunun ile görüşürken yanındaki kafesde diğer bir cins fare gördüm. Dikkatimi celb eyledi. Bu sonradan gördüğüm fare (Kanada) adasından gelmiş misk faresi imiş! Ufak ada tavşanı kadar boyu var!.. Lakin (hamster)daki kabalık bu farede yok, ona nazaran adeta zarif görünüyor.

Uzun kuyruğuna ve arkasındaki ipek gibi tüyelerine ve cisminin yapılışına nazar ederek bunun fare cinsinden olduğuna tereddüt etdim. Cesaret ederek dedim ki:

— Siz fare cinsinden misiniz?..

— Evet, tereddüt etmekte sizi haklı gördüm.

Bazı ulema-yı tâbîyyûn, bahusûs meşhur (Line) beni kunduz ırkından addeylemiştir. Hatta bana uzun

41

bir nam vermiştir. O da (Zibetikus) namıdır. Hâlbuki ben adeta fareyim. (Kanada) köyleri kenarında yaşamakdayım...

Diye cevap verdi. Tekrar sual etdim:

— (Seylan) atasının (kobayları) miskli Hint domuzları kabilesi mensûbâtından olmayasınız?

— Zannetmem, benim ‘âdât-u etvârıma dikkat ederseniz kendiniz gibi bir fareden başka bir şey olmadığımı hükmedersiniz.

Böyle nâfi’ olan mübâhasât-u muhâverâtımıza oda bekçisinin gelmesi hâlel verdi, sözü kesdik. Ben hemen orada yığılı olan otların ve saman parçalarının arasına gizlendim. Karanlık basıncaya kadar kimsenin gözüne ilişmemeye karar verdim.

42

8

BODRUMDA BULUNAN ESKİ KOMŞULARIM

HAKKINDAKİ MÜSTAHERÂTIM

Bulduğum hayvanat bahçesine öğleden sonra bir efendi geldi. Yanında saçları uzun, yanakları al, sıhhati yerinde, gözleri mâi, zekası nâsiye-i hâlimden anlaşılan gayet güzel bir çocuk var idi.

Yanımıza geldikleri zaman çocuk babasına dedi ki:

— Baba lütfet, para ver de şu

43

hayvancıklara biraz tatlı alıp vereyim.

— Sevgili yavrum, şimdiye kadar gördüğümüz hayvanlar için on iki tane kadar (bisküvi) satın alıp verdin artık kifayet eder, hiçbir şeye ihtiyaçları olmayan bu hayvanlar için bu kadar sarfiyat kâfidir. Çünkü ebna-yı cinsimizden kimbilir ne kadar açlar vardır? Biraz da onları düşünmek lazımdır!..

diye cevap verdi. Tekrar çocuk hayretle dedi ki:

— Off!.. Babacığım! Ne diyorsun? Ebna-yı cinsimizden aç adamlarda mı var?

— Zannederim ki şu bulunduğumuz (Londra) şehrinde binlerle aç adamlar vardır. Bunlar uykudan kalkınca akvât-ı yevmiyelerini tedarik etmek için başvurmadık yer bırakmazlar da yine muvaffak olamazlar. Açlıktan helak derecesine gelirler. Oğlum ben sana geçen de

44

başıma gelenleri hikâye eylemedim mi? Hani ya dar ve biraz karanlıkca bir sokağı geçip tersaneye giderken cebime yavaşca bir el girdiğini hisseyledim, demedim mi? Der-‘akab ben de elimi oraya soktum. Hemen senin kadar bir ufacık hırsız yakaladım.

— Hey! Küçük çapkın hey!.. Kuzum babacığım sonra ne yaptın? Polise mi teslim etdin? Yoksa baston ile dayak atarak terbiye mi eyledin?

Bu sözleri işidince kulak kabartdım, zira hatırıma (Bob)‘un küçük (Billy)‘ye hikâye eylediği sözleri geldi. Artık dikkat-ı kâmile ile âtideki sözleri dinlemeye başladım.

— Hayır, oğlum çocuğu dövmedim. Çünkü arkasındaki elbisesine bakdım, parça parça olmuş.

Çehresine baktım: Açlıktan ve meta'ib-i ekdârdan vakitsiz solmuş, gözleri çukura çökmüş idi.

O anda sen hatırıma geldin oğlum!..

45

— Babacığım, benim ile hırsız çocuk arasında çok fark var değil mi?

— Bu farkı sana anlatayım evladım. Bu zavallı çocuğa kim olduğunu sordum. Fezâ'il-i beşeriyenin mukaddemâtı bile biliyor. Validesini, pederini zâyi eylemiş, bîçâre kimsesiz kalmış. Ebi vefâyı ferfe iktidar kazanamamış olduğu hâlde açlık kendini sıkıştırmış, yiyecek yok, yatacak yer yok, dost ve ahbabı yok ne ile geçinsin, ola ola hırsız olmuş! Böylelerinden hırsızlıktan başka ne beklenir? Sen onun yerinde olsaydın ne yapardın?

Çocuk sükûta vardı, başını önüne eğdi, bir müddet öylece kaldı. Sonra mâ'i gözlerini pederine dikerek dedi ki:

— Sonra o çocuğa ne yaptınız?..

— İbtida o günkü zarureti def' ederek hırsızlık etmemesini tavsiye etdim. Çünkü hırsızlığa

46

meyilini mûcib olan şeyler izâle olunursa ya'ni yiyeceği ve rübası tedarik edilirse namuslu bir adam olur. Böylelerinin en büyük düşmanı cehaletdir. Zira ihtiyacını nasıl tedarik edeceğini saika-ı cehaletle bilemediğinden körü körüne hırsızlığa meyl ider. Benim saatcim geçenlerde bi'l-münâsebe çocuğunun fukaraya mahsus sıbyan mektebinde okuduğunu söylemiş idi. Hatırıma geldi. Bu küçük çocuğu elinden tuttum. Mektebe götürdüm. Hocaya teslim eyledim. Ona namus dairesinde ekmeğini kazanmanın tarîkına delalet ve iyi ile kötüyü fark etmek için iktizâ eden nûr-ı ma'ârif ile onu tenvîr edecektir. İşte söylediğim sûretle ve gayet nezaket ile muamele ederek düşmüş olduğu yerden kaldıracaktır.

— Babacığım! Bu yolda hırsızlığa alışmış olan ıslah olur mu?..

— Oğlum, bu yolda tecrübem çokdur. Ekserisinde muvaffak oldum.

47

— Peki bu çocuğa daha başka iyilik edilebilir mi?

— Oğlum bilirsin ki yarın (Londra)'yı bırakıp gideceğiz. Avdetimde o çocuğu tekrar teftiş edeceğim. Eğer mektepde terakki etmiş ise ona dair daha başka şeyler düşünüyorum..

— Aman babacığım! Bugün birlikte mektebe gidip o biçareyi görmek mümkün olmaz mı?..

— Peki, oğlum seni oraya götüreyim.

Çocuk bir müddet sükut eyledikten sonra dedi ki:

— Bir çocuğu, bâ-husûs böyle zâyi olmuş, zulmet cehalet içinde kalmış ve ne yapacağını karanlıkda olduğundan kestirememiş bir biçare çocuğu mektebe kayd-u kabul ettirerek onun terbiye ile adam olmasına hizmet etmek hakikaten çok büyüklük! Acaba bunun yarısı kadar bir iyilik ben de yapabilir miyim?

— Oğlum senin yapabileceğin iyilik gerçi

48

az bir şey ise de yine iyiliktir. Damlaya damlaya göl olur, derler pek doğrudur. Bildiğin bahr-i umman damlalarından mürekkebdir. İşte yavrum, sakın sende böyle düşmüşlere yardım etmekden geri kalma! Biçarelere nazar-ı merhamet ile bakmaktan geri durma! İngiltere'de bulunan senin gibi orta halli çocuklar haftada beş para verseler, (Londra) meydanında kalmış, ahlakî fesada varmış çocuklardan eser kalmazdı!

49

9

ZİYAFET

Hayvanat bahçesinde birkaç haftalar kaldım, daha birçok müddet burada kalmayı arzu eyledim ise de hayvanatı muhafaza memurları bizim gibi farelerin bulunmamasını iltizam ederek etrafı araştırmaya başladıklarından artık bizim savuşup gitmemiz iktiza etdi.

Kedi ve köpek korkusundan meydana çıkamadığımızdan alelumûm farelerin yaptığı gibi biz de tahtelarz gitmeyi tercih ederek yola çıktık.

50

Bir müddet yürüdükten sonra (Viskarandos) birdenbire durup dedi ki:

— Acıkdım, sen nasılsın?

— Ben de öyle.

— Mutlaka bu hanelerin birisine girmeliyiz, işte şu gördüğüm mahal, elbette bizi bir hanenin matbahına isâl eder.

Demesiyle refikimin göstermiş olduğu yolu tutduk, (Viskarandos) önde olduğu halde biz de onu takip ediyor idik. Yolda vahşi oldukları çehrelerinden belli olan iki sincabî fareye rast geldik. (Viskarandos) onlara hitaben dedi ki:

— Bu yolun bizi bir matbaha götürüp götürmeyeceğini lütfen haber verir misiniz?

Onlardan biri cevaben:

— Evet, götürür lakin bu yolun vasıl

51

olduğu hane vü matbah bizimdir. Bizim olan bir mahale ise sâirlerinin girmesine müsaade etmeyiz.

Diğeri dahi ilaveten dedi ki:

— Her kim buradan geçip de oraya girmek ister ise yol mukâta'ası olmak üzere kulaklarından birazını bize bahşetmelidir!

(Viskarandos) ziyadesiyle hiddetlendi cevaben dedi ki:

— Pek güzel benim Sevgili arkadaşlarım!..

Burası karanlık bir yerdir. Sizin parlak gözlerinizden başkasını göremiyorum. Siz de keza: yalnız size şu kadar söylerim ki: Ben zaten mücadele yerlerinde pek çok fedakârlık etmişimdir. Bir hayvandan iki deri alınmaz. Bunun için akdemce kulaklarım delinmiş olduğundan artık tekrar mübareze hacet yoktur! Zannederim!

Bu sözleri işiten fareler (Viskarandos)'un tavr u harekete dikkatle bakmaya başladılar.
(Viskarandos)

52

İşte yavaş yavaş bunların üzerine doğru gidip şu sözleri söyledi:

— Dağ gelinciği ile mücadele ederken kulaklarımı zayi' eyledim. Fakat ben kulaktan oldum ise o hain de can verdi. Siz beni hanenize sevk ederek orada ne bulursam karnımı doyurmaya kolaylık gösterir iseniz hakkınızda çok iyi olur. Yoksa kulaksız bir fare ile dövüşmek kolay olmadığını öğrenirsiniz!

(Viskarandos)'un hali farelere tesir etdi. Artık aramızda dostluk hasıl oldu. Zira düşündüler, şuna karar verdiler:

— Bu fare bizim 'adû-yı ekberimiz, hem de bizden daha kuvvetli olduğu besbelli! Buna yol vermek daha münasip olacaktır.

Ben ise heyecan ile (Viskarandos)'un arkasında duruyordum. Birdenbire kahraman benden tarafa dönüp onlara dedi ki:

53

— Müsaade eyler iseniz dostum (Ratto)'yu size takdim edeyim. Bu benim pek sevgili dostum olup her nereye gidersem benden ayrılamaz. Onun ömür ü hayatını kendi hayatımdan ziyade sakınırım.

Artık bunun üzerine yolumuza devam eyledik. Sincâbî fareler bizi bir deliğe sevk eylediler. Sonra birlikde büyük ve geniş bir matbaha vasıl olduk.

Etraf sükûnette idi.

Matbahı dolaşdık, yemek dolaplarına falan bakdık. Her şey var ama cümlesi iyice kapanmış ve örtülmüş idi. Öyle çabuk ele geçirecek bir şey yok idi.

Zeytinyağı dolu olan bir şişeyi gördüm. Hemen gidip etrafında birçok dolaşp arkadaşlarıma bağırarak dedim ki:

— Ben bir şey keşf etdim!

Bunun üzerine diğer refiklerim da koştular,

54

geldiler. Peş peşe şişenin etrafında on iki defa dolaşdık.

Kahraman (Viskarandos) yanımıza gelip şişenin mantarını çekip açdı, lakin şişenin ağzı dar olduğundan içine baş sığmıyor idi.

(Viskarandos) yanımıza gelip şişeyi açdıktan sonra ondan istifade eylemek üzere uzun kuyruğunu şişenin içine soktu! Çekip çıkardı! Kuyruğundan matbah zemini üzerine zeytinyağı döküldü.

Şu hizmeti fareler tarafında çok alkışlandı.

(Viskarandos) ise böyle sözlere kulak vermediğinden işin daha ilerisine meyl eyledi ve:

—Bu yağı elde etmek için çok gayret lâzımdır. Lakin böyle kuyruk ile iş yetmez. Zeytinyağından daha iyi bir şey bulmalıdır.

Deyip rafa sıçradı, oradaki kavanozlardan

55

birini rafın kenarına götürecek derecede yerinden oynatdı. Biraz daha iterek rafın kenarından aşağıya atmasın mı?! Adeta biz korkumuzdan canımız çıkdı sandık. Fakat matbahın içine yiyecek olmak üzere kavanozun derûnundan birçok şeyler döküldü. Oh! Biz ziyafeti bulduk, ondan istifade için başına çökdük. Bir fare için yemek yemekden başka hiçbir şey leziz değildir.

Ziyafetin ortasında iken matbah kapısında bir ufak patırtı duyduk. Bu patırtının insan ayağından zuhur ettiğini kestirdik, hemen matbahı terk ile firar etdik.

56

10

BODRUMA ADVET

Meskenim olan bodruma vasıl oldum (Barok) ile buluşdum. Başıma gelen vak'aları hikâye etdim.

(Barok) farelerin en sabırlısıdır, sözlerimi kemâlen dinliyordu. Sordum ki:

—Bizim koca fare ne haldedir?

— Biçare 'alil çok fenalaştı. Hatta ağzından bir diş de zâyi' oldu.

— Demek, bir fiçinin çenberini deler iken kırılan dişi zâyi' oldu.

57

—Evet, lakin ağzından bir dişinin zâyi' olmasıyla biçarenin başına başka bir bela geldi.

— Hayrola (Barok) kardeş ne oldu?!

— Ne olacak bilirsin ki: Farelerin dişlerinin alt ve üstü mıkraz gibi birbirini tutar ve birlikte kemirmeye hizmet ederek aşınır. Aşındıkca kesb-i itidâl eder. İşte siz bizi terk edeli zavallı ‘alflin üst dişi çıkıp alt dişi de büyüyüp ağzından dışarıya doğru uzadı. Bunun için bî-huzûr oluyor. Zira yiyecek ne versen kemiremiyor.

— Vah! Vah! Çok acıdım!.. Lakin (Barok) insan yavrularından olan arkadaşlarımız ne âlemedir? (Bob) ile (Billy) nasıldırlar?

— Nasıl olacaklar!.. Zanneder isem bir mektebe gidiyorlarmış, orada sıcak çorba içiyorlarmış! Sonra buraya gelip yatıyorlar!

58

Bu çocuklarda bir ümit görüyorum, lakin hâlleri hâlâ acınacak derecede bulunuyor.

— (Bob) hariçden gelirken öteberi getirmiyor mu?

— Beyaz renginde, üzerinde siyah nişaneler olan bir şey getiriyor, gerek kendisi ve gerek (Billy) ona dikkatle bakıyorlar, lakin onu yemiyorlar! Bilmem o nedir?

Bu benekli şeye baktıkları vakit o kadar memnun oluyorlar ki adeta fareler (rokfor) peynirini gördükleri zaman nasıl memnun olurlar ise bu çocuklar da o beyaz şeyden o kadar mütelezziz oluyorlar.

— Ben o beyaz parçaları evvelleri bodrumda görmez idim, sakın insanların kitap dedikleri şey olmasın?..

— Az kaldı unutuyordum, küçük (Billy) şimdi çiçek zenbili örmeyi öğrendi. Görsen

59

ne kadar istekle yapıyor. Müsahabetleri dahi büsbütün başkalaşdı, büyük kardeşi...

— Aman ses var!! Birisi öksürüyor!!

İşitiyor musun? Bodruma yaklaşıyorlar, ha! İki fakir kardeşler imiş...

(Bob) bodruma girer girmez hemen yatdı.

(Billy) başucuna geçip dedi ki:

— Vah, kardeşim bu öksürüğün seni berbat etdi!..

— Bir şey değil bu da geçer!..

Diye (Bob) cevap verdi.

Çocukların üst ve başları eskisi gibi pis değil idi. Saçları kesilmiş, taranmış tuvalet olmuş. Artık gözlerini saç örtmüyor. (Billy)'nin arkasında bir palto var. (Bob)'un ayağında güzel bir kundura bulunuyor.

(Bob) öksürmekden kıpkırmızı oldu.

(Billy) ona dedi ki:

60

— (Bob) birbirimize sokulalım, paltoyu da üzerimize örtünelim, böylelikle belki biraz daha ziyade ısınırız.

— Kardeşim ben hastalıktan, bu öksürükten kurtulacağımı ümit etmiyorum!..

Deyip zavallı çocuk titremeye ve üşümeye başladı. Gözlerini kapadı. Küçük (Billy) ağlayarak dedi ki:

— (Bob)! (Bob)! Kardeşim!.. Validem gibi sen de hasta olma! Sakın sen de beni bırakıp ölme!

— Kardeşim (Billy) ben ölüp ölmeyeceğimi bilebilir miyim? Ölüm hakkında iştiğimiz sözleri der-hatır eyle kardeşim! Ben evvelleri ölümü düşündükçe korkumdan tüylerim ürperiyordu. Lakin şimdi ölürsem mesut olacağım zannediyorum.

— Aman! Kardeşim sen eksik olma! Sonra ben sensiz nasıl yaşarım?..

61

11

TEBDİLÂT

Bodrumun haricinden bir takım sadâlar geliyordu. Küçük (Billy) bunları dinlemeye başladı. İki kişi şu yolda görüşüyorlardı.

— Efendi, burada bir bodrum, içinde de iki çocuk vardır. Acaba burası mı?

— Bilemiyorum...

— (Billy) yatdığı yerden büsbütün doğrularak bağırdı.

62

— Aradığınız bodrum buradadır!..

Der-‘akab hayvanat bahçesinde gördüğüm efendi ile oğlu bodrumdan içeriye girdi. Efendi, evladının şimdiye kadar ebnâ-yı cinsinden hiçbir ferdi böyle sefalet içinde, bu kadar zarurete düşmüş, farelere arkadaş olmuş, çırıl çıplak görmemiş olduğunu bildiğinden bunları ilk defa olarak görüşünde te’essüf ü te’sirini müşahede etmek ve kalbinde hasıl olan âsâr-ı şefkat ü merhametini görmek üzere dikkatle oğlunun yüzüne bakdı.

(Bob) çabuk yatağından sıçrayıp efendisinin ellerini öpdü, efendi dedi ki:

— Vah! Vah! Evladım siz burada mı yatarsınız?

Böyle yerde iskân olunur mu? Burada ne ateş var ne de örtü. Yazık bu kadar sefalet olur mu?

(Bob) cevap vermek istedi ise de öksürük mani olmagla bir şey söyleyemedi. (Billy)

63

hemen ve ebe tasaddi ederek dedi ki:

— Ne yapalım efendim? Bizim buradan başka yerimiz yok!

— Evladım sizi görmek için hiç kimse gelmez mi?

— Hayır, efendim hiç kimse gelmez. Bizim refiklerimiz farelerdir.

Efendinin mahdumu hiddetle bağırdı:

— Fareler mi?

Bu söz bana dokundu, güya ‘uluvv-ü cenâbıma tesîr eyledi. Bizim (Barok) hiç aldırmadı.

Çocuk sözünde devam etdi:

— Babacığım, bak, bak!.. Böyle yerde yaşanılır mı?

İşte bir korkunç delik!.. Fare deliğine benziyor!

Pederi eğilip (Bob)’un nabızlarını tutdu.

Ve:

— Yavrum sen hastasın, sana itimâm ile

64

bakmak lazımdır. Seni bir hastahâneye yollayayım. Orada güzelce baksınlar!..

Dedi. (Bob) cevaben:

— Efendim lütfunuza teşekkürler ederim. fakat müsaade buyurur iseniz kardeşim (Billy) dahi benimle beraber bulunsun.

— Evladım hastahaneye sağlam adamları almazlar. Onun için kardeşin seninle beraber bulunamaz.

—Öyle ise efendim, ben burada kalmayı tercih ederim. Zira kardeşimden ayrılamam.

Dedi. O anda keremkâr efendinin mahdumuna bakdım. Pederini bir kenara çekip:

— Babacığım, bu biçarelere bir mahal-i mahsus kirâlamaya muktedir değil miyiz?

Dedi ve cebinden birkaç şey çıkardı. Hafif bir seda ile babasına dedi ki:

— Halamın bana verdiği yılbaşı hediyesi işte bunlardır. Bu yetişir mi?

65

Bu sözleri söyler iken çocuğun sesi titriyor ve boğuk boğuk söylüyordu. Pederi evladının mâ'i gözlerine bakarak şu yolda cevap verdi:

— Evet, bunların sıcak bir mahalde ikamet etmesine kifâyet eder. Ben de onların o mahalde yiyecek ve içeceklerini temin ederim

— Oh! Babacığım, iş oldu, bitdi, yazık! Bak şu çocuklara soğuktan telef olacaklar. Ben teknil eski elbisemi bunlara vereceğim.

Keremkâr efendinin nasiyesinde oğlunun sözlerine muvafakat 'alâ'imi göründü. Sonra yetim çocuklara dönerek burada kendilerini bir gece bile bırakmayacağını söyledi. Bunları, bir fakire kadının hanesine götürmeye karar verdi.

Zavallı (Bob) soğuktan, açlıktan za'if

66

düşmüş olduğundan söz söylemeye kudreti kalmamış idi. Hemen teşekkür ederek efendisine her hâlde mutâvaat edeceğini güç hâl ile bildirdi. Ve ilaveten dedi ki:

— Efendim, terk etmek istemediğim mektebe dahi gidebilecek miyim?

— Şüphe yok oğlum, mektebine devam edersin. Merak etme, ben suret-i daima da İngiltere’de ikamet etmediğimden her gün sizi göremem. Fakat sizin her hâlde istirahatınızı ve tahsil-i maarif etmenizi temin ederim. Şimdi dediğim kadının hanesine gidelim de sizi oraya teslim edeyim.

Dedi. (Billy) bir çığlık basdı, sevincinden çocuklara mahsus bir tarz ile izhar-ı şâd-mâni eyledi ve:

— Sıcak, aydınlık bir oda, a’lâ pişmiş bir çorba, güzel yiyecekler, oh ne a’lâ! Ne a’lâ ! Bizim için ne büyük bir lütüfl!..

67

Diye söylenmeye başladı. Gözleri ile de etrafı araştırıyordu. Efendinin mahdumu (Billy)‘ye hitaben dedi ki:

— Ne arıyorsunuz? Durmayıp iki tarafınıza bakınıyorsunuz?

— Küçük efendi! Gitmezden ikdam-ı ekser zamanımı aralarında geçirdiğim koca fareyi ve onu çöp ile eyleyiden sırtı benekli fareyi bir kerecik daha göreyim. Resm-i vedâyı ifâ edeyim diye bakınıyordum.

Dedi.

68

12

MA’RÛF MAHALLERE BİR SEFER DAHA

(Barok) bodrum refiki olan küçük (Billy)‘den ayrıldığı için ziyadesiyle müteessir oldu. Ben de ona bu hususa dair tesliyet-bahşa sözler söyledimse de derece-i tesîrini bilemiyorum.

(Barok) bizim sözlerimize kulak asmayarak gündüzleri bir çok vakit mağazada ve biraz da bodrumda eğleniyor idi. Ekser zaman saman ve otları karıştırdığını, toprakları delmekle meşgul olduğunu gördükçe:

69

— Küçük (Billy)‘yi arıyor! Diyerek latifeler ederdik. Kış eyyâmını geçirdik.

Bir gün koca fareyi mağazada ölmüş bulduk! Filhakîka ömrü şu ihtiyarlık, a'mâlık ile kendisine bir bâr-ı sakîl olmuş idi. Ondan kurtuldu.

İlkbaharın vürûdunda bir sabah eski arkadaşım kahraman (Viskarandos)'u ziyarete gittim. Beni görünce ziyadesiyle memnûn ü mesrûr oldu. Dedi ki:

— (Ratto) sen ekseriya memalik-i ecnebiyeyi ziyaret etmek ve birlikde bulunmak arzusunu söyler idin. İşte o münasip zaman şimdi geldi. Bir gemi yakında demir alıp yola çıkacak. Gemide bulunan fareler ile sözleşdim, bana haber verecekler, sen de gelir isen birlikde güzel bir sefer veririz. Kapudan tabiat sahibi bir adam imiş! Farelerin kemirebileceği birçok şeyleri gemiye yükletmiş, haydi söz ver bakalım birlikdeyiz, değil mi?

70

— Ben sizin bendenizim. Emrinizi ifâya hazırım. Acaba (Barok) için de yer bulunabilir mi?

— Yer çok, bizim gibi başka bir çok fareler daha gemide barınabilirler. Bâ-husûs (Barok) gibi iyi bir arkadaşı her daim sıyânet etmek lâzımdır. Korkma! Kimse ona hakaret edemez, ben onun arkasındayım.

Dedi. Çabuk koştum bodruma gelip (Barok)'a işi anlatdım, sefine ile birlikde bu seferde bulunmamızı söyledim. (Rusya)'ya kadar gidileceğini ilave etdim. (Barok) teklifimi kabul etmedi. Canım sıkıldı. Dedim ki:

— Sen burada kalıp ne yapacaksın? Zayi eylediğin (Billy)'yi bulamazsın. Nafile bekleme!

— Biliyorum! Artık (Billy) buraya gelemez.

Deyip me'yûsâne başını salladı. Ne yapalım (Barok)'dan artık ayrılmak iktiza ediyor.

71

Vedalaşip ayrıldık. Diğer refikanın yanına gelip:

— Bir sefere çıkıyorum ki gideceğim yer ne taraftadır bilmiyorum, bakalım (Rusya) fareleri bol bol yiyecek bulurlar mı?

Diyerek onlara da veda ile ayrıldım.

AZİMET

(Viskarandos) ile sahile indik, gazlar yanmış, gece olmuşdu. Başımız üstünde gûnâgûn kevâkib ile rûy-ı semâ tezeyyün etmiş idi.. Hâsıl-ı bir güzel gece idi. Hatta hilal biraz büyümekte ve nurunu denize aks ettirmekte idi. (Viskarandos)‘a dedim ki:

— Bizim gemi nerededir?

— İşte şurada duruyor, fark edemiyor musun?

73

— Hah! Gördüm, oraya nasıl gideceğiz? Ben yüzmek bilmem!

— Yüzmek lazım değil, bak! Önümüzde bir karaltı var, işte o geminin halatıdır. Gemi onunla sahile bağlıdır. Bu ipe tutunarak gemiye gireriz.

Gördüğümüz ip vasıtasıyla gemiye dâhil olduk. Pek çoğu benim ırkımdan olan fareler ile içerisi dolu idi. Adeta gemicilerden ziyade fare mevcut idi. Sincâbî fareler bir tarafda, siyah fareler diğer tarafda ayrı ayrı bir mahal intihâb etmişlerdi.

Artık (Viskarandos)‘u çok göremez oldum. Kapudanın kamarasına yakın bir mahal intihâb edip yerleşdim. Filhakîka burası benim için çok tehlikeli ise de ‘âkilâne hareket eder isem tehlikeyi savuşturacağımı cezmediyor idim. Hemen orada bulunan bir deliği tevsi’ ederek geminin sâ’ir mahalleriyle dahi münasebet peyda eyledim.

74

Geminin kapudanı geldiğini, iskelede verdiği emirlerden anladım. Biraz sonra kamarasına geldi. Kamaraya giderken kapudanı tanıdım. Zira o mâ’i gözlü güzel çocuğun pederi, ya’ni hayvanat bahçesinde görmüş olduğum efendi idi. Zannedirim kapudanı tanıdığımdan dolayı nasıl sevindiğimi söylemeye hacet yoktur. Acaba (Billy) ile (Bob) dahi burada mı diye boşu boşuna dikkat ile etrafa bakındım. Gemi demir alıp hareket etdi, benim için yeniden yeniye bir his hâsıl oldu.

Kapudanın mahdûmu gündüz gayet şen ve mesrûr iken şimdi mahzun ve mükedder bulunuyordu. Gâh güverteye çıkıyor, gâh kamaraya iniyor, hiçbir yerde durmayıp baş

ağrısından şikâyet ediyordu. Yatağa girip erkenden yatdı. Ben onu hasta oldu zannettim. Fakat ertesi günü pek mesrur ve şetâretli olarak uyandı.

75

Geminin hareketinden sonra denizde şâyân-ı dikkat bir şey geçmedi. Kapudanın mahdûmu her gün birkaç saat kamarada oturur, kitap dedikleri şeylere dikkatle bakıp meşgul bulunurdu. O kitaplara bakar iken gâh sevinç gâh gurur ve gâh korku ve şiddet gibi hâller irâ'e ederdi. Ben bu hâllerden bir şey anlamazdım.

76

14

MÜTHİŞ BİR HABER!

Yalnız geceleri kahraman (Viskarandos) ile mülakat edebilir idim. Zira gündüzleri meydana çıkmak pek mazarratlı idi. Yine bir açık gecede (Viskarandos) ile buluşduk. Bana sual etdi ki:

— Gemi seferi nasıl?

— Pek güzel.

— Ben pek hoşnut değilim, dört gözle vasıl olacağımız mahali bekliyorum.

77

— Ne için böyle söylüyorsunuz kahraman cevapları? Biz burada rahat değil miyiz?

— Ben bir kaç gün mukaddem iki gemicinin muhâveresini işitdim, sözlerini dinledim. Kediden ziyade bu sözleri beni ürkütdü.

Dedi, başını eğip bir müddet düşündü. Ba'de dedi ki:

— “Fare zehri tedarik edelim!” diyorlardı.

— Bu pek müthişdir!

Dedim, ziyadesiyle ürküdüm. Zira benim mevki'im geminin kapudanının kamarası yanında bulunduğundan daha ziyade mahzûrludur, korkuludur, ama çok şükürler olsun kaptanın mahdûmuna ki her gün kitap ile meşgul olup fareleri düşünmüyor.

Bir sabah geminin çarhları durdu, geldiğimizi anladım. Dışarıya çıkmak için dört gözle geceyi bekledim.

78

15

(PETERSBURG)‘UN İLK SOKAĞI

(Petersburg)‘a gider iken gemide (Rusya) farelerinin birisiyle ahbap oldum. İsmine (Visky) denilen bu (Rusya) faresinden çok istifade etdim. Gemimiz (Petersburg) rıhtımına yanaşıp hamûlesini boşaltıncaya kadar hiçbir fare deliğinden harice çıkmadı. Sabahdan akşama kadar haricdeki şemane ve gürültüyü, gelenlerin meşî vü seyri âsârını geminin karinesinde dinler idik. Akşam oldu, ortalık

79

karardı. Gemiden karaya uzatılmış bir halatı köprü ittihâz ederek yavaş yavaş harice çıktık. Artık tehlikeli ve âdeta mahbesden ibâret bulunan şu gemiden kurtulduk.

(Visky) önde (Viskarandos) onun yanı başında olduğu halde şehre daldık. Fakat bunlar o kadar sür’atle gidiyorlar idi ki çok defa ben onları gözümün önünden gâib ediyordum. Çünkü yollarda tesadüf etdiğim şeyleri görmek için bir müddet duruyordum. Amûdî taşlar ve heyâkil vesair antikalar ile ziynetlenmiş olan bu şehrin manzarası pek hoş idi. Yahut iki günlük ömrü olan benim gibi farenin nazarına hoş görünmüş olmalıdır.

(Visky) benden tarafa dönüp dedi ki:

— Bu şehir sonradan yapılmıştır. Eski zamanlarda bataklık idi. Hatta kazıklar üzerine bina kurulmuştur.

80

Ekser zamanlar karların erimesinden şiddetli tufanlar hasıl olup binler ile fareler ve insanlar bile helâk olurlar.

— Ben ise (Petersburg) pek hoşdur diyordum. Lakin bu sözünüz üzerine bizim (Taymıs) nehri civârındaki bodrumun daha hoş olduğunu tasdîk edeceğim geliyor.

Dedim.

81

(PETERSBURG)'DA BİR MATBAHI ZİYARET

(Visky)'nin refakatinde olarak (Petersburg) hanelerinden birine girdik. Doğru matbaha gidip gizlendik. Burasının sıcak olması beni ziyadesiyle memnun etdi. Bulduğum mahalden herkesi seyir eder idim. Bu hanenin ahvaline kesb-i ittlâ etmeyi çok arzu etdim.

(Visky)'ye dedim ki:

— Yahu burada ne çok hizmetçi var: Bak! Bak! Şurada mâ'i elbise giymiş, sol

82

kolu altındaki üç düğmesi gümüş, belinde ipekten ma'mûl kuşak olan zat kimdir?

— Bu arabacıdır. Onun etrafında gördüğün gençler de sürücülerdir.

(Viskarandos) cevaben dedi ki:

— Buradaki hizmetçileri saydım, hâlâ sonunu alamadım, yeniden yeniye adamlar geliyor. Başka başka lisanlar söylüyorlar, her birinin de elbisesi ayrı ayrı renktedir. Hesabıma hâle verdiler. Bir türlü muvaffak olamadım.

— Dediğiniz pek doğrudur, en zeki bir fare bile bunları ta'dat etmekden aciz kalır. Hatta ben bile (Rusya)lı olduğum hâlde bunları saymaktan ve çoğunu tanımaktan acizim.

Matbaha hiç uğramayan mümtaz zevâtı bilmek için istifsâr eylediğimizde dedi ki:

— Burada çocukları terbiye etmek için

83

bir (Fransız) mürebbiyesi, tahsil-i ilim ettirmek için (Almanya)lı bir muallim, aileye mahsus bir tabip daire müdürü ve katibi, hanımların hususi hizmetkârları, çocukların lalaları, âdi hizmetçiler, bekçiler, kapıcılar, berberler, arabacılar ve seyisler vardır. Bunlarda hanımların başka efendilerin başkadır. Bundan sonra çocukların hizmetçileri, dadıları, dayeleri, muallimlerin hizmetçileri, aşçılar ve yamakları, ekmekçi ve biracılar, sofracılar, musîka ustası bunların da kendilerine mahsus hademeleri vardır..

Bu esnada bulunduğumuz matbaha bir uşak geldi. İyice saklanarak bakalım ne olacak diye muntazır olduk. Bağırarak dedi ki:

— Yuan! Neredesin! Yuan! Yuan !

Arabacı orada oturuyordu, başını kaldırıp bakdı, bir şey olmamış gibi yine aşağı

84

indirdi. Yine o adam bağııyordu:

— Ayol! Hanım bayıldı! Efendi su emr ettiler, kilerci Yuan nerededir? Çabuk onu bulunuz!

Aşçı yamaklarından biri:

— İşte Yuan

Diye masanın altına girip orada uyumuş olan bir adamı gösterdi. Uşak ayağıyla dürterek:

— Kalk tembel adam! Hanım bayıldı, efendi su emr etti. Çabuk gümüş tepsi üzerine bir bardak su koy, al, gel!

Yuan ağır, ağır kalkdı, esneyerek, gerilerek gözlerini oğuşturdu, raftan bir bardak alıp su ile doldurdu.

— Gümüş tepsi nerede?

Diye bağırdı, daire müdürü hiddetle:

— Sofracıdan bir tane isteyiniz, çabuk olunuz!

85

— Acaba sofracı nerede?

Diye uşak ile beraber sofracıyı aramaya başladılar. Sofracıyı içki içmekte buldular, kilerci telaşla:

— Hanım bayılmış, çabuk bir gümüş tepsi ver, bir bardak su götüreceğim.

Dedi. Şiddetli bir çingirak sedası işitildi: kilerciyi telaş aldı:

— Hazır efendim, hazır!

Diye bağırmaya başladı.

Sofracı ile beraber odaya girip bir gümüş tepsi aldı. Üzerine su ile doldurduğu bardağı koyup kendinden büyük olan diğer bir uşağın arkasına düşdü. Hanıma su götürdü!..

O esnada bir hizmetçi geldi. Arabacıya hitaben:

Çabuk hayvanları arabaya koş! Hanım gezmeye çıkacak!

86

Dedi, doğrusu evin içinde elli altmış hizmetçisi olan bir hanım, istediği bir bardak suyu bulup içinceye kadar çekilen bunca meşakkat ü metâ'ib arasında o suyu içmekden vazgeçmiş, çabuk kendisini sokağa atmayı kurmuş olduğuna şaşdım.

Benim şu hayret ü ta'cibime (Visky) geldi, dedim ki:

— Benim zannıma göre iki el on iki hizmetçiden iyidir.

Gece oldu, artık bizim de çıkmak vaktimiz geldi. Matbahta kimseler kalmadı. (Viskarandos) ve (Visky) ile beraber üçümüzde pek acıkmış olduğumuzdan derhal delikden çıktık. Ben:

— Sofracının içtiği içkiden içmek istiyorum. Zira sofracı çok hazzetmiş idi. Onu görelim.

Dedim. Sofracı başının bırakmış olduğu kadehin içindeki içkiye bıyıklarımı daldırdım, biraz içtim:

— Pek fena şey değilmiş!.

87

Dedim. Bu esnada (Viskarandos) bir taâmı ekl etmekle meşgul idi. Ona:

— Yediğinden biraz da bana bırak!

Dedim. Biraz bıraktı, yedim, bu adeta lahana çorbası gibi bir şey idi. Bu aralık (Visky) bana:

— Haydi kardeşim, zaman müsait iken çıkarım, şehri dolaşalım.

Dedi.

88

(PETERSBURG)'DA BİR CEVELAN

(Petersburg) sokaklarını gecenin sükûnetli bir vaktinde gezmekte iken dükkânların mağazaların duvarlarında sahiplerinin sanatını meş'ar bir takım yazıları ile resimler gördüm, (Rus) militanın nakkaşlıktaki mahareti hayretimi mûcib oldu.

Biraz ileriye gitdiğimizde mükemmel çarşılara tesadüf edip her tarafını gezdik. (Visky) benden tarafa başını çevirip dedi ki:

89

— Ben sizi kış eyyâmında gezdirmek ister idim. Zira diğer memâlikten vürûd edenlerin nazar-ı hayretlerini ancak buranın kışı celbeder. O zaman çarşılarda satılmakta olan balık ve tavuk gibi yiyeceklerin cümlesi buz tutmuş olduğunu ve bunları balta ile kırdıklarını görür idiniz!.

— Demek burada kış pek şiddetli olur?

— Evet, çok soğuk olur! Burada insanlar soğuk korkusundan yüzlerini bile kürk ile örterler! Hatta burnun ucu bile bir parça örtülme de açık kalsa hemen donar, akıbinde o adam müteessiren helâk olur. Hakikat kardeşim buranın soğuğu hiçbir yerde görülmiş şey değildir. Eğer burnu donmuş bir zavallıyı serîan deleke ederek (oğuşturarak) ısıtmazlar ise dediğim vechle hemen terk-i hayat eder.

— Hakikaten hayreti mûcib bir hâl ise de ben görmek istemem!

90

— (Rusya)lılar pek şen adamlardır. Böyle soğuk zamanlarda muzdarip olacaklarına bilakis mahzûz olurlar.

(Viskarandos) arkada kalmış idi. Koşarak yanımıza geldi. (Visky) burnunun ucuyla ilerdeki sokağı göstererek dedi ki:

— Şu sokağın alt tarafındaki haneleri görüyor musunuz? İşte bunlar (Rusya)'nın eski sefâyini, (Petersburg)'un ilk binalarıdır.

— Sahîh, ben de bunları görmek arzu eder idim.

Dedim, (Visky) bizi bir kulübeye götürdü, kapısı muntazam olmadığından deliklerden içeriye girmemize hâil olmadı. (Viskarandos) dedi ki:

— En eski sefine dediğiniz bunlar mı? Bunlar ne acayip şeyler?!

Ben de:

— Adeta çocuk oyuncağına benziyor!

91

Dedim, (Visky) ilaveten dedi ki:

— Malûm A! (Ruslar) “Bir meşe ağacı bir palamutdan olur!” derler. Ve Büyük (Petro) zamanından beri kalmış olan bu sefine ve topları muhafaza ederek nazar-ı ibretle bakarlar.

— En eski haneleri hangisidir?

— İşte!

Deyip (Visky) burnu ile bizzat Büyük (Petro) tarafından şehrin yolları yapılmadan mukaddem inşâ olunan haneyi gösterdi.

Sa’y ü gayretin mahsûlâtı müte’accibâne seyir eder iken semada hafif bir kırmızılık zâhir oldu. Bunun fecr-i kâzib olduğunu anladım. Bu farelerin yollarına, deliklerine çekilmelerine bir alâmet olduğundan ve zaten satıcılar başlarına almış oldukları tabla vesaire ile yollara döküldüğünden biz de hanemize girmeye mecbur olduk.

92

18

HABERİMİZ YOK İKEN GEMİYE GİRDİK!

(Viskarandos) cesur bir kahraman olduğundan refikımız (Visky)‘nin taht-ı idaresinde bulunmaz idi. Sokaklarda yalnız gezer. Onun için muhatabın olup olmaması da müsâvidir. Mu’tâdı üzere her zaman avdetinde tesadüf ettiği vakayı bize hikâyeye eylerdi.

Bir gün telaşla yanımıza geldi, adeta bir hazine bulduğunu, bir büyük keşfiyâta mazhar olduğunu söyledi. Borsa dairesinin arkasında demir parmaklık ile

93

insanların duhûlüne hâil olan bir mahal bulmuş, buraya farelerin çok kolaylıkla girebileceklerini dahi tahkîk etmiş.

Ertesi gece birlikte oraya gittik, bilâ-vukû'at içeriye dâhil olduk. Hakikaten burası şaşılacak bir mahal!.. Kâmilin (Rusya)'nın ithalatı ve ihracatı burada tecemmü' etmiş!. Çin çayları, Arabistan kahveleri, Hint şekeri sandıkları ve kakuleler, karanfiller, paket paket dolmuş!.. Hele Hint'in misk kokuları burunumuzu doldurdu.

İhracat için tahsis olunan mahale gitdik, burası da kürklerin enva'ı, kâvsalenin her çeşidi, çerviş yağ tulumları, buğday çuvalları ile memlû' idi.

Sabah olmaya başladı, biz hâlâ müte'accibâne oralarda dolaşmakta idik. Birdenbire ayak patırtıları, insan sesleri çoğaldı. Geç kaldığımızı anladım. Arkadaşlarıma dedim ki:

94

— Geliniz, şu buğday çuvalına girelim, bugün günümüzü onun derununda geçirelim. Akşam olunca tekrar gezeriz.

(Viskarandos) teklifimi kabul etdi. Çuvala girdik, sessizce çuvalın içinde oturur iken insan sesleri bize ziyadesiyle yaklaştı, ben korkup arkadaşşıma sokulmaya başladım. Birdenbire bizim derûnunda bulunduğumuz çuvalı sarstılar. Ba'de kaldırdılar, ben artık kendimi kayıp etme derecesine geldim. (Viskarandos) :

— Arkadaş bitdik, bitdik.

Dedi. Tüyleri ürperdi. Bizim çuval havalandı. Yerimizden kalkdık. Me'yûsâne dedim ki:

— (Viskarandos), (Viskarandos) şimdi ne yapalım?

Değirmene gidiyoruz! Ah o değirmenin o koca taşları arasında kalırsak halimiz ne olur!

—Hiç telaş etme! Sükûnet her yerde işe yarar!..

95

Diye teselli etdi. Bu dehşetli seyahat çok sürmediyse de bana bir asır kadar geldi. Çuvalın içinde gidiyoruz, bilmem neredeyiz, arası biraz geçdi, çuval tekrar şiddetle havalandı, birdenbire yere atdılar, ben de artık takat kalmayıp bayılmışım. Bir müddet kendime geledim, neden sonra biraz açıldım, çuvala girmek re'yini kendim verdiğimden hele refikımı da belaya uğrattığımdan pek me'yûs idim. Çok ağladım.

Arkadaşım gayet cesur ve sabırlı olduğundan bana dedi ki:

— (Ratto) sen telaş eyleme! Buraya zaten seni ben sevk itdim, re'yim ile yola çıktık, yol hâli her daim müsâit bulunmaz, kâh iyi, kâh fenadır, bunlara katlanmalıdır.

Refikimın sözleri biraz beni teskin etdi. Filhakika biraz sonra da ümit görünmeye başladı.

96

— Acaba nerede bulunuruz?

Dedim. (Viskarandos) cevaben dedi ki:

— Zannederim yelken gemisinde bulunuyoruz. Zira bocurgat sadası işitiyorum.

— Evet, ben de zift ü katran kokusu hissediyorum. Galiba bir sefinenin sintinesine atıldık!

Dedim. Etrafı dinlemeye başladım. Gemiye dalgaların çarpmasını işitdim. Bir müddet sonra gemi de hareket etdi.

97

19

FIRTINANIN ENCÂMI

Gemi ile gitmekte olduğumuz müddetce (Viskarandos) hiç ses çıkarmayıp buğday yemekle meşgul oldu.

Yola çıktığımızın ikinci günü şiddetli bir rüzgâr ile fırtına çıktı. Kimi yolcu şaşırıldı, dalgaların hücumundan sallanıyor, çıldırılmış bir at gibi seğirtiyordu.

Tuzlu sular sintineye girmeye başladı. Biz artık su içinde yüzmeye mecbur olduk. Gece

98

gündüz geminin taifeleri tulumba işletip sa'y ediyorlar idiyeler de gemi içinde su azalmayıp çoğalıyordu.

Güvertede sedâ artdı, insanların feryâd u figânı âsmânı tuttu. Biz de artık büsbütün şaşırıldık.

Bir çok sedâ birden:

— Tutunuz! Alınız! Geminin selameti için bunları atınız!

diyorlar. Bizim çuvalları denize atdılar. Zaten biz çuvalların iplerini yiyip inceltdiğimizden suhûletle kopup çözüldüler. Buğdaylar, fareler cümlemiz suyun yüzeyine çıktık!..

Bir iki dakika zarfında buğday deniz içerisinde kayıp oldu. Biz yüzerek bir müddet mukâvemet etdik ise de kuvvetimiz artık kalmadı. Helâk olmak yüz gösterdi. Fakat birdenbire önümüze bir büyük fıçı tesadüf etdi. (Viskarandos) bu müteharrik adayı görünce

99

ziyadesiyle memnun oldu, fıçının bulunduğu yere doğru yaklaşarak, ıslanmış olduğumuz halde titreyerek fıçının üzerine çıktık. Etrafa bakıp:

— Eyvah, hiç kara görünmüyor! Denizin kabartısı artmakta, açlık da yakamızı sarmakta. Ne yapalım?

Dedim. (Viskarandos) cevaben:

— Hem gider, hem de bu fıçıyı yeriz!

Diyerek teselli verdi. Sabah oldu, ümidimiz arttı, etrafa daha dikkatlice baktım, müteharrik adamızın sahile yaklaştığını gördüm, dalgalar sükûnete ermiş idi.

(Viskarandos) dedi ki:

— Sahile kadar acaba yüzebilir miyiz?

Bu sözünden ziyadesiyle korktum ve:

— Yok, yok yüzemeyiz. Tehlike daha tekmîl

100

olmamışdır, sular ile pençeleşecek kadar kuvvetimiz yokdur.

Dedim. Fakat ben bu sözleri henüz bitirmiş idim ki dalgalar fıçıyı bir kaya parçasına çarpıp bizi denize dökdü, bi'l-mecbûriye canımızı dişimize takıp yüzerek sahile çıktık.

Orada geniş bir nefes alarak:

— Artık bundan sonra gemiye binmek benim için kabil değildir.

Dedim.

101

20

ÖLÜ MÜ? DİRİ Mİ?

Sahil kenarında bulduğumuz bir (necmü'l-bahr) parçasıyla karnımızı doyurduk, gemiye girdiğimizden bu ana kadar içmediğimiz cihetle fena hâlde susamış idik. Gerçi soğuktan ve yorgunluktan bir adım atmaya muktedir değil isek de susuzluğumuzu def' için şehre sokulmaya mecbur olduk. Bir büyük hanenin önüne geldiğimizde (Viskarandos) dedi ki:

— Behemehal bu hanede içecek su bulunur, içeri girelim.

102

Haneye duhûl için delik deşik araştırmaya başladık, kapının alt tarafında fare kardeşlerimizden birisinin eser-i mahareti olarak bir delik gözüme ilişti. Ben böyle bilmediğimiz bir delikten geçip bir muhâtaraya dûcâr olmamak için dikkatle içerisini tarassuda başladım. Kapının içerisinde bir tulumba ve önünde su dolu bir delikli taş olduğunu gördüm. Kahraman (Viskarandos) hemen gidip teşne olduğumuz suya kavuşmamızı söyledi. Ben muhterizâne bir harekette bulunup dedim ki:

— Haydi içeri gidelim: fakat şu karşımızdaki bahçe kapısı kapanır ise tekmîl yolumuz mesdûd bulunur. Bunun için girdiğimiz yerden başka bir de çıkacak mahal tedarik etmeliyiz.

— Korkma, gel, susadım. Hazır suyu buldum, içelim! Dedi. Benden evvel delikten geçip suya kavuştu.

103

Etrafa bakınarak (Viskarandos)'u takip etdim. Tamam suyun başına yaklaşacağım zaman elleri cebinde bir genç adam, arkasında birkaç köpek olduğu hâlde bahçe kapısından zuhur etdi. Ben bunları görür görmez geldiğim yerden firâr etdim.

(Viskarandos) bunları görünce yıldırım gibi bir süratle tulumbanın arkasına koşup saklandı. Ben deliğin önünde telaşla titreyerek bunların hâlini seyir ediyordum. Biçare (Viskarandos)'un bu kadar köpeğin önünde ne yapacağını düşünüp şaşıyordum.

Genç adam (Viskarandos)'u gördü, çok sevindi. İnsanların ne garip tabiatları var, müdafaaya gayr-ı muktedir bir mazlumu görmekle ne kadar memnun oluyorlar idi.

— Vay! Ne a'lâ! Burada bir büyük fare varmış!

diye ilan-ı meserret etdi. Yanındaki köpeklere hitaben:

104

— Haydi (Karlo) şunun işini bitiriver!

Deyip elindeki baston ile (Viskarandos)'un arkasından iterek saklandığı köşeden meydana çıkardı ve müteaccibâne bir tavır ile hareket ederek:

— Vay! Canı çıkmış!

Diyerek irkildi, (Viskarandos)'u kuyruğundan tutup “Ölmüş mü?” diye muayeneye başladı. Etrafında bulunan köpekler hırlamaya ve üzerine doğru sıçramaya başladılar. Şikârlarını parçalamak için birbirine rekabet ediyorlardı.

Genç adam gülerek dedi ki:

— Bu fare çok kavgacı! Zira kulaklarını kemâlen gâip eylemiş. Ah! Ölmeseydi köpekler ile mücadelesini seyir eder idim.

Delğin haricinde bu vukû'âtı müşâhade ediyor ve kendi kendime:

— Ah(Viskarandos)! Böyle bir mahalde bulunduğumu

105

ve seni böyle bir halde gördüğümü hiç unutmuyacağım.

Dedim. Genç adam (Viskarandos)'u biraz daha yukarı kaldırıp sallamaya başladı ve:

— Karlo, Ruber, Sezar hazır olunuz!

Arş!

Deyip arkasında gizlediğim deliğe doğru fırlatıp atdı. Ölmüş zan edilen (Viskarandos) daha yere düşmeden gözlerini açdı. Süratle benden tarafa firar etdi! Arkasından köpekler rüzgâr gibi seğirtiler ise de çoktan şikârlarını kayıp etmişlerdi.

Genç adam ise ölü zan edip de yere atdığı farenin birdenbire sıçrayıp kaçtığını görünce çığılığı basdı. Köpekler artık bizi takipten vazgeçdi. Biz de süratle bu haneden uzaklaşıp emin olduğumuz bir mahalde genişçe nefes aldık. (Viskarandos)'a dedim ki:

106

— Arkadaş yaralı mısın?

— Hayır, arkadaş yaralı değilim! Fakat hızlı atıp yere düştüğümünden biraz zedelendim. Hele çok şükredelim ki sokak kaldırımını değildi.

Bu genç seni baş aşağı tuttuğu zaman nasıl tahammül ettin? O zaman sen diri iken ölü manzarası almışdın?

— (Ratto) eğer kendimi ölü gibi göstermemiş olsa idim ne yapardım? Bu kadar köpeklerin karşısından başka sûretle kurtulmak mümkün müdür? Hâlbuki ben en vahşi hayvanlar ile güleştim, bu kadar sıkılmadım!

— Bari bu kadar sıkıntı çekdin, su içebildin mi?

— Ne gezer! Bari şu uzakta gözükken tarlalara gidelim de handek kenarında bulunan sulardan içelim.

Deyip ileri hareket etdik. Hele bu sefer tehlike-

107

sizce suya kavuştuk. İttikçe yeniden hayat-ı taze bulduk. (Viskarandos)'a dedim ki:

— Acaba biz neredeyiz? Dikkat ediyorum da şu görülen hanelerin tarz-ı inşasını (İngiltere) hanelerine benzetiyor, biz yine (İngiltere)'ye geldik zannediyorum.

— Sahîh! Beni hırpalayan genç de İngiliz idi.

—Aman sen de! Şu herifi hatırıma getirme!

(Ratto) bu genç hakkında pek ağır söylüyorsun?

— Zannetmem! Zira rahm ü şefkati olan bir adam, müdafaaya iktidarı olmayan bir mazlumun kadrini hoş görmez!

— Hakkın var! (Ratto)!

Dedi. Biz böyle hasbihâl eder iken arka tarafımızda bulunan çit içinden ince bir ses işitdik:

— Bu sesi bileceğim!

Deyip etrafıma bakındım. (Aliluvizân)'ı gördüm.

108

21

ÇOBAN NEV'İNDEN BİRİSİ

(Aliluvizân)'ı görünce şaşırdım, başıma gelen bu kadar işlerden sonra böyle bir mahalde aziz bir dosta tesadüf edişime taaccüb eyledim. Artık eski çekdiklerimi ve hatta ilkinden on kat kahraman olduğunu gördüğüm (Viskarandos)'u bile unuttum.

— Ey söyle bakalım, karındaşım (Barok) ne hâldedir?

Dedim. (Aliluvizân) derakab başını aşağı

109

eğdi, uzun kuyruğunu kendi hâliyle bıraktı, sevdavî bir hâlde bulundu. Fa'al ve şen bir farenin sualime bu yolda bir hareketde bulunması küçük karındaşımın vefat ettiğini zan ettirdi. Me'yûsâne dedim ki:

— Vukuatı anlatır mısın?

— Bu beldeye vusûlumuzdan sekiz gün sonra kendini bir çiftliğin değirmen taşına kapdırdı. Boyunundan taşa tutulduğu zaman sedasını işitdim, onun bu hâlini görmemek ve müteessir olmamak için savuştum.

— Vah! Zavallı (Barok) bunun gibi fare dünyada bir daha görülmemiştir.

Dedim. (Viskarandos) bizim bulunduğumuz tarafa gelip (Aliluvizân) 'a dedi ki:

— (Londra)'ya uzak mıyız?

— Karadan bir fare için on beş günlük bir yoldur. Lakin iskelede vapur vardır, onunla pek çabuk gidilir.

110

— Ben su üzerinde hayli sefer verdim, artık bağ, bahçeler ve mevrû' tarlalar yiyecek meyveler ile dolu olduğu bir zamanda karadan gitmeyip de su üzerinde ne işim var? (Ratto) dostum! Sen ne dersin?

Dedi. Dalgın, mağmum bir hâlde cevaben:

— Benim ne su ne de kara üzerinde sefere kudretim kaldı. (Londra)'ya avdet etmeye niyetim yoktur.

Zira zavallı (Barok)'un ölmüş olduğu şu beldede biraz sakin olmak istiyorum.

Dedim. (Viskarandos), (Aliluvizân)'a dönerek:

— Ya sen?

Dedi, o da refakat edemeyeceğini söyledi ve ilaveten dedi ki:

— Hiçbir şeyden korkmaz fare ile refakat edemem, bu kadar belalara tahammül etmeye kudretim yoktur.

111

Bilemem (Ratto) nasıl tahammül etmiş! Bana izin veriniz, biraz dolaşacağım.

Deyip yanımızdan ayrıldı, gitti. (Viskarandos) ile ben zaten yorgun olduğumuzdan biraz bulunduğumuz mahalde yattık. Ertesi gün kalkıp tarlalara girdik. Orak vakti olduğundan hava gayet sıcak idi ve kadın ve erkek çiftçiler tarlalarda çalışmakta idiler.

Sıcağın ziyade olması bize suyu arattı. Etrafa bakınır iken (Viskarandos) dedi ki:

— (Ratto)! Dikkat ediyor musun? Şu karşıda buğday yığınları yanında parıl parıl parlayan şey nedir?

— Çiftçilerin su matarası olmalı!

— Lakin karnım da acıktı, şimdi bir büyük ekmek ve peynir parçası olsa da yesem. Acaba buralarda bulmak mümkün olmaz mı?

— Zannetmem!

112

Dedim. Bir müddet sükûtdan sonra (Viskarandos) tekrar:

— (Rusya)lıların (Petersburg)’da içtiğimiz meşrubatla (İngiliz)lerin birasını tatbik etmek isterim.

Dedi. Tarlaya doğru yürümeye başladı. Yine başımıza bir bela gelmesinden ziyadesiyle ürküğümünden (Viskarandos)’u ileri gitmekten men’etmek için dedim ki:

— Tarlaya girme!

— Adam sen de, korkacak bir şey yoktur. Orakçılar işlerini bırakıp da bizim ile uğraşmazlar.

Deyip cesur arkadaşım tarlaya girdi. Ben de etrafı gözeterek gayet ihtiyat ile onu takip etdim. Su matarasının yanına yaklaştık. Mataranın yanında kırmızı mendil içinde sarılı bir paket gördük, derûnundan güzel bir koku harice çıkıyordu. Önde giden (Viskarandos) bıyıklarının

113

ucuyla orakçılarının ta’âmları olan pakete dokunduğu zaman birdenbire paketin arkasından bir şey fırladı.

Kemâl derece tehevûr izhar ederek bağırды:

— Açıl! Yoksa ısıtırım!..

(Viskarandos) böyle bî-muhâbâ, kendisine hitapta bulunanı görünce hayrette kaldı, ben biraz daha ileri sokulup bağırının kim olduğunu görmek istedim.

O ne! Yusuvarlak gövdeli, ince başlı ve (Barok)’un derisinin renginde bir fare gördüm. Biraz daha dikkatle bakdım. Evet! Ta kendisi karındaşım (Barok)! Ta’accüb ü hayretim son derecede artdı, artık dayanamayıp üzerine doğru atıldım. (Barok) da bana sarıldı: fakat gözünü de paketden ayırmadı. (Viskarandos)’a ihtar etdi. Ben büsbütün (Barok)’un bu hâline şaşdım. Zira öyle bir tarzda söz söylüyor idi ki gûyâ (Viskarandos)’un hakkından gelmek bunun için işten bile değil idi!

114

— Bu kadar ihtimâm ile beklediğin paket derûnunda ne vardır?

Dedim. Burunlarımız ile birbirimizi koklayarak, bıyıklarımızı karşı karşıya getirip bir batta yetişmiş sevgili karındaş olduğumuzu ve ta’allukât-ı tabi’yemizi yekdiğerimize aşikâr eyledikten sonra bana cevaben dedi ki:

— Bu paketin içindeki efendimin malıdır.

— Efendinin malı mıdır? Bu nasıl söz?

Deyip (Viskarandos) ile birbirimizin yüzüne bakıp şaşırдық! Zira böyle bir sözü hiçbir fareden duymamış idik! (Barok)‘a dedim ki:

— Bizim düşmanımız olan insanların mallarını muhafaza ve bu yolda çoban köpeği gibi bekçiliğe ne vakitden beri girdiniz?

— Fare cinsinden bir zayıf mahlûka terahhüm ederek acıdığı ve benim gibi fareyi ele geçirdiği

115

hâlde nazar-ı merhamet ile bakıp hayatımı bağışladığı zamandan beri efendime hizmete borçluyum! İşte bu kadar fakat (Ratto), karındaşım refakatinde bulunduğu (Viskarandos)‘u tanırım ve pek iyi bilirim.

Dedi ve tüyleri ürperdi, (Viskarandos)‘a hitaben:

— Sen fareler arasında kahraman lakabına mazhar olmuşsun. Bilirim. Göz diktiğin bu paketi senin elinden benim gibi aciz fare alamaz, fakat ben de muhafazama terk edilmiş olan bu paketi ağızımda bir diş, bedenimde bir damla kan buldukca müdafaadan geri durmayacağım!

Dedi. (Viskarandos) ise (Barok)‘un sadakatinden memnun olarak mendilin derûnunda olan şeyi bilmek merakından vazgeçti.

Değirmenden nasıl kurtulduğunu hikâye etmesini

116

(Barok)‘dan rica etdim. (Viskarandos) insanlardan birisi gelip de bizi yakalamaması için nigâhbânlık etmeye başladı.

(Barok) da gözünü paketden ayırmayarak hikâyeye devam etdi.

117

(Barok) hikâyeye başladı:

(Londra)‘dan buraya geldiğim zaman karnımı doyurmak için bir akşam değirmenin birisine girdim. Değirmen taşının derûnuna koydukları buğdayları yemekde iken taşın kenarına sıkışdım. Bu mahalde sen ve kahraman (Viskarandos) bile olsa tahlis-i giribân edemezsiniz. Sıkışdığım zaman kendimi kayıp etmedim, lakin bu yanımdan biri kuvvetle tutduğu zaman helâk oldum.

118

Zannıyla pek fena korkdum. Beni iki parmakları arasında tutmakta olan zat bana taaccüble bakarak:

“— Vay! Ufacık bir mazlum fare!” dedi. Ben şimdi yere çarpacak, ayağının altında ezecek diye, titriyordum. O zat ise sözünde devam ediyordu:

“— Şu fareden çok hazzetdim, acaba tel kafesi derunine koysam istiyanesi kabil olabilir mi?

Hele bir tecrübe edelim bakalım nasıl olur?” diye beni bir tel kafes içine koydu. Ayağının altında ezilmeyi me’ûl eder iken nasıl sa’âdete nâ’il olduğumu bilemedim. Kafes içinde kaldım. Kafesin tellerini ısırđım. Lakin demir tel kafes bana mukavemet etti.

Bu zatın kalbi pâk ü şehavet-kâr idi. Bana her gün bakar, yiyecek verir, güya ben akıllı bir mahlûk imişim gibi muamele eder idi. Artık efendime

119

alışdım, kafesin yanına gelip yiyecek vermesini dört gözle beklerdim. Parmaklarını tel kafesin içine sokardı. Hiçbir vakit parmaklarını ısırılmayı niyet etmedim. Bazen beni kafesten alıp sıcak bir mahale kordu. Yine pardösünün cebine kordu. Nereye gider ise birlikde beni de götürürdü.

Lakin arkadaşlar bizim kabiliyetimiz var imiş. Zira ben fare olduğum hâlde hayli şey öğrendim. İnsanların yiyeceklerini bekçilik edip muhafaza etmek ve onlara hiç ilişmemek gibi şeyleri kemâlen tahsil etdim. Efendim beni aç bırakmadı. Daima muamele-i dil-nüvâzide bulundu. O günden bu ana kadar hiç tokat tekme yemedim. Dört ayaklı hayvanlardan bu kadar iyiliği his etmeyenler var mıdır? Yokdur değil mi?

İşte bu lütfkâr efendimin ismi (Vilgaranic)'dir. (Londra)'ya gitdi. Orada bir genç kız ile izdivaç eyledi. Bu kızın ismi (Meri) idi.

120

Bu seyahatde ben de efendimin cebinde olduğum hâlde refakat etdim.

(Viskarandos) sordu ki:

— Seni (Meri)'ye gösterdi mi?

— (Meri) ile görüşür iken masanın üstündeki çekmecenin arkasına koydu. Ben onlara oradan bakar, bazen de çekmecenin üstüne çıkarak yüzlerini görürdüm. Benim bu hâlimi (Meri) çok tahsin etdi ve:

—Bu hayvanı çok sevdim. Hiç böyle fare görmemiş idim.

Dedi. Bana eliyle yiyecek vermeye başladı. Bir müddet ben efendimin sandalyesinin altına kayarak indim. Orada biraz kendi kendime oturdum.

Söze başladılar. Efendim (Meri) için satın aldığı şeyleri saydı, dökdü. Sevdiği çiçeklerin envâ'mı bahçeye dikip yetiştirdiğini

121

ve hatta bahçe kapısının üstü de Frenk gülü dallarıyla örtüldüğünü beyan etdi. Bir de (Meri)'nin ellerinden tutup birlikde yaşadıkları müddetce bahtiyar olacaklarını temin etdi.

(Meri) kemal-i hicâb ile gözlerini yere indirerek:

— Evet, sayenizde saadet benim için yüz göstermiş olduğunu anlıyorum, fakat pederimi ve şimdiye kadar tedris eylediğim mektebi terk etmekden hasıl olan me'yûsiyetim biraz müddet devam edecek zannederim. Dedi. Gözlerinden yaş dökülmeye başladı.

— (Meri) ağlama! Pederin seni görmeye gelecektir. İster isen meskenimize biraz ilave ile onları da daima yanımızda bulundururuz. Küçük çocuklara gelince: Çiftliğimizde bize de öyle çocuklar lazımdır, buluruz. İster iseniz buradaki mektepten

122

intihâb ettiğiniz çocukları birlikde götürürüz.

— Eğer benim saadet ü bahtiyarlığımı arzu eder iseniz elimde yetişdirdiğim bir yetimin birlikde bulunmasına müsaade ediniz. Bu benim mekteb-i şâkirdânımın cümlesinin arasında mümtaz ü faik-ül akrândır. Altın ile memlû bir odaya konulabilir derecede asil ve namusludur. Dedi. Aralarında bu yetim için daha çok sözler söylediler. Nihayet akşam o yetimi getirtmeye karar verdiler, akşam oldu. Oda kapısı vuruldu. Ben çabuk saklandım. (Meri) :

— Giriniz!

Dedi. Kapı açılınca içeri kim girdi keşf edebilir misiniz?

Ne gezer!..

(Bob), (Billy)'nin elinden tutduğu hâlde içeri girdi.

Ben bunları görünce çok ta'accüb etdim. Lakin bunlar o kadar tebdil etmemişler ki az kaldı

123

tanyamayacak idim. Hele (Bob) zaten boylu boslu idi. şimdi ise arslan gibi olmuş, saadet kendisine yar u yaver olduğundan yüzü gülmekte idi ise de bazı mülâhazâtdan dolayı eski ızdırâbatı büsbütün mahvolmamış idi.

(Bob) içeri girince doğru muallimesine gidip kemal-i ihtiram ile izhâr-ı şükran eyledi ve:

— (Billy)'yi birlikde getirdiğimi affediniz! Zira kendisi yalnız haneye gitmeye korkuyor!

Diye beyan-ı mazeret etdi. Genç efendi (Bob)'un sözlerinden ziyadesiyle memnun oldu. Ve:

— Bu çocuk kemal-i minnet ü şükran ile söz söylüyor.

Dedi. Çiftlikde kendisi için bir hizmet olduğunu beyan eyledi. (Bob) bu teklifi işitince izhâr-ı şâd-mânî eyledi ise de küçük biraderi (Billy)'ye bakdı. Birbirlerinin ellerini sıkdılar.

(Bob) efendime hitaben:

124

— Teşekkür ederim efendim. Müsaade buyurunuz! (Londra)'da kalıp da ekmeğimi kazanmayı daha ziyade arzu ediyorum.

— Ekmeği nasıl kazanırsın?

— Kundura boyayarak ekmek paramı çıkarırım.

— Bu fikrinize çok taaccüb etdim.

Çitlikteki güzel havayı bırakıp da burada kundura boyacılığını tercihteki hikmeti anlayamadım. Çok tuhaf şey. Şimdi demek sen bizimle çiftliğe gelmeyeceksin?

— Aman efendim bendenize gücenmeyiniz. Biraderim olan bu total çocuk kimsesiz olduğundan mu'âvenete muhtaç bulunuyor. Onu yalnız bırakıp da çiftliğe gidip sayenizde refah-ı hâl ile ayağımı ayağımın üstüne koyup istirahat etmeye gönlüm razı olmuyor.

— Anladım evladım, anladım. Aferin!

İşte böyle olmalı.

125

Dedi ve ellerini dizlerine vurup (Meri)'ye hitaben:

— Ey (Meri) sen ne dersin? Bunların ikisini de birlikde alıp götürelim! Zira bunları birbirinden ayırmak olamaz.

Dedi. (Bob) bu teklife bir nazar-ı hoşnutu ile bakdı. Hele küçük (Billy) sevincinden ağlamaya başladı ve dedi ki:

— Ah efendim, siz beni biraderimden ayırmayıp birlikte götürünüz! Ben size çiftlikte elimden geldiği kadar hizmetlerde bulunurum. Hiç olmaz ise çiftliğin meyve sepetlerini örerim.

— Demek sepet özersin? Oh ne a'lâ tavukların kafeslerini de yaparsın.

Dedi. (Meri)'den tarafa dönüp tebessüm etti.

Ben artık bodrum refiklerimin bu hâllerinden

126

ziyadesiyle mahzûz oldum. Sandalyenin altından çıkıverdim. (Billy) beni görünce bir çığlık basdı ve:

— Vay! Vay! (Bob) bak, bizim refikımız benekli güzel fare buradadır!

Dedi.

(Barok)'un hikâyesini burada kesdim ve dedim ki:

— Senin için bir güzel fare dedi, ha! Hakikat güzel değilsin, fakat bir insanın lutf-ı dîdesi olup da onun 'ulüvv-ü cenâbı sayesinde ölümden kurtulmak, bir güzel kadın tarafından sevilme, bir çocuk tarafından takdir olunmak, doğrusu bunlar güzel şeyler! Herkes ister, lakin (Barok) gibi bir farenin güzel ve latîf olması! İşte bu gülünecek bir söz!

Deyip gülmeye başladım. Bu mütalaamdan (Barok) bana gücendi ve :

127

— Gerçi benim halkım çirkin ise de bundan bana ziyan-ı terettüb etmemişdir.

Diyerek cevap verdi (Viskarandos) dedi ki:

— Ey şimdi sen bu çiftlik sahibi ve zevcesi ve (Bob) ve (Billy) ile beraber mi yaşıyorsun?

— Evet, birlikte yaşıyoruz.

— Neme lazım! Ben tabiatımda olan vahşet aleminde yaşamayı tercih ederim. Çünkü insan ile farenin ne münasebeti vardır? Bilemiyorum. Fakat (Barok)! Sen başka farelere benzemezsin?

Senin köpekler gibi bekçiliğe bir meyl ü isti'dâdın var! İşte saatlerce bu paketi gözeterek hiçbir kimse tarafından dokunulmasına müsaade etmeyip vazifene ihtimam ediyorsun.

— Bu şeyler bana emâneten bırakılmıştır.

Diye gayet sade bir cevap verdi. Ben dedim ki:

128

— (Barok) ben senin refiklerin ile birlikte bulunduğun zamanki hâlini görmek isterim.

— Bu kolaydır.

Dedi ve burunu ucuyla işaret ederek ilave etdi:

— Şurada hanemiz vardır. Akşam oraya gel, etrafı gül dalları ile örtülmüş olan pencereye çık. Bizi ailece orada görürsün.

(Viskarandos) dahi dedi ki:

— Doğrusu ben de gider, görürüm. Ondan sonra eski vatanım olan (Londra)'ya avdet ederim.

— Haneye geldiğiniz zaman sakın efendimin malı olan şeylerden hiçbirine tasaddî etmeyiniz. Hatta bir patates parçasına bile dokunmamanızı isterim.

Diyerek güldü ve ilaveten:

— Hah! İşte efendim geliyor. Ta'âm edecek,

129

kendinizi göstermeyerek buradan savuşmanızı ihtâr ederim.

Dedi. Biz de olanca kuvvetimiz ile süratle savuşduk, zira çiftçi tarafından görülür isek başımıza ne geleceği malumdur! Herhalde biz fareden başka bir şey değiliz.

130

23

GÜLLER ARASINDAN BİR BAKIŞ

Gece mehtap layıkıyla etrafı aydınlatdığı zamanda güller arasına girdik, râyihâ-ı tayyibesi olan bu mübarek çiçekleri ayırarak başımızı soktuk. Bir farenin pek nadir olmak üzere görebileceği bir şeyi müşahede etdik:

Gayet zarif ve güzel bir ufacık matbah gördük, ocağa yakın, üzerine kar gibi beyaz örtülü bir masa konulmuş, onun üzerine de gayet a'lâ ve nefis

131

Ta'âmlar vaz'edilmiş idi. Bu ta'âm masanın etrafına çiftçi ve zevcesi ve (Bob) ile (Billy) oturmuş idiler. Bu çocuklar hasta iken bugün kemâl-i afiyette bulunuyorlardı.

Çiftçinin nâsiyesinden keremkârlığı görüldüğü gibi zevcesi dahi güzellikte emsalsiz idi.

Ta'âm bitdi çiftçi elini masaya vurdu. Bizim (Barok) meydana gelip hemen efendisinin dizlerine basdı, masanın üzerine sıçradı. Efendisinin elinden yiyecek yemeye başladı. Sonra diğerleri dahi yiyecek verdiler. Hele (Billy) , (Barok)'a dokunarak latifeler eyledi. Hatta dedi ki:

— Bu benim pek güzel arkadaşımıdır. Acaba bodrumda iken bunun yedüp getirdiği âmâ fare ne oldu?

(Viskarandos)'a gayet hazin bir sedâ ile dedim ki:

132

— Keşke ben (Barok)'un yerinde olsa idim!

— Yok! Yok! Ben böyle düşünmem!

Diye cevap verdi ve ilaveten:

— On milyon fareden bir fareye bu hâl müyesser değildir. Bizim cinsimiz tab'an kediler, köpekler gibi aileler arasında ve kanarya ve tûtî kuşu gibi kafeste yaşamak üzere yaratılmamıştır. Hah! Evet, biz yalnız öldükden sonra insanlara hizmet edebiliriz. Onlar bizim derimizden ve kıllarımızdan intifâ' ederler. Bahusûs (Londra)'daaziz dostum (Ratto) (Londra)'ya gittiğimiz zaman sana göstereceğim ki biz öyle büyük şehirlerin havasını ihlâl eden fenalıkları sokaklardan izâle ederiz. İnsana bu da bir hizmetdir.

— İnsanlar bu hizmetlerimizi o kadar takdir etmezler.

Dedim. Yine pencereden matbahın derûnuna baktık. Çiftçi (Bob)'a hitaben:

133

— (Bob) bugün size bir mektup gelmiş.

— Evet, efendim! Mösyö kapudanın mahdûmundan bir mektup aldım. Pederi ile beraber (Rusya)'dan henüz gelmişler. Sıhhat u afiyette bulunuyorlarmış. Mektup iptida mektebe gitmiş. Hâce Hanım'ın izdivacından haberleri olmadığı gibi bizim de sayenizde şu saadetimizden haberdar olamamışlar. Bu hâlimizi görürler ve bilirler ise ne kadar mesrûr olacaklardır. Değil mi efendim? Bu ne kadar keremkârlıktır! Büyük bir seyahatte buldukları hâlde bile bizim gibi fukarâyı unutmamışlar. Bu ne kadar

bendenüvazlık eseridir. Asıl neresi garip! Mektubun içinde bize harçlık da göndermişler!

Diye tahdîs-i ni'met ederek gözlerini yere dikdi.

Çiftçi dedi ki:

— Mösyö kapudan size hakikat-i hüsn-i hizmet etmiş.

— Ah efendim, ben onun sayesinde halâs oldum!

134

Dedi ve pancar gibi kızardı, çiftçi yine:

— Neden halâs eyledi? İhtiyacınızdan mı?

Dedi. Bu aralık (Barok) kulak kabartdı. (Bob) gözlerini yerden ayırmayarak:

— Bunlardan daha ziyade fena bir hâlden beni halâs eyledi!

— Ölümden mi?

— Ölümden fena bir şeyden halâs eyledi!

— Ne diyorsun (Bob)?

—Evet efendiciğim, o zat-ı 'âlî-kadr elimden tutmaya idi bugün karındaşım ile sayenizde nâ'il olduğum şu ni'am-ı celîleye eremez idim. Bugün efendimizin emniyet ü itimadını, Mösyö kapudan ve mahdûmu sayesinde kazandım. Ah efendim bilerseniz o zat beni tutmazdan ikdam karındaşım ile ne kadar fena hâller geçirmişdim. Elimden tutup da mektebe verdiği ve biraderim ile bizi tekrar alıp (Meri)'nin taht-ı terbiyesine

135

teslim ettiği tamamen vakıf olur iseniz o büyük adamın hakkında çok meyl ü muhabbet hasıl edersiniz.

— Ben sizin şimdiki hâlinizi bilirim.

Mesbuk ahvalinizi nazar-ı takdire bile almam!

(Bob) efendinin bu yolda söylediği nevazişli sözünü işitmedi. Ağlamaya başlayıp dedi ki:

— O mürüvvet-kâr efendi, bana tesadüf eylediği zaman ben bir biçare fakir idim. Ezher-i cihet muhtac-ı mu'âvenet idim. İlimim, hünerim, yiyeceğim yok idi. Hatta kendi malım olmayan bir şeye el uzatmanın ne kadar fena bir şey olduğunu bile bilemezdim. Ben o zaman pek sefalette bulunuyordum. O râh-ı sakîmin beni zindana götüreceğini şimdi anlıyorum. O hayr-ı hâli efendi, bana tesadüf edip elimi tuttu. Bana kin ü gazab eseri göstermedi. Bulduğum tarîk-ı şekâyetden râh-ı rast-gûyu ve tarîk-ı selamete götürdü. Allah o zât-ı 'âlî-kadri takdîs eylesin! Evladını bağışlasın! Beni sefaletten kurtardı.

136

Kari'! İşte burada perde kapandı. Hikâyem dahi nihayet buldu.

Nice vekâyi'-i mecâlis vardır ki onları zevât-i âliye ancak anlayabilir. Benim tercüme-i hâlim gibi onlar küçük şeyler değildir.

Refikim (Viskarandos)'dan ayrıldım. O (Londra)'da ikamet etmek üzere oraya gitmeyi ihtiyâr eyledi. Ben ise sonbahar geliyor diye tarlalarda biraz daha durmayı arzu etdim. (Barok) da efendisiyle aile içinde kaldı.

İşte insan lütufkâr merhamet-şi'âr olursa fare bile ona ita'ât eder, münkâd olur.

SON

Vefâ: 2 Kânûn-ı evvel 1357

EK 2

SÖZLÜK

A

Âciz: Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.

A'dâ: En zâlim, en çok düşmanlık eden, düşmanlar.

‘Âdât: Âdetler.

‘Adâvet: Husumet, düşmanlık.

Add: Sayma, görme, değerlendirme, kabul etme.

Âdi: Normal, sıradan.

‘Adû: Düşman.

‘Adû-yı ekber: En büyük düşman.

Ahvâl: Haller. Vaziyetler. Oluşlar.

‘Âkilâne: Akıllıya yaraşır bir biçimde.

Akdemce: Evvelce, daha önce, daha ileri.

Akraba: Bir kimsenin yakınları, akraba.

Akrân: Birbirlerine derece, sınıf, liyâkat ciheti ile benzeyenler. Mümâsil. Emsal.

Akvât: Yiyecekler.

Akvât-ı yevmiye: Gündelik yiyecekler.

‘Alâ’im: Alametler, nişanlar, emareler.

Alelumûm: Genellikle, bütünüyle.

Âfil: Hata, illetli, kör.

Âliye: Yüce, yüksek.

A'mâ: Gözü görmeyen, kör.

Amûdî: Yukarıdan aşağıya dikey olarak. Direk gibi yukarıdan aşağıya düz olarak.

Âsâr: Eserler.

Âsmân: Âsumân. Gök, sema, felek. Gökyüzü.

Âsmânî: Göğe mensup, semavi. Gök renginde, açık mavi.

Atf: Bağlama. Bağ. Ekleme. Meyletme. Şefkat. Sevgi.

Atf-ı nazar: Göz atma, bakma.

Âtîfet: Koruma, sevgi, Acıma. Şefkat. Esirgeme.

Âfî: Gelecek. Gelecek olan, gelecek zaman. Önde bulunan, müstakbel.

Avdet: Dönüş, geri gelme, dönme.

Azimet: Kesin karar vermek. Yola çıkmak, gitmek.

B

Ba'de: Sonra.

Bahr: Deniz, büyük göl veya nehir.

Bahr-i ummân: Okyanus.

Bahş: Bağışlama, ihsan. Af. Bağışlayan, hibe ve ihsan eden. Affeden.

Bahtiyâr: Talihli, mutlu.

Bâ-husûs: Hususiyle, en çok, hele, bilhassa, özellikle.

Bâr: Yük, zahmet.

Bâr-ı sakîl: Ağır yük.

Batt: Kaz şeklinde yapılmış olan sürahi, su kabı.

Be'is: Engel, uyuşmama. Kötülük, zarar.

Beden: Endam, ceset, cisim.

Behemehal: İster istemez. Mutlaka. Her halde.

Bend: Bağ, zincir, boğum, bend, fıkra, baraj, su bendi.

Bende: Kul, köle.

Bende-nüvaz: Kölesini iltifatlandırın, adamını taltif eden.

Beşerî: İnsanî, insanla ilgili.

Beyân: İzah. Açıklama. Anlatma. Açık söyleme.

Beyân-ı mazaret: Bir kusurun veya bir suçun hoşgörülmesini açıklamak.

Bi'l-mecbûriye: Zorunlu olarak.

Bi'l-münâsebe: Yeri veya sırası gelerek.

Bîçâre: Çaresiz, zavallı.

Bî-huzûr: Rahatsız, huzursuz, tedirgin.

Bilâ: Olumsuzluk edatı.

Bilâ-hareket: Hareketsiz.

Bilâ-sebep: Sebepsiz yere, hiçbir sebep olmadan.

Bilâ-vukû'at: Olaysız.

Bî-muhâbâ: Çekinmeden, sakınmadan.

C

Cebânet: Korkaklık, ürkeklik. Korkulmayacak şeylerden bile korkmak.

Cebrî: Zorla icra olunan, cebren yaptırılan.

Cebr-i nefis: Kendini zorlama.

Cehâlet: Bilmezlik, nâdanlık, cahillik.

Celb: Kendine çekme.

Celîl: Yüce, ulu, şanlı, ulvî, büyük.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Cezm: Kesin karar vermek. Anlamak, kavramak

Cihet: Taraf, yön.

Çivid: Hint'te ve Yemen'de yetişen bir bitkiden çıkarılan mavi boya.

Çûbek: Değnek, sopa. Davul tokmağı.

D

Dâima: Devamlı, sürekli.

Dalkavuk: Eline maddî menfaatler, para vesaire geçirmek için yaltakçılık ve soytarılık edip kendi vakar ve haysiyetini muhafaza etmeyen adam.

Dâmin: Kefil olan, tazminat veren. Ödeyen.

Def: Uzaklaştırma, kovma, savuşturma.

Delâlet: Delillik, yol gösterme.

Denâ'et: Alçaklık, çok fena hareket. Zillet, kötü mizaç.

Der'akab: Hemen ardından, çabucak.

Derece: Derece, aşama, kat, miktar.

Derece-i tesîr: Etki miktarı.

Der-kâr: Malûm, âşikâre olan. İçinde olan. İçte bulunan.

Derûn: İçyüz, içyapı.

Dîde: Göz. Göz ucu. Göz bebeği. Görmüş.

Dil-nüvâz: Gönül okşayan.

Dîvâr: Duvar.

Dûçâr: Yakalanmış, düşmüş.

Duhûl: İçeri girme. İçeri dahil oluş.

Duhûliye: Eskiden, satılmak üzere şehir ve kasabalara getirilen her cins ticaret malından alınan vergi.

E

Eb: Baba, peder, ced, ata.

Ebnâ-yı cins: Kendi cinsinden olanlar; insanlar.

Ecnebi: Yabancı, garip, alışmamış, başka milletten olan.

Efkâr: Fikirler, düşünceler.

Efrâd: Fertler, askerler.

Ehl-i hibre: Ehl-i vukuf. Bilirkişi. Meselenin künhüne vâkîf mütehasıs zât.

Ekber: En büyük.

Ekdâr: Kederler, acılar, üzüntüler.

Ekl: Yemek yeme.

Eksere/ Ekseri: Çoğu zaman, çok defa, ekseriyetle.

Emvâl: Mallar.

Encâm: Son.

Eser: Yapı, birinin meydana getirdiği şey.

Eser-i mahâret: Ustalık eseri.

Et'ime: Yemekler. Ateş yakılacak yer.

Etvâr: Tavırlar, haller, davranışlar.

Eyyâm: Devirler, günler. Güç, iktidar, nüfuz.

Ezher-i cihat: Her yönden, her bakımdan, her şeyi hesaba katarak, tüm yönleriyle

F

Fa'âl: Aktif, hareketli.

Fecr-i kâzib: Sabaha karşı doğu yönünde oluşan aydınlık.

Ferfe: Turna kuşu.

Fezâ'il: Faziletler, üstün özellikler, erdemler.

Fezâ'il-i beşeriye: İnsan faziletleri, üstün özellikler, erdemler.

Fitrî: Tabîi, yaratılıştaki.

Filhâkika: Gerçekten, doğrusu.

Fîmâba'd: Bundan sonra mânâsına gelen konuya giriş ifadesi.

G

Galebe: Üstün gelmek, yenmek, bozmak, çokluk.

Garîbe: Garip

Gazap: Öfke, kızgınlık.

Giribân: Yaka, elbise yakası.

Gûnâgûn: Çeşit çeşit, ürlü türlü, renk renk.

H

Hâl: Oluş, bulunuş, suret, heyet, keyfiyet. Şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek arası. Güç, kuvvet, kudret, takat.

Hâil: Perde. Mânia. İki şey arasını ayıran.

Hâcet: İhtiyaç, lüzum.

Halâs: Kurtulma, kurtuluş. Selâmete ermek.

Halel: Bozukluk, eksiklik, başkası tarafından verilen zarar.

Hamûle: Yük.

Handek: Hendek. Kale ve tarla gibi yerlerin etrafına kazılan geniş ve derin çukur.

Harâb: Viran. Issız. Yıkık. Perişan.

Hâre: Kaya, sert taş. Bir cins dalgalı kumaş. Yiyecek.

Hareket: Kımıldanma, deprenme, oynama.

Hasâil: Hasletler, huylar, nitelikler.

Hasâ'il-i mümtâz: Temyiz etmiş, diğerlerinden ayrılmış, üstün huy, karakter.

Hasbihâl: Görüşüp konuşma.

Hâsıl: Ortaya çıkan, var olan.

Hasr: Tahsis etme, ayırma, vakfetme, adama.

Hassas: Çok duyarlı.

Havâdis: Yeni hâdiseler, yeni sözler. Alâka ile karşılanan haberler.

Hayât-ı tâze: Yeni hayat.

Hayf: Yazık, vah vah. Yanıp yıkılma.

Havf u telâş: Korku, korkma, sıkıntıyla karışık acele.

Heyâkil: Heykeller.

Hicâb: Utanma, sıkılma. Perde.

Hidmet: Hizmet.

Hilkaten: Yaratılıştan, doğuştan.

Hûn-rîz: Kan döken, kan dökücü.

Hüsn: Güzellik, çekicilik.

Hüsn-i hidmet: Güzel hizmet.

Hüsn-i isti'mâl: Güzel kullanma.

I

İtlâ: Boş şeylerle uğraşma, heveslenme.

İttisal: Ulaşmak, bitişmek.

Izdırâbât: Izdıraplar, acılar, darlıklar, sıkıntılar.

İ

İbret: Bir şeyden ders çıkarma, ders alma. Hayat dersi.

İbtidâ: Baş taraf. Evvel. Başlangıç. En önce, başta.

İctinâb: Kaçınmak, uzak durmak, çekinmek.

İfâ: Yerine getirmek.

İftihar: Övünmek. Kendini beğenircesine kendinden ve yaptıklarından bahsetmek.

İhtâr: Anımsatma, yarı hatırlatma.

İhtimâm: Özenmek, fazla dikkat etmek. Gayret ve dikkat etmek.

İhtiyâr: Seçme, seçilme, seçme hakkı, yaşlı.

İkdâm: Gayret ve sebat ile çalışmak. İlerlemeye gayret etmek. Devamlı çalışmak. İlerlemek.

İkdâm-ı ekser: Çok gayret etmek, çalışmak.

İktizâ: Lazım gelme, gerekme.

İlân: Ortaya koyma, meydana çıkarma, açığa vurma, duyurma.

İlân-ı meserret: Sevinç duyurusu.

İlhâb: İltihaplandırma, şişirip kızartma, alevlendirme, tutuşturma.

İlm: Ulemalık, irfan, ilim, bilim, bilgi

İnşa: Yapma. Vücuda getirme. Terkib etme. Birşey peyda etmek.

İntifa’: Yararlanma, faydalanma.

İntihâb: Seçme, seçilme, seçim, ihtiyar.

İrâ’: Bağış yapma, iyilikte bulunma.

İsâl: Ulaştırma.

İskân: Yerleştirme, yerleştirilme. Bir yeri mesken yapıp oturma.

İsti’dâd: Yaratılıştan gelen veya sonradan edinilmiş yetenek. Yeteneği olan kimse.

İstifsâr: İfade isteme. Sorma. Sorup anlama.

İsti’mâl: Kullanma, yapma. Üretme, üretilme.

İstirahat: Dinlenme

İstişmâm: Koklamak. Kokusunu almak.

İta’ât: Boyun eğme, söz dinleme.

İtimâm: Başına sarık sarmak.

İzâle: Yok etme. Giderme. Ortadan kaldırma. Mahvetme.

İzbe: Kuytu. Loş. Pis ve nemli yer.

İzhâr : Açığa vurma, meydana çıkarma.

İzhâr-ı şâd-mân: Mutluluk belirtisi, sevinç gösterme.

İzhâr-ı şükrân: Teşekkürünü gösterme.

K

Kabâ’il: Kabileler, aşiretler.

Kâbil: Gibi, tür, çeşit. Mümkün, kabul eden.

Kahren: Kahr ile, zorla. Ezerek, cebren.

Kâin: Olan, var olan.

Kâmil: Bütün, eksiksiz, noksansız, yetkin, tam. Ağırbaşlı, erişkin, eksiksiz, olgun, bilgili.

Kâmilen: Hep birden, bütünüyle, bütün olarak, büsbütün, topluca, toptan

Kâri: Okumuş, okuyucu, okur.

Karîb: Çok yakın. Yerce ve mekânca uzak olmayan.

Katran: Siyah, sert kokulu, süretle yanan, hararetili, keskin ve suda erimeyen bir madde.

Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, bütünlük, kemal, yetkinlik.

Kemâl-i afiyet: Tam ve eksiksiz bir sıhhat.

Kemâl-i iştah: Tam bir iştah.

Keremkâr: Lûtfeden, bağışlayan, ikram eden. Cömert, eli açık olan.

Kesbî: Kazanılmış, sonradan elde edilmiş.

Kesb-i itlâ: Sonradan kazanılmış, elde edilmiş bilgi, bilgilendirme, haber verme.

Kesb-i itidâl: Dengeli, ölçülü olma, orta yol.

Kesret: Çokluk, sıklık.

Keşfiyât: Keşifler. Bulup meydana çıkarılan şeyler.

Kevâkib: Yıldızlar, gezegenler.

Kıyak: Zalim, yırtıcı.

Kifâyet: Yeterli olma, yetme.

Ku'ûd: Cûlus. Oturmak.

L

Lutf: İyilik, güzellik.

Lutf-ı dîde: Lütuf görmüş.

Lütufkâr: İyiliksever olma durumu, iyilikseverlik.

M

Ma'almemnuniye: Memnuniyetle.

Ma'îset: Geçinme, geçim.

Ma'mûl: İmal edilmiş, yapılmış.

Mağmûm: Gamlı, kederli, kaygılı.

Mahal: Yer.

Maharet: Ustalık, beceri.

Mahbes: Hapishane, cezaevi.

Mahdûm: Oğul, kendisine hizmet edilen.

Mahlûk: Yaratılmış. Yoktan var edilmiş olan.

Mahlûkat: Yaratıklar.

Mahlûkat-ı âcize: Güçsüz, kuvvetsiz yaratıklar.

Mahsûlât: Ürünler.

Mahzûr: Korku, tehlike, sakınca. Yasak, engel. Sakınılacak, korkulacak şey

Mahzûz: Memnun. Hoşnud. Zevkli. Hoşlanmış. Hazzetmiş.

Mâi: Su cinsinden. Akıcı, su renginde, mâvi. Katı ve sert olmayıp su gibi, akıcı olan.

Mâiyet: Birinin yanında bulunan, emrinde çalışan.

Malûmat: Bilgi. Bilinen şeyler.

Mâni: Engelleme, önleme.

Maârîf: Tahsil ile elde edilen ilim, malûmat, bilgi. Maharet. Üstalık. Hüner.

Ma'rûf: Bilinen, tanınan, meşhur ünlü.

Mazeret: Özür, bahane.

Mazhar: Şereflenme, nail olma. İyi bir şeye erme, ulaşma, kavuşma.

Me'mûl: Umulan, ümit edilen. Beklenti, emel, murat, ümit, dilek

Mehâlik: Tehlikeler. Tehlikeli işler. Korkulan yerler.

Memâlik: Memleketler.

Memâlik-i 'Irak-ı Acem: İran sınırları içerisinde kalan memleketler.

Memâlik-i ecnebiye: Yabancı ülkeler.

Memlû: Doldurulmuş, dolu.

Memnûn: Minnet duygusu taşıyan. Gönlü olmuş, hoşnut, razı.

Memnûn ü mesrûr: Memnun, sevinçli, meramına ermiş.

Menhûs: Uğursuz, kötü.

Mensûbât: Bir yere mensub olanlar. Bir yerin adamları.

Merhamet-şi'ar: İyilik etmek, şefkat göstermek.

Merhûm: Ölmüş Müslüman erkek; rahmetli, rahmetlik.

Mesbûk: Olmuş. Geçmiş.

Mesbûk ahvâl: Geçmiş haller.

Mesdûd: Kapalı, set çekili, tıkalı.

Meserret: Sevinç. Mutluluk, coşku, heyecan.

Mesken: Yer, mekân.

Mesrûr: Şen, sevinçli, mutlu.

Meş'ar: Hacıların ziyaret ettikleri yerler. Duygu.

Meşakkat: Zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

Metâ'ib: Sıkıntılar. Meşakkatler. Eziyet verecek şeyler. Seçilmiş ve güzel şeyler.

Metâ'ib-i ekdâr: Kederler, sıkıntılar.

Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık, kavilik

Metrûkât: Vefat eden birinin geriye bıraktığı şeyler, miraslar.

Metrûkât-ı kâlemiyye: Bir yazarın ölümünden sonra yarım kalmış yazılar.

Mevtâ: Ölmüş, ölü.

Mey'ûs: Ümitsiz.

Meyl: Eğilim, istek, arzu, yönelme.

Meyl ü isti'dâd: Yeteneğe eğilimli.

Meyl ü muhabbet: Muhabbete meyilli

Mezrû': Ekili.

Mıkraz: Makas.

Mihnetkeş: Keder, eziyet ve mihnet çeken.

Minnet: Gönül borcu, şükran duyma.

Minnet-ü şükran: Şükür duyma, teşekkür etme.

Miralay: Albay.

Miskin: Aciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz.

Mu'âvenet: Yardımcılık, yardım.

Mu'tâdı: Alışılmış. Her zamanki.

Muallim: Öğretmen.

Muamele: Davranma, davranış.

Muamele-i dil-nüvâz: Gönül okşayan bir davranış.

Mûcib: Bir şeyin peydâ olmasına vesile ve sebep olan. Gereken. Gerektiren, lâzım gelen.

Muhabbet: Sevgi, dostluk, samimi yakınlık, muhabbet.

Muhâtara: Tehlike. Korkulacak hâle tutulmak.

Muhâverât: Karşılıklı konuşmalar.

Muhâvere: Karşılıklı konuşma.

Muhtâc: İhtiyacı olan.

Muhtâc-ı mu'âvenet: Yardıma muhtaç.

Muhtel: Bozuk, karışık.

Muhterizâne: Sakınarak, çekinerek. Çekine çekine.

Mukâbele: Karşılık, karşılamak, mücadele.

Mukaddemât: Öncekiler, başlangıçlar.

Mukâta'a: Ücret, vergi.

Mukâvemet: Dayanma, direnme.

Muktedir: İktidarlı, gücü yeten.

Muntazam: Düzenli, tertipli, düzgün sıralanmış, her şeyin yerli yerinde olması.

Musâhabet: Karşılıklı sohbet.

Mutâvaat: İtaat etme. Baş eğme. Tâbi' olma.

Muvafakat: Uygunluk. Uymak. Anlaşmak. Karşılıklı anlaşma. Râzı olma.

Muvaffak: Başarmış, gâyesine erişmiş, ulaşmış. Başarılı.

Muvaffık: Muvaffak eden, başarı ihsan eden.

Muzdarip: Izdıraplı, acı duyan.

Mübâhasât: Bir şeye dâir iki veya daha fazla kimsenin kendi aralarında yaptıkları konuşmalar.

Mübâreze: Cenk, kavga, uğraşma.

Mecâlis: Meclisler.

Müdâfaa: Savunma.

Müdâvemet: Devam etme, aralıksız yapma.

Müdâvim: Aralıksız devam eden, devamlı olarak çalışan, bir yere devamlı olarak gidip gelen kimse.

Mülâhazât: Mülahazalar. Düşünceler. Akıldan geçenler.

Mümtâz: İmtiyazlı, seçkin, üstün tutulmuş.

Mümtâz ü fâik-ül akrân: Akranlarından üstün, farklı kişiliği olan.

Münâsebet: İki şey arasındaki uygunluk, yakınlık, bağlılık, mensubiyet, yakışmak, vesile, alâka.

Münkâd: Boyun eğen. Uysal.

Mürebbiye: Çocuk terbiyesiyle meşgul olan kadın.

Merhamet: Acıma.

Mürüvvet-kâr: Mert, yiğit.

Müsâvî: Birbirine denk olmak, aynı seviyede olmak. Denk, aynı derecede.

Müstahberât: Alınmış, öğrenilmiş haberler.

Müşâbehet: Benzeme, benzeyiş.

Müşâhede: Gözle görmek. Seyrederek anlamak. Seyretmek.

Mütâvaat: İtaat etme. Baş eğme. Tâbi' olma.

Müteaccibâne: Şaşıp kalırcasına.

Müteaddid: Çeşitli, birçok.

Müteessir: Te'sir altında kalmış. Acımış yahut sevinmiş. Hissiyatına dokunmuş.

Müteharrik: Hareket eden.

Mütelezziz: Lezzet aldığından hoşnut olan, lezzet duyan.

Mütemeddin: Medeni, görgülü, şehirleşmiş olan. Göçebeliği bırakıp medenileşmiş olan

Mütenâsib: Uygun, aralarında muntazam bir nisbet bulunan, muvâfık, birbirine mensub ve müşâbih olan.

Müyesser: Kolaylıkla olan, kolay gelen, âsân olan, nasib.

N

Nâ'il: Muradına eren, nâil olan, ele geçiren. Erişmiş.

Nâfi': Giderici, yok eden, nefyeden, menfi yapan. Faydalı, şifalı, avantajlı, yararlı.

Nâsiye: Çehrenin gösterişi, alın, yüz.

Nâşir: Neşreden, yayan, bir müellifin eserini bastırıp çıkartan.

Nazar: Bakış, görüş, göz değmesi.

Nazar-ı ibret: İbretle bakış.

Nazar-ı merhamet: Merhametli bakış.

Nazar-ı takdîr: Kıymet veren, değer bilen bakış.

Nebat: Bitki. Acem fellahlarından bir kabile.

Nefs: Üfürmek, üfleme. (Nefis) Can, kişi, kendi, öz varlık. Bir şeyin zatı olan, kendisi.

Nevâziş: Okşayış, iltifat.

Ni'am: Nimetler.

Ni'am-ı celil: Büyük, ulu nimetler.

Nigâhbân: Gözcü, bekçi.

Nişâne: Alâmet, işaret.

Nûr: Aydınlık, parıltı, parlaklık.

Nûr-ı ma'ârif: Aydınlık bilgi, bilim, kültür.

P

Pâk: Temiz, saf.

Pâk ü sehâvet-kâr: Temiz kalpli, eli açık, cömert.

Payidâr: Kalıcı, sağlam, sürekli, devamlı.

R

Râh: Yol.

Râh-ı rast-gûy: Doğru konuşan.

Râyihâ: Koku.

Râyihâ-i gıda'îye: Gıda kokusu.

Râyihâ-ı tayyibe: Güzel, hoş koku.

Rahm: Acıma, koruma, esirgeme, şefkat etme.

Rahm ü şefkat: Merhamet ve şefkat.

Re'y: Görüş, nazar, müşahede.

Refâh: Varlık içinde yaşama, rahat ve huzur içinde olma, bolluk, rahatlık.

Refâh-ı hâl: Huzur, rahatlık hâli.

Refâkat: Arkadaşlık, beraberlik.

Refîk: Arkadaş, yoldaş.

Refika: Eş, arkadaş, yol arkadaşı.

Resm: Biçim, şekil, suret, heyet. Taslak, tertip, plan. Tasvir yapma.

Resm-i vedâî ifâ: Ayrılma görevini yerine getirme.

Rivâyet: Bir olayı, durumu nakletme.

Rûy-ı semâ: Gökyüzü.

Rûba: Kapan, çalan, alan

S

Sâ'ir: Kıllı, saçlı, kılı çok olan.

Sa'y: Çalışma, emek.

Sa'y ü gayret: Gayretle çalışma.

Sada: Ses

Sâika: Sevkedip götüren bir his.

Sâir: Seyreden, harekette olan. Bir şeyden geri kalan. Başkası, diğeri.

Sâkil: Ağır, can sıkıcı.

Sâkim: Hasta, keyifsiz, sağlam olmayan.

Sarfiyat: Harcamalar, kullanımlar, giderler.

Sefâin: Gemiler.

Sefîne: Gemi.

Sehâvet: El açıklığı, cömertlik.

Ser firâz: Başı yüce.

Serîan: Çabuk, tez elden, acele.

Sevdavî: Kuruntulu, meraklı. Sevda ile alakalı.

Sıyânet: Koruma veya korunma. Himaye veya muhafaza.

Si'a: Genişlik, bolluk, zenginlik.

Sintene: Gemiye giren suların toplandığı en aşağı kısım.

Suâl: İsteme, istek, soru.

Suhûlet: Kolaylık.

Sûret: Biçim, görünüş. Kılık. Tarz. Yol. Gidiş. Hal.

Sûret-i dâima: Daimi bir şekilde.

Sülûk: Yola girme, tarikata girme.

Ş

Şakirdân: Şakirdler, talebeler.

Şâyân: Münasib, lâıık, yaraşır.

Şâyân-ı temâşâ: Görülmeye değer olan, seyretmeye değer.

Şecâ'at: Yiğitlik, cesurluk. Korkulu anda kalb kuvveti ile cesaretini muhafaza etme.

Şefkat: Merhamet.

Şetâret: Şenlik. Şatır ve şuh olmak. Yarım olmak. Göz ucuyla bakmak.

Şikâr: Av, avlanan hayvan. Avlama.

Şükrân: Teşekkür etme, iyilik bilme.

T

Ta'allukât: Bir kimsenin yakınları, akrabaları. Alâkalılar.

Ta'cib: Hayrete düşürme, şaşırtma.

Ta'dat: Sayma.

Taaccüb: Hayret etme, şaşkınlık

Taâm: Yemek, yenilen şey.

Tab: Basma işi, bası.

Tâbi': Kitap vs. basan, baskı işlemini yapan. Uyan. Boyun eğen, uyan.

Tabib: Hekim, tıp doktoru.

Tâbiyyûn: Allahın kanunu ve sanatı olan tabiatı ilâh sananlar.

Tahdîs: Duyduklarını anlatma, rivayet etme. Teşekkürlerini dile getirme, şükranlarını sunma.

Tahdîs-i ni'met: Cenab-ı Hakk'a karşı şükürünü edâ etmek ve teşekkür etmek maksadiyle nâil olduğu nimeti anlatmak, onunla sevincini ve şükürünü bildirmek.

Tahkîk: Doğru olup olmadığını araştırmak veya doğruluğunu, yanlışlığını meydana çıkarmak. İncelemek. İçyüzünü araştırmak.

Tahlîs: Halas etme, kurtarma.

Tahlîs-i giribân: Yakayı kurtarma, kurtarıma.

Tahsîl: Hâsıl etmek. İlim edinmek. İlim öğrenmek veya öğretmek için çalışmak.

Tahsîl-i ilm: İlim tahsil etme, ilim öğrenme.

Tahsîl-i maarif: Tahsil ile elde edilen ilim, malûmat, bilgi.

Tahsin: Beğenme, güzel bulma, takdir etme.

Tahtelarz: Yeraltı.

Takdîr: Kader, yazgı. Kıymet biçme, değer tayin etme. Beğenme, övme.

Takdîs: Kutsama, ululama.

Taksîm: Bölüştürme. Bölme, bölüm.

Talîm: Öğretme.

Taltîf: İyilik ve güzellikle muamele etme, ödüllendirme, gönlünü alma.

Tarassut: Dikkatle gözlemek, gözetlemek.

Târik: Karanlık.

Tarîk: Yol, yöntem, meslek, tarikat.

Tarîk-ı selâmet: Esenlik, güven yolu.

Tarîk-ı şekâvet: Talihsizlik, bedbahtlık.

Tasaddî: Bir işe başlamak.

Tatbik: Uygulama. İfâ, infâz, tatbik.

Tayyîb: Güzel, iyi, hoş.

Te'essüf: Üzülme, hayıflanma

Te'essüf ü te'sir: Üzülme, hayıflanma ve etkileme.

Teadî: Ara açılma, düşmanlık.

Tebdîl: Değiştirme, dönüştürme, değişiklik, ajan.

Tebdilât: Tebdiller, değiştirmeler.

Tecemmü': Bir arada bulunma, toplanma.

Tedrîs: Ders verme, öğretme. Talim, tedrisat.

Tefrîk: Parçalara bölme ya da ayırma.

Teftîş: Denetleme.

Tehevîr: Korkusuzlukla düşünmeden hareket etmek. Sonunu düşünmeden ani karar vermek.

Tekmîl: Bitirmek, tamamlamak. Kemâle erdirmek.

Tenvîr: Aydınlatma, nurlandırma. Işıklandırma.

Tenzîl: İndirme, aşağılatma.

Terahhüm: Merhamet etme, acıma. Şefkate bulunma, esirgeyip besleme.

Terakkî: Yükselme, ilerleme, gelişme.

Tercüme-i hâl: Bir kişinin hayatını anlatan eser, biyografi.

Terettüb: Gerekme, lazım gelme.

Tesîr: Etki.

Tesliyet: Bir kişinin acılarını ve kederini azaltmaya çalışma, avutma.

Tesliyet-bahş: Avutucu, teselli verici.

Teşne: Susamış, pek istekli.

Tevsi': Genişletme, kuşatma, ihata etme, kavrama.

Tezeyyün: Zinetlenme, süslenme.

Tonoz: Mimarlıkta kemerlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan, genellikle tavan örtüsü olarak işlev gören yapı parçasıdır.

U

Ulemâ: Âlimler. Osmanlı devrinde yüksek ilim ve fıkıh âlimleri. İlmiye mensubları.

Ulüvv ü cenâb: Yüksek makam ve kişilik sahibi.

Ummân: Derya, okyanus.

Ü

Ünsiyet: Alışkanlık, dostluk. Birlikte düşüp kalkmak. Ahbablık.

V

Vak'a: Olay.

Vak'a-i garîbe: Garip olay.

Vâsıl: Ulaşma, varma.

Vech: Yüz, çehre, surat.

Vedâ: Ayrılma, ayrılış.

Vekâyi-i mecâlis: Meclis olayları.

Vusûl: Ulaşma, erişme, varma, yetişme.

Vürûd: Geliş. Gelme. Gelip yetişme. Suya gitme.

Y

Yadigâr: Anı, hatıra.

Yâver: Yardımcı. Mededkâr. İmdatçı.

Yevmiye: Gündelik.

Z

Zarûret: Zorunluluk, çaresizlik, gereklilik, sıkıntı, yoksulluk.

Zât-ı 'âli-kadr: Saygın bir kişi.

Zâyi: Elden çıkan, kaybolan.

Zekâvet: Zekilik.

Zekâvet-i fitriye: Tabiî yaratılıştaki zekâ, zekilik.

Zenbil: İçine öteberi konulup elde taşımaya mahsus, sazdan örölmüş ve üst tarafında yine sazdan kulpları olan, ağzı geniş kap

Zevât: Zatlar, şahıslar, kimseler.

Zevât-ı âliye: Yüksek makama sahip zâtlar, kimseler.

Zift: Katranın ve benzeri organik maddelerin buharlaşmasından ya da damıtılmasından elde edilen, kolaylıkla kırılabilen, az ısıyla ergiyen, katı, kara renkli ve parlak madde, kara sakız.

Zîr-i zemin: Zeminin altı.

Ziyân: Zararlı.

Zuhûr: Baş gösterme, ortaya çıkma, belirme, görünme, oluşma, türeme.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Gamze Esra TAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Programı	Yüksek Lisans
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	